

บทที่ 4

การเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง : ยุทธศาสตร์และความท้าทายทางอำนาจ

ดังที่เสนอในบทที่ 3 ถึงบริบท ทางการเมืองและเศรษฐกิจ สังคมพม่าอันเป็นรากฐานการสถาปนาอำนาจแก่ราชวงศ์คองบองก่อนปี ค.ศ. 1752 นั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงการสถาปนาอำนาจและความมั่นคงสู่ราชวงศ์คองบองระหว่างปี ค.ศ. 1752-1776 อันมีรากฐานมาจากความสืบเนื่องของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์พม่ายุคราชวงศ์ตองอู-นยองยานต่อประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง ควบคู่กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และบริบทเหตุการณ์ร่วมสมัย ชนชั้นปกครองสมัยราชวงศ์คองบองตอนต้นได้เล็งเห็นถึงปัญหาหลายประการอันนำมาสู่ความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์ตองอู-นยองยาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในระบบการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ชนชั้นปกครองในสมัยนี้ต้องขบคิดและหาวิธีในการแก้ไขปัญหานั้น ควบคู่กับปัญหาในบริบทร่วมสมัยเมื่อครั้งเริ่มแรกสถาปนาราชวงศ์

ในบทนี้จึงเสนอเหตุแห่งการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบองที่ว่าด้วยยุทธศาสตร์ในการบริหารราชการแผ่นดินในส่วนต่างๆ ควบคู่กับบริบททางการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาควบคู่กัน ซึ่งจะเห็นได้ชัดถึงบริบททางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจทั้งที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบองเป็นบริบทภายในสังคม อาทิ ประเด็นในเรื่องของการสร้างอำนาจสิทธิธรรมและปัญหาการสืบสันตติวงศ์นับแต่รัชกาลพระเจ้าอลองพญาถึงต้นรัชกาลพระเจ้าปดุงและบริบทภายนอกสังคมที่ อาทิ บทบาทของชาติตะวันตกทั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษและฝรั่งเศส, อิทธิพลและบทบาทของอยุธยาและจีนต่อการแทรกแซงทางการเมืองของพม่า เป็นต้น

การสถาปนาอำนาจของราชวงศ์คองบองอันนำไปสู่การเรืองอำนาจระหว่างปี ค.ศ. 1752-1776

ความเสื่อมทางอำนาจของราชวงศ์ตองอู-นยองยานด้วยปัจจัยหลายประการดังที่กล่าว แล้วในบทที่ 2 นำไปสู่การล่มสลายอย่างเป็นรูปธรรมด้วยกองทัพมอญในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1752 โดยการนำของพระยาทะเละยีตเมืองอังวะได้จับพระเจ้ามหารัชมหาราชธิปไตย (King Mahadammayazathipadhi ค.ศ. 1733-1752) กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยานพร้อมพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหมดกลับไปยังเมืองหงสาวดี หลังจากนั้นไม่นานในปี ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1755 พระเจ้ามหารัชมหาราชธิปไตย ถูกจับสำเร็จโทษ พร้อมพระโอรสทั้งหลาย

ด้วยการจับถ่วงน้ำ¹ การสวรรคตของกษัตริย์ผู้เป็น “มินหลวง” (Mingyi) คนเก่าเหนือราชบัลลังก์พม่าไป ทำให้เกิดการประกาศตนของผู้นำชุมชนต่างๆ ที่พร้อมจะประกาศตนเป็นมินหลวงองค์ต่อมาด้วยเช่นกัน

พระยาทะเลได้มอบกองทหารมอญประจำการไว้ที่หงสาวดีแก่ทะเลบันนายกองขณะเดียวกันได้เข้าไปปราบปรามชุมชนต่างๆ อันเป็นฐานอำนาจเดิมของราชวงศ์และฐานอำนาจใหม่ที่เกิดจากผู้ที่ต้องการตั้งตนเป็นมินหลวงในเขตพม่าตอนบนหนึ่งในนั้นคือหัวหน้าหมู่บ้านมุกโซโบมโยชื่อ “อองเซยา² หรืออองไจยะ” มีความหมายว่า “ผู้มีชัย” และ “ผู้ที่เทพดาผู้รักษาพระศาสนาคลใจ”³

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1752 ทะเลบันแม่ทัพแห่งพม่าคุมกองทัพมาระดมยิงที่มั่นของอองเซยาก็ตีแตกกลับไป เดือนต่อมาพระองค์กลับเป็นฝ่ายรุก ยกไปตีค่ายของมอญซึ่งตั้งขึ้นสกัดกั้นไม่ให้พวกพม่าออกไปกวาดหาเสบียงอาหาร กองทหารมอญแตกหนีทิ้งค่ายไปอย่างอลหม่าน ทิ้งอาวุธยุทธภัณฑ์ไว้ ทำให้อองเซยากลายเป็นมินหลวงคือผู้จะได้ครองราชสมบัติ พระองค์สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์พม่า ทรงพระนามว่า อลองพญาหรือ “พระโพธิสัตว์”⁴ และผู้คนเชื่อว่าพระองค์เป็นเชื้อสายของ มัยอกเพ็ท มยีนมู (Myaukpet Myinhmu) ผู้เป็นเชษฐาธิราชของพระเจ้าโมนยันทาโด (Mohnyinthado) ผู้ครองอังวะเมื่อ ค.ศ. 1427 ถึง 1440⁵ ขณะเดียวกันก็เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมุกโซโบมโยซึ่งแปลว่า “เมืองของหัวหน้าพราน” (Town of the Hunter Chief) เป็นเมือง

¹“Intercourse between Burma and Siam as Record in Hmannan Yazawindawgyi,” Trans. U Aung Thein, *The Journal of the Siam Society* VII (1969): 103. *The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781*, Trans. and ed. by Than Tun, p.VII.

²เอกสารของไทยเรียกว่า “มิ่งอองไจยะ” อ้างถึงใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, *พระราชพงศาวดารพม่า*, เล่ม 2, (พระนคร: คุรุสภา, 2505), หน้า 125.

³ดีจีอี ฮอลล์, *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*, เล่ม 1, แปลโดยคุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ ออยุธยา และคณะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 496.

⁴ในมหाराชาวงศ์ พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อ แปล ได้เรียกพระนามของพระเจ้าอลองพญาว่า “พระเจ้าอะลองมางตราชยี” ซึ่งมีความหมายว่า พระเจ้านอทรงธรรมใหญ่, *มหाराชาวงศ์พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), หน้า 199.

⁵Ma Mya Sein, *Administration of Burma*, (Burma: Zabu Meitswe Pitaka Press, 1938), p. 14.

ชเวโบ คือ “เมืองของผู้นำทอง”⁶ พร้อมทั้งสถาปนาราชวงศ์คองบอง⁷ ขึ้นในปีเดียวกันและพระราชกรณียกิจแรกที่พระองค์ทรงกระทำคือสร้างพระมหाराชวงศ์ขึ้นที่นั่นตามพระราชพิธีและธรรมเนียมปฏิบัติ⁸ ว่า “รัตนสิงฆะ” (Ratanasinga)⁹

คำถามสำคัญในช่วงเหตุการณ์นี้คือเหตุใดองเชียงเซยาหรือภายหลังคือพระเจ้าอลองพญาจึงสามารถต่อต้านกองทัพมอญที่มาจากมณฑลยูนนานของตนได้ทั้งที่สถานภาพของพระองค์เป็นเพียงผู้ใหญ่บ้านหรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นเพียงผู้นำระดับท้องถิ่นขนาดเล็กๆ คนหนึ่งเท่านั้น

ดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 2 ประการแรก หากวิเคราะห์แล้วจะเห็นว่าระบบการบริหารราชการแผ่นดินที่เปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่นมีโอกาสสร้างสมฐานอำนาจขึ้นมา เจกเช่นเดียวกับ “พระเจ้าอลองพญา” คือตัวอย่างหนึ่งของผู้นำระดับท้องถิ่น ตามหลักฐานและเอกสารชั้นต้นทั้งหลายต่างเห็นพ้องกันอธิบายในแนวทางที่เหมือนกันว่า พระเจ้าอลองพญานั้นมีศักดิ์เพียงผู้ใหญ่บ้าน (Myothugi/Thugyi) ของหมู่บ้านมัตโซโป (Moksobo) เท่านั้น ดอ มา มยาซีน (Daw Ma Mya Sein) อธิบายว่า สถานะของพระเจ้าอลองพญาก่อนการสถาปนาตนเป็นกษัตริย์แห่งราชวงศ์คองบองเป็นเพียงเมียวตุงจี (Myothugyi) หรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้นที่ปกครองหมู่บ้านพลรบด้านทิศเหนือในเขตเมือง มิกโซโปเมียวและเมืองมเยดู (Myedu)¹⁰ จีอี ฮาร์วี อธิบายถึงสายสัมพันธ์ทางอำนาจของพระเจ้าอลองพญาว่า “พระองค์เป็นเชื้อสายของเจ้าชายมยักเพ็ท มยีนมู (Myaukpet

⁶จีอี ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1, หน้า 494–495.

⁷ตามที่ U Maung Maung Tin ผู้เขียนพจนานุกรมชื่อ Shwenanthon Wohara Abidan หรือ Dictionary of Words and Usage of the Palace ได้ให้ความหมายของคำว่า “คองบอง” ว่าเป็นชื่อของเขื่อน คลอง และเหมืองฝาย ที่ถูกขุดสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอลองสิธูแห่งราชวงศ์พุกาม (Alaungsithu ค.ศ. 1112–1167) เป็นแนวยาวเหนือใต้ของเมืองชเวโบ ในขณะที่เนียว มยา (Nyo Mya) ผู้เขียนหนังสือเรื่อง Konbaung Shabondaw (In Search of the Konbaung Dynasty) ให้คำอธิบายว่า เมื่อครั้งกรุงอังวะแห่งราชวงศ์ดองอูของยานล่มสลายลง เกิดภาวะมีคัสัญญ์ทุกระแหงเมือง พระเจ้าอลองพญาเมื่อครั้งสถาปนาราชวงศ์ ได้ประกาศแก่ผู้คนของพระองค์ว่า คองบองเสมือนไม้กระดานหรือสะพานข้ามแม่น้ำที่เชื่อมกราด นั่นคือ ทักษมอญที่มารุกราน สะพานที่เชื่อมระหว่างฝั่งเก่าคือ ราชวงศ์ดองอูของยาน สู้ฝั่งข้างหน้าคือราชวงศ์คองบอง, อ้างถึงใน Myo Myint, “The Politics of survival in Burma: diplomacy and statecraft in the reign of King Mindon, 1853-1878,” (Ph.D. Thesis, Cornell University, 1987), p. 1.

⁸ในส่วนของการสร้างเมืองหลวง “รัตนสิงฆะ” หรือเมืองชเวโบ (Shwebo) นั้นจะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun (Kyoto: The Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University, 1985), p. 3 . ในหมายรับสั่งวันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1755.

⁹Ibid., p. 2. และใน มหาราชวงศ์ พงษาวดารพม่า ได้เรียกว่า “เมืองรัตนสิงฆะ”. มหาราชวงศ์ พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล, หน้า 199. ซึ่งรายงานการศึกษาฉบับนี้ขอเรียกชื่อเมืองหลวงของพม่าที่สร้างขึ้นโดยพระเจ้าอลองพญาในปี ค.ศ. 1752 นี้ด้วยชื่อที่กล่าวอ้างมาข้างต้น

¹⁰Ma Mya Sein, Administration of Burma, p. 14.

Myinmu) ผู้เป็นเชษฐาธิราชของพระเจ้าโมนยอินทาโด (Mohnyinthado) ผู้ครองอังวะเมื่อ ค.ศ. 1427 ถึง 1440"¹¹ จึงน่าจะมีค่าความน่าเชื่อถือได้ถึงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติและอำนาจอันเป็นรากฐานสำคัญต่อการสถาปนาตนเองเป็นมินหลวงพระองค์ใหม่ (ในเรื่องของสายสัมพันธ์ทางเครือญาตินี้จะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป)

ประการที่สอง สืบเนื่องจากประการที่หนึ่งที่กล่าวถึงการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดินของพระเจ้าตะลุน ในปี ค.ศ. 1638 โดยเฉพาะการตั้งระบบเจ้ากินเมืองที่ทำให้ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครที่เดิมมีฐานะเป็นบายนหรือตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครกลับมีฐานะเพียงขุนนางคนหนึ่งในระบบการบริหารราชการแผ่นดินและมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินในส่วนกลางและภูมิภาค หมุนเวียนตามมณฑลและเมืองต่างๆ เพื่อป้องกันการสั่งสมอำนาจของเหล่าเมียวหวุ่นทั้งหลายอันจะทำลายอำนาจต่อส่วนกลาง แต่ผลประการหนึ่งที่ประจักษ์ต่อนโยบายดังกล่าว คือเมียวหวุ่นทั้งหลายพยายามรักษาอำนาจของตนโดยพึ่งพากับผู้นำระดับท้องถิ่นที่ตนปกครอง และผู้นำระดับท้องถิ่นที่ยังคงสืบตำแหน่งกันตามระบบเครือญาติเช่นที่เป็นมาครั้งสมัยพุกามถึงสมัยตองอู-นยองยานคือผู้นำระดับท้องถิ่นระดับผู้ใหญ่บ้านในการบริหารราชการแผ่นดินในส่วนที่ตนรับผิดชอบสัมฤทธิ์ผล จากบริบทดังกล่าวทำให้ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาคในอาณาจักรครั้งราชวงศ์ตองอู-นยองยานเป็นต้นมา

ประการที่สาม สืบเนื่องจากบริบทเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงปลายของราชวงศ์ตองอู-นยองยานที่กล่าวถึงการรุกรานของทัพพมณีปุระบุกโจมตีทางปากแม่น้ำเย (Ye) เข้าสู่พม่าด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือนับแต่ปี ค.ศ. 1735-49 ผลประการสำคัญคือ บริเวณเมืองชเวโบ (Shwebo) เมืองโมกอน (Mogon) เมืองมเยดู (Myedu) ถึงเมืองสะกาย (Sagaying) เมืองตะลุนบยู (Thalunbyu) เมือง มินจิน(Mingjin) และเมืองต่างๆ แถบลุ่มน้ำฉิ่นวิน¹² กลายสภาพจากแหล่งเกษตรกรรมเป็นสมรภูมิอย่างเลี้ยมไม่ได้ ขณะที่กบฏมอญที่เริ่มมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1740 กลับปลุกเร้าให้เมืองนับแต่พุกาม เขตที่ราบ จ็อกเซ (Kyaukse), มู (Mu), ซิตัง (Sit-tan) ทั้งหมดสร้างระบบป้องกันตนเองขึ้นมา ผลจากการสู้รบกันยาวนานทำให้เมืองและชุมชนท้องถิ่นเหล่านั้นปรับสภาพกลายเป็นป้อมปราการเล็กๆ เรียงรายเป็นระยะและทำให้เกิดการสั่งสมอาวุธยุทโธปกรณ์และความสามารถในการรบของผู้คนแถบนั้นไปในตัว

ประการที่สี่ ภูมิหลังขององเชียงสือหรือพระเจ้าอลองพญา พระองค์ประสูติในปี ค.ศ. 1714 คือเมื่อสิบหกปีก่อนเขาเคยถูกเรียกตัวมากรุงอังวะเพื่อแก้ตัวในการกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ตั้งแต่นั้น

¹¹G. E. Harvey, *History of Burma: from the Earliest to 10 March 1924, the Beginning of the English Conquest* (London: [N.P.], 1967), p. 219. ความดังกล่าวถึงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติและอำนาจของพระเจ้าอลองพญา กล่าวโดยละเอียดใน U Tin, *Konbaungzet Mahayazawindawgyi* (Mandalay: Mandalay Taing Press, 1905), p. 15. และ *Alaungpaya Ayedawbon* (Rangoon: Hanthawaddy Press, 1900), p. 6.

¹²G. E. Harvey, *History of Burma*, pp. 208-9.

มาเขาก็ใช้ชีวิตอยู่เรียบง่าย เมื่อปี ค.ศ. 1752 พระเจ้าอลองพญาเมื่ออายุได้ 38 ปี ในขณะที่กัปตันเบเกอร์ (General Baker) ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษผู้ที่เคยพบพระเจ้าอลองพญา กล่าวไว้ว่า พระเจ้าอลองพญาเป็นผู้ที่มีรูปร่างสง่างาม มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส สูงถึง 5 ฟุต 11 นิ้ว มีลักษณะน่าเกรงขาม ผิวคล้ำ รูปร่างเรียวยาวเช่นเดียวกับจมูก¹³ พระองค์ดำรงชีวิตแบบชาวบ้านธรรมดาแต่ค่อนข้างมั่นคงทั้งฐานะและกำลังพลเสบียงอาหารเตรียมการโจมตีของมณีปุระนับแต่เมื่อเขาถูกเรียกตัวไปสอบสวนครั้งก่อนและจากลุงของเขา¹⁴ และด้วยร่วมมือกับ 46 ตำบล¹⁵ จัดการแปรตำบลหมู่บ้านเป็นค่ายและป้อม มีคูรอบเมืองเนื่องจากต้องเตรียมการเงี้ยบๆ และรวบรวม พระเจ้าอลองพญาได้ใช้ต้นหมาก ต้นมะพร้าวทำรั้วแทน เพื่อป้องกันทั้งปืนยาวและปืนใหญ่และแล้วเขาก็เผาตำบลทั้งหลายรอบเพื่อตัดกำลังหากถูกจับเป็นเชลยศึก และยังตัดต้นไม้หมาก มะพร้าวและอื่นๆ รายรอบรั้วมี 10.09 กิโลเมตรเพื่อจะให้เห็นศัตรูแต่ไกลและป้องกันให้ศัตรูใช้ไม้เหล่านี้เป็นอาวุธและสร้างป้อม การเตรียมการก่อนหน้าเพื่อป้องกันทัพองวะทำให้พระเจ้าอลองพญาเตรียมพร้อมทั้งกำลังคน อาวุธยุทธโปกรณ์และยุทธศาสตร์ในการรบเป็นอย่างดี และเมื่อทัพมอญที่มีกำลังน้อยและประมาทมาถึงจึงพ่ายแพ้และถอยหนีไป เกียรติศักดิ์ในชัยชนะของพระองค์ต่อทัพมอญนำมาซึ่งความเชื่อมั่นของชุมชนและเมืองต่างๆ นำมาซึ่งการสวามิภักดิ์และยกย่องให้พระองค์เป็นมินหลวงองค์ต่อมา หากแต่เบื้องหลังทางความคิดประการที่สำคัญในเรื่องลักษณะมหาบุรุษและความสำเร็จเฉพาะบุคคลของพระเจ้าอลองพญาที่สอดแทรกในหลักฐานจำนวนมากที่กล่าวถึงพระองค์อาทิ ในระยะเริ่มแรกที่พระเจ้าอลองพญาต่อต้านทัพมอญนั้น พระองค์ขาดยุทธปัจจัยจำนวนมาก แต่ขณะที่พระองค์ทรงบรรทมกับเหล่าผู้กล้า ปรากฏชายผู้หนึ่งขี่ม้าขาวในหมู่หมอกควัน ซึ่งชาวพม่าเชื่อว่า นั่นคือมยินบุฉิน นัต (Myinbyushin Nat) กำลังต่อสู้กับทัพมอญที่เร่งฝีพายตรงมายังกรุงอังวะพุ่งชนใส่พระองค์อย่างจัง ทันใดนั้นอาวุธยุทธโปกรณ์ต่างๆ ก็กองต่อหน้าพระเจ้าอลองพญาและ มยินบุฉิน นัต ได้มอบชุดเครื่องต้น ม้าและยุทธปัจจัยทั้งหลายแก่พระเจ้าอลองพญา เมื่อข่าวทั้งหลายแพร่สะพัดกระแสและอิทธิพลคติและแนวความคิดในการบริหารราชการแผ่นดินทั้ง ผู้มีบุญญาธิการ (Kramma) มินหลวง (Mingyi) หรือ ปฐมบรมกษัตริย์ในภัทก์ปณี (Maha Thammada) คือ โพธิสัตว์ (Bodisatta) ธรรมราชา (Dhammaraja) และ พระ

¹³G. E. Harvey, *History of Burma*, p. 243.

¹⁴*Ibid.*, p. 219.

¹⁵ในหมายรับสั่งวันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1755 กล่าวถึงพันธมิตรที่ร่วมมือกับพระองค์ต่อต้านกองทัพมอญเป็นหัวหน้าชุมชนทั้ง 13 คือ Kale, Kathe, Kawlin, Hsawnghsup, Hsipaw, Hsumhsai, Leihka, Lawksawk, Moda, Mogaung, Mohnyin, Wuntho, และ Yinge, *The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun*, p. 2 . ในหมายรับสั่งวันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1755.

จักรพรรดิราช (Cakkravatti) เป็นต้น ถึงตอนนี้ไม่อาจจะถกเถียงว่านั่นเกิดขึ้นจริงหรือเป็นเพียงการยอพระเกียรติ หากแต่ผลที่บังเกิดคือความเชื่อและความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระองค์¹⁶

ประการที่ห้า ตำบลมักไซโบก็เป็นตำบลใหญ่ตั้งอยู่ในเขตเมืองโบราณคือเมืองฮาลิน (Halin) นับแต่สมัยพยู-ศรีเกษตรก่อนสมัยพุกามเสียอีก หากเชื่อในทฤษฎีทางโบราณคดีและมนุษยวิทยาว่า “พยู” เป็นบรรพบุรุษของชาวพม่าที่เริ่มสถาปนาอาณาจักรบริเวณที่ราบแม่น้ำอิระวดีอย่างช้าที่สุดในระหว่างปี ค.ศ. 638 โดยการตั้งศรีเกษตรเป็นราชธานีและล่มสลายลงในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 8 พร้อมกับการย้ายเมืองหลวงที่ฮาลินจนกระทั่งในปี ค.ศ. 832 และ 835 อาณาจักรน่านเจ้าก็ได้สลายอำนาจของฮาลินของชาวพยูพร้อมกับมิเชิน (Mi-ch'en) เมืองหลวงของมอญทางตอนใต้ ในเวลาหลัง ค.ศ. 835¹⁷ ชาวพม่าได้อยู่ในอาณาบริเวณนี้แล้วและได้สร้างป้อมที่พุกามเพื่อเป็นเมืองปราการป้องกันเมืองศรีเกษตร(จากภัยภายนอก)หนึ่งใน 18 เมืองที่เป็นเมืองบริวารของพุกาม ซึ่งลักษณะเมืองป้อมรักษาการนี้พุกามยังได้พัฒนาขึ้นเป็น 43 ป้อมเมืองจากเมืองบาโม (Bhamo) ทางเหนือดินแดนจีนลงมาถึงตองอูดังนี้

1. กองซิน (Kaungzin) - หมู่บ้านหมู่บ้านฝั่งขวาของแม่น้ำอิระวดี,ตรงข้ามกับเมืองเมืองบาโม (Bhamo)
2. กองตอน (Kaungton) - 10 .09 กิโลเมตรทางตอนใต้จากเมืองเมืองบาโม (Bhamo)
3. งายน (Nga Yon) - ไม่กล่าวถึง
4. งายิน (Nga Yin) - ไม่กล่าวถึง
5. ชเวกู (Shwegu) - เมืองหัวหน้ระหว่างเมืองบาโม (Bhamo)และคาทา บนฝั่งแม่น้ำทิศใต้ของอิระวดี
6. ยินเก (Yinhke) -17.699 กิโลเมตรทางทิศตะวันออกของเมืองคาทาด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ,บนฝั่งทางใต้ของแม่น้ำอิระวดี ตรงกับงาโอ (Nga - o)
7. โมดา (Moda) - 17.699 กิโลเมตรทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองคาทา,บนฝั่งทิศเหนือของแม่น้ำ
8. กาธา (Katha) - เมืองระดับอำเภอ บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ก่อนไปทางทิศใต้
9. ทีจวิน (Htigyin) - อยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ,ใต้ ป้อมอินเยวปากแม่น้ำชเวลี
10. มยาดอง (Myadaung) - อยู่ตรงกันข้ามกับติกยาง (Tigyaing) บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ

¹⁶G. E. Harvey, *History of Burma*, pp. 220 - 221.

¹⁷Michael Aung Thwin, *Pagan: The Origins of Modern Burma*, (Honolulu, University of Hawaii Press, 1985), p. 20.

11. ตักกอง (Tagaung) – กำแพงเมือง 32.8 กิโลเมตรทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของติงยาง(Tigyaing) ,อยู่บนฝั่งแม่น้ำทิศตะวันออก
12. หินมามอ (Hinmamaw) – อยู่ทางใต้ของตักกอง (Tagaung) บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ
13. กยานยัท (Kyahnyat) – อยู่ทางใต้ของหินมามอ (Hinmamaw) ,ทิศเหนือของ ตะบิทคยิน(Thabeitkyin) ,บนฝั่งตะวันออก
14. สัมเปนาโก (Sampenago) – บ้อมโบราณบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ,ตรงกันข้ามกับ มาเล(Male) รวมทั้ง ตวินนเก (Twinnge)
15. งาซิงกู (Nga Singu) – อยู่ทางทิศเหนือไกลขึ้นไปจากเมืองมณฑลทะเล,บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ
16. กอนทายา (Konthaya)– หรือเมืองกอนทา (Kontha) ,เมืองมาดายา (Madaya) ,ทางใต้ของ ลามัง (Lamaing)
17. มากเว (Magwe) – ภูเขาทิศตะวันออกของแม่น้ำ,ระหว่างซิงกู (Singu) และมาดายา (Madaya)
18. โอ๊ต (Ot) – ในเขตเมืองมณฑลทะเล ไม่พบที่ตั้งแน่นอน
19. เยนาทา (Yenatha) – อยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองมาดายา (Madaya) ทิศเหนือของชุงมะจี (Chaungma – gyi)
20. นากาเม็ก (Nagamaik) - อยู่ในเขตของเมืองมณฑลทะเล,ไม่ทราบที่ตั้ง
21. ยินเมท (Yinmate) – ไม่ทราบที่ตั้ง อาจจะอยู่ในเขตเมืองมณฑลทะเลเช่นกัน
22. ซันเมียว (Sonmyo) – อยู่ในเขตเมืองงา ซิงกู (Nga Singu) ,ทางใต้เมืองซิงกู (Singu)
23. ตอนบอน (Tonbon) – อยู่ในกลุ่มเมืองของบาเตนจี (Patheingyi),ห่างจากเมืองอมระปุระทางทิศตะวันออกไป 20.917 กิโลเมตร
24. มาดายา (Madaya) – อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเยนาทา (Yenatha) ,25.744 กิโลเมตรทางเหนือของมณฑลทะเล
25. เต้ทเกจิน (Thekkegyin) – อยู่ในกลุ่มของเมืองบาเตนจี (Patheingyi) ทางทิศตะวันออกของตองบยอน (Taungbyon)
26. วายินด็อก (Wayindok) – อยู่ในกลุ่มเมืองมาดายา (Madaya) ,ทิศใต้ของเมืองมาดายา (Madaya)
27. ตองบยอนจี (Taungbyongyi) – 9.654 กิโลเมตรห่างจากเมืองมณฑลทะเล,อยู่ทางทิศเหนือสูงสุดของบ้อมในสมัยพุทธกาล
28. เมียวดิน (Myodin) - ในเขตของเมืองมณฑลทะเล ไม่ทราบที่ตั้ง
29. ลาเฮ (Lahe) - ไม่ทราบรายละเอียด

30. ชินมาเต็ท (Shinmatet) - ไม่ทราบรายละเอียด

31. เม็กกายา (Mekhkaya) - เป็นเมืองเก่าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองจ๊อกเซ (Kyaukse) บนฝั่งทิศใต้ของมยิทนเก (Myitnge) ,อยู่ตรงปากน้ำทิศตะวันตกของแม่น้ำ ซอจี (Zawgyi)

32. ตะออน (Ta-on) - บนฝั่งทางใต้ของมยิทนเก (Myitnge) ,ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของ เม็กกายา (Mekhkaya)

33. มยินซาย (Myinzaing) - กำแพงยาวกว่า 6.79 กิโลเมตรทางทิศตะวันออกของจ๊อกเซ (Kyaukse)

34. มยิททา (Myittha) - 19.308 กิโลเมตรทิศใต้ของจ๊อกเซ (Kyaukse) เป็นเมืองหัวหน้าของกลุ่มเมือง 11 แห่งที่รวมกันตั้งเมืองพุกาม

35. ฮังเล็ท (Hainglet) - 14.481 กิโลเมตรทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทาชี (Thazi) บนทิศเหนือของถนนกาลอ (Kalaw)

36. ทาการา (Thagara) - 19.308 กิโลเมตรทิศตะวันออกเฉียงเหนือของทาชี (Thazi)

37. นยอญยัน (Nyaung-yan) - 12.872 กิโลเมตรจากทาชี (Thazi)

38. ชเวเมียว (Shwemyo) - อยู่ในเขตเมืองยเมติน (Yamethin) 11.263 กิโลเมตรทางทิศใต้ของเมืองเต้ทกอน (Thitkon) 48.27กิโลเมตรทางทิศใต้ของยามเอติน (Yamethin)

39. เป็ปปา (Pep-pa) - ไม่ทราบรายละเอียด

40. เมียวหลา (Myo-hla) - บนฝั่งซิดัง (Sittaung) อยู่ทางทิศเหนือของตองอู (Toungoo), ห่างไปทางทิศเหนือ 56.315 กิโลเมตร

41. เกลิน (Kelin) - อยู่บนฝั่งขวา ซิดัง (Sittaung) ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทาการะ (Thagara) ,ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของชเว (Swa)

42. ชเว (Swa) - อยู่ทางทิศตะวันตกของซิดัง Sittan ,16.09 กิโลเมตรทางใต้ของ เมียวหลา (Myohla) 41.834 กิโลเมตรของเมืองตองอู Toungoo

43. บารานาที (Baranathi) - ไม่ทราบรายละเอียด

ตองอู (Toungoo) - ไม่ได้ปรากฏในกลุ่มเมืองบ้อมทั้ง 43 แห่งแต่ จี เอช ลูซ เพิ่มให้หลังจากที่ได้การอ้างอิง¹⁸ แม้ว่าจี เอช ลูซ จะเสนอว่าเมืองบ้อมปราการเหล่านี้เพื่อป้องกันทัพไทยใหญ่ที่จะมารุกรานจากทางเหนือ แต่ในทัศนะของผู้เขียนกลับเห็นว่าเมืองบ้อมเหล่านี้ยังใช้ป้องกันภัยจากน่านเจ้าและทัพจีนในตอนหลังด้วยเช่นกัน ในขณะที่เดียวกัน ก็เหมือนกับเป็นการสร้างบ้านแปง

¹⁸G. H. Luce, Old Burma – Early Pagan, Volume one (New York: New York University Press, 1969 – 1970), pp. 34 – 38.

เมืองในลักษณะของระบบขุนนางกินเมืองซึ่งขณะนั้นอาจจะเป็นเจ้าของในราชสำนักพุกามหรือผู้นำชุมชนท้องถิ่นปกครองโดยขึ้นกับพุกามเป็นต้นให้มีสถานะเป็นเมืองป้อมปราการ ที่จะถ่ายโอนอำนาจจากศูนย์กลางไปยังท้องถิ่นและในขณะเดียวกันที่พบเฉพาะทางตอนเหนือเขตตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ อาจจะพิจารณาถึงการคุมเส้นทางการค้าเพื่อดักเก็บสินค้าและการค้าให้ไหลผ่านจากเมืองทางตะวันออกเฉียงเหนือ ไทยใหญ่ หรือญูชัย จีนและแถบเมืองต่างๆ ในลุ่มน้ำสาละวินผ่านเมืองป้อมปราการเหล่านี้ตรงมายังเมืองพุกาม บริเวณลุ่มน้ำอิระวดี ไม่ให้ลงไปเขตเมืองมอญ เมืองมะละแหม่งและเมืองต่างๆ บริเวณปากน้ำสาละวิน การค้าส่งผ่านภายในทวีปและภูมิภาคดังที่ไมเคิล ออง-ทวิน (Michael Aung Thwin) ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าเป็นที่เชื่อกันว่าพยูเป็นผู้สรรสร้างความโดดเด่นทางวัฒนธรรมขึ้นมาโดยการเชื่อมโยงติดต่อความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางของพยูตั้งแต่ เมืองฮาลินถึงเมืองท่าที่วินกา (Winka) และไม่เพียงจะติดต่อกับคอคอตกระ (Isthmus of Kra) ยังไปไกลถึงฝั่งเมดิเตอร์เรเนียนและจีนผ่านเครือข่ายทางการค้า¹⁹

ประการสุดท้าย ชาวโบตั้งอยู่ในที่ราบมู เขตลุ่มน้ำฉินวินหนึ่งในสามแหล่งการเพาะปลูกที่สำคัญที่สุดในพม่าตอนบนและตอนล่างนอกเหนือจากที่ราบจ็อกเซและที่ราบมินบู ทำให้การผลิตธัญญาหารเป็นเสปียงของทัพอลองพญาสามารถทำได้ง่ายกว่าถิ่นอื่นๆ ²⁰

จากเหตุผลทั้ง 6 ประการที่วิเคราะห์ให้เห็นถึงพื้นฐานทางอำนาจเบื้องต้นของพระเจ้าอลองพญาในฐานะของผู้นำท้องถิ่นที่สามารถสถาปนาอำนาจขึ้นมาเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์คองบองในปี ค.ศ. 1752 ประกอบด้วยปัจจัยดังที่กล่าวเป็นพื้นฐาน หากต่อไปนี้จะขอกกล่าวถึงยุทธศาสตร์และสิ่งท้าทายอำนาจอันส่งผลกระทบต่อการเมืองอำนาจของราชวงศ์คองบองผ่านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยนับแต่ปี ค.ศ. 1752-1776 ดังนี้

ยุทธศาสตร์และสิ่งท้าทายอำนาจอันส่งผลกระทบต่อการเมืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง

ในเวลาเพียง 25 ปีแรกนับแต่รัชกาลพระเจ้าอลองพญา พระเจ้านอดอจี และพระเจ้าเงงพยูเงินของการสถาปนาความมั่นคงทางอำนาจการปกครองของราชวงศ์คองบอง ยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่การเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบองอันสัมพันธ์กับบริบททางสังคมร่วมสมัยวิเคราะห์ได้ 4 ประการด้วยกัน คือ ประการแรกผ่านปัจจัยทางด้านสงคราม การสร้างอาณาจักรขึ้นมาใหม่ คือราชวงศ์คองบองที่มีเอกภาพ ประการที่สองคือศาสนาโดยการประกาศตนเป็นองค์อุปถัมภ์ในพุทธศาสนา ประการที่สามคือส่วยอากร ดังปรากฏการสร้างระบบชลประทาน พื้นที่ทางการเกษตรเพาะปลูกและจัดสรรที่อยู่อาศัยใหม่และกองกำลังหนุนอันประกอบด้วยชนหลายเผ่ามาช่วยเหลือ

¹⁹Michael Aung Thwin, Pagan: The Origins of Modern Burma, p. 25.

²⁰William J. Koenig, The Burmese Polity ,1752-1819 : Politics, Administration, and Social Organization in the early Kon-baung Period, (Center for South and Southeast Asian Studies, The University of Michigan, 1990), p. 53.

เป็นกองกำลังในทัพ และประการสุดท้ายคือเรื่องของการค้า ที่มุ่งสร้างพันธมิตรใหม่ทั้งบริษัทอินเดีย ตะวันออกของอังกฤษและฝรั่งเศส ดังจะอธิบายต่อไปนี้

ทัพของพระเจ้าอลองพญาเริ่มก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 1752 ด้วยการมีกำลังพลปืน 120 คน ต่อมาเพิ่มเป็น 190 คน ในช่วงสิ้นเดือนทหารราบ 140 คน และองครักษ์ 46 คน หลังการได้รับทัพมอญในวันที่ 21 เมษายน ปี ค.ศ. 1752 ในช่วงปลายปี คือต้นเดือนตุลาคม ทัพพระเจ้าอลองพญาเริ่มเคลื่อนพลบุกก๊กของชินอู (Khin U) ซินยวา (Zin Ywa) เย อู (Ye U) จี ดอ จี (Kyi Daw Gyi) มิน จิน (Min Gin) กเว ที่เมืองทังหลงทา (Kwe at Taung Laung Tha) ในเขตพม่าตอนบนตามลำดับ จนวันที่ 30 พฤศจิกายน ปี 1753 จึงเริ่มตีเมืองอังวะ และสะกาย เพื่อต่อต้านทัพมอญจนสามารถขับไล่ทัพมอญได้สำเร็จในวันที่ 29 พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1754 จากเขตพม่าตอนบน²¹

หลังจากเริ่มกรีธาทัพมาถึงเขตพม่าตอนกลางทัพพระเจ้าอลองพญาเข้าโจมตีป้อมซาน ดอชิน (San Daw Shin Fort) ซึ่งสร้างโดยกองทัพมอญในเขตเมืองแปรนับแต่วันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1755 พร้อมทั้งขับกองทัพมอญออกจากบริเวณพม่าตอนกลางได้โดยสิ้นเชิง²²

แต่ภารกิจที่สำคัญและหนักยิ่งสำหรับพระเจ้าอลองพญานั้นคือการเข้าปราบกบฏมอญ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากยิ่งและมีความแตกต่างไปจากการทำศึกในบริเวณพม่าทางตอนบนและตอนกลาง รวมถึงรัฐฉานและมณีปุระ เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะมีปัจจัยของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ และฝรั่งเศสเข้ามาผลักดันในเรื่องของยุทธโศปกรณ์และกำลังรบ รวมถึงยุทธศาสตร์สภาพของหัวเมืองมอญต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นป้อมปราการยากแก่การมีชัยโดยง่าย นับเป็นสิ่งท้าทายใหม่ที่ชนชั้นปกครองของราชวงศ์คองบองตอนต้นจำเป็นต้องคบคิดและหายุทธวิธีในการจัดการปัญหาพร้อมสมัยนี้

การสร้างเจดีย์ชเวโบธา (Shwebontha) และบูรณะเจดีย์องค์อื่นๆ ในเมืองหลุนเซ (Lunhse) หรือ กูดุท (Kudut) ในเขตมณฑลเฮนซาดา (Henzada) ซึ่งภายหลังชื่อเมืองเป็นมยาเนา (Myanaung) อันหมายถึง การมีชัยอย่างรวดเร็ว (Speedy Victory) พร้อมจัดงานฉลองพระเจดีย์อย่างยิ่งใหญ่ถึง 30 วัน นับเป็นกุศโลบายที่เยี่ยมยอดในการการพระศาสนาเป็นสื่อกลางเรียกความจงรักภักดีจากผู้นำท้องถิ่นและขุนนางโดยรอบให้สวามิภักดิ์ ดังจะเห็นได้จากเมียวหวุ่นจากตองอู เฮนซาดา เมียงมยา (Myaungmya) และพะสิม รวมถึงซันดอเว (Sandoway) ในเขตอรากันด้วยเช่นกันเข้ามาร่วมงานสมโภชครั้งนี้ ทั้งหมดนำบรรณาการมาถวายแก่พระเจ้าอลองพญาเป็นจำนวนมากนอกจากอาหารและของมีค่าแล้วยังรวมถึงช้าง ม้า และบุตรเรียกให้เป็นบาทบริจาริกา²³ ตามธรรมเนียมปฏิบัติเนกเช่นครั้งราชวงศ์ตองอู-นยองยานนั่นเอง

²¹The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. 1-8.

²² Ibid., p.xxv.

²³G. E. Harvey, History of Burma, pp.223-224.

ขณะเดียวกันพระเจ้าอลองพญาได้รับสั่งให้มั่งลอกหรือพระเจ้าจันตอจี ครั่งดำรงตำแหน่งเป็นมหาอุปราชว่าราชการอยู่ที่เมืองชเวไปกับพระอัครมเหสี เม ยูน ซาน ให้เร่งก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ขวางลำน้ำมู เพื่อชักน้ำเข้าไปยังพื้นที่ทำการเกษตรใหม่และทะเลสาบนันดา ซึ่งเชื่อมต่อกับคลองขุดเช่นคลอง โพธิ์นันทอ (Bawdinandaw) คลองไยฉิน (Yeishin) คลองเตียนจินวา (Teinnginwa) และคลองอินดอ (Indaw) ซึ่งเชื่อมต่อกันเป็นระบบกับคลองขุดเล็กๆ อีก 40 สาย นอกจากนี้ยังเร่งให้บูรณะระบบชลประทานและขุดลอกทะเลสาบกัณฑู (Kandu Lake), และทะเลสาบโจจาอู (Kyokya-u Lake) ซึ่งกระทำต่อเนื่องในรัชกาลพระเจ้าเจงพยูฉิน²⁴

นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่สู่มหาสมุทรอินเดียและเมืองท่าชายฝั่งทะเลฝั่งตะวันตกนับแต่พะสิมถึงเกาะเนกรอสถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญอันจะติดต่อสัมพันธ์กับชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษที่พระเจ้าอลองพม่าได้ส่งราชทูตเปิดสัมพันธไมตรีกับสถานการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่เมืองพะสิม โดยมีกัปตันจอร์จ เบเกอร์ (General George Baker) ร่วมกับเฮนรี บรู๊ค (Henry Brooke) นายสถานีประจำนครเนกรอสให้การต้อนรับเพื่อแลกกับผลประโยชน์ทางการค้ากับอาวุธยุทโธปกรณ์ที่พม่าต้องการ²⁵ ซึ่งเฮนรี บรู๊ค ผู้แทนของบริษัทซึ่งอยู่ที่นั่นก็มีหนังสือไปยังบ็อมเบย์จอร์จ เร่งเร้าว่าควรจะให้ความช่วยเหลือแก่พม่าทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ว่ามหาราจะไม่สามารถเจียดเงินและอาวุธให้แก่พม่าได้เช่นเดียวกับมอญที่ฝรั่งเศสก็ทำไม่ได้เช่นกันเพราะทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสในอินเดียกำลังจะต้องรบกันเองอยู่แล้วซึ่งเรียกว่า “สงครามเจ็ดปี (ค.ศ. 1756-1763)”²⁶

พร้อมกันนั้นพระเจ้าอลองพญาก็เริ่มยาดราทัพเข้าเขตพม่าตอนล่างที่มอญมีอิทธิพลโดยมุ่งเข้ายึดที่ตำบลดากอง (Dagon) ก่อนที่จะถึงฤดูฝนในปี ค.ศ. 1755 ให้ได้เมื่อยึดดากองสำเร็จในวันที่ 16 เมษายน ค.ศ. 1755 ได้เปลี่ยนชื่อดากองเป็น “ร่างกุ้ง” ที่แปลว่า “สิ้นความโกลาหล” (The End of Strife)²⁷ แต่ทัพพม่าก็ยังไม่พร้อมที่จะโจมตีเมืองอันมีป้อมปราการที่แข็งแรงอย่างเมืองสิริเยียม เมืองดालาและหงสาวดีในคราเดียว เหตุเพราะพวกมณีปุระยกลงมาโจมตีพร้อมกับทัพไทยใหญ่ก็วุ่นวายไม่เลิกทางตอนเหนือ พร้อมๆ กับที่เชื้อพระวงศ์ต้องอยู่ที่เมืองมะตะบันและทวายก็

²⁴U Tin, *The Royal Administration of Burma*, p. 291.

²⁵*The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781*, Trans. and ed. by Than Tun, p.xxvi. Dalrymple, A., *Oriental Repertory* (London: William Ballintine, 1808), pp.133-142.

²⁶สงคราม 7 ปี เกิดขึ้นระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสใน 3 ทวีปคือยุโรป อเมริกาและอินเดีย สงครามนี้เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1756 และยุติลงในปี ค.ศ. 1763 เมื่อฝรั่งเศสพ่ายแพ้ทั้ง 3 แห่งและเมืองพอนดิเชอร์รี่ (Pondicherry) จึงถูกอังกฤษยึดไปในปี ค.ศ. 1761

²⁷D.G.E. Hall, *Early English Intercourse with Burma 1587-1743*, (London: Frank Cass, 1968), p. 311. ซึ่งพระเจ้าลุนเซ (Lunhse) เคยอภิเษกเป็นกษัตริย์ที่ตำบลนี้เช่นกันและได้พระนามว่าพระเจ้า มยาเนา (Myanaung) ที่แปลว่าผู้มีชัยชนะอย่างรวดเร็ว

พร้อมจะกลับมาทวงสิทธิอันชอบธรรมนั้น เจ้านายเชื้อสายราชวงศ์ตองอู-นยองยานที่หลบหนีไปได้ ครั้งเมื่อทัพมอญเผาทำลายเมืองอังวะและพระบรมวงศานุวงศ์รวมถึงขุนนางที่มีฐานะปกครองหัวเมืองต่างๆ เช่น ที่เมืองโมกาว (Mogaung) ในมณฑลหมยินตนา (Myintkina) และที่เมืองซาลิน (Salin) ในมณฑลนยิบู (Minbu) เป็นต้น²⁸ ทัพพม่าจึงตัดสินใจที่จะกลับไปกู้สถานการณ์ทางเหนือก่อนแต่ก็รู้ทั้งรู้ว่ามอญจะต้องกลับมาและตีรังกุ้งเป็นแน่ ซึ่งเหตุการณ์นี้เองก็เกิดขึ้นจริงแต่ มอญกลับพ่ายแพ้และเกิดความแคลงใจในความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษและพม่าขึ้นเมื่อเรือ “อาร์คอด” เรือของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้ทำการช่วยเหลือมอญอย่างจงใจ ทำให้พระเจ้าอลองพญาต้องทบทวนคำขอการตั้งสถานีการค้าที่เกาะเนกรอสของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเสียใหม่ แม้ว่าฝ่ายบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจะส่งทูตพร้อมบรรณาการถึงชเวไปแล้วก็ตาม การเจรจาจึงเกิดขึ้นที่รังกุ้งและเป็นที่ยกเลิก แต่ก็ยังความไม่พอใจแก่พระเจ้าอลองพญา มากที่จะต้องติดต่อกับข้าหลวงประจำมทราสในอินเดียเท่านั้น เพราะคิดว่าไม่สมพระเกียรติของพระองค์ พระราชสาส์นการตกลงระหว่างอังกฤษและพม่าจึงถูกส่งไปยังรัฐมนตรีพิตต์ รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมของอังกฤษในต้นปี ค.ศ. 1758 ไปถึงพระเจ้ายอร์ชที่ 2²⁹

กุศโลบายที่ชนชั้นปกครองสมัยราชวงศ์คองบองกำหนดให้รังกุ้งเป็นศูนย์กลางใหม่ทางอำนาจในเขตพม่าตอนล่างแทนพะโคหรือหงสาวดีทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และศาสนา โดยหลังจากที่ยึดตากองได้แล้ว พระเจ้าอลองพญาได้รับสั่งให้สร้างป้อมปราการในทันที พร้อมกับสร้างเมืองใหม่ที่มีขนาดและแผนผังที่ชัดเจนมีคันทันคูน้ำล้อมรอบพร้อมประตูป้อมแน่นหนา (ในเรื่องของบทบาทและความสำคัญของเมืองรังกุ้งจะกล่าวโดยรายละเอียดในบทต่อไป) และสั่งการให้ เซยานันดา (Zeyannanda) ขุนนางตำแหน่งห่วน ควบคุมกำลังพลกว่า 15,000 คน ประจําการในเมืองรังกุ้งพร้อมให้เร่งต่อเรือรบก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับมาอีกครั้งเพื่อเริ่มทำการรบกับเมืองสิริเยมและเมืองดالاในวันที่ 30 พฤษภาคม ค.ศ. 1755 แม้จะมีชัยอย่างรวดเร็วต่อเมืองดالا เพียงวันที่ 1 มิถุนายน ในปีเดียวกัน³⁰ แต่กลับไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับเมืองสิริเยมเลย กระทั่งต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การรบใหม่ โดยการพระองค์ได้ส่งทูตไปยังเกาะเนกรอสอ่าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁸G. E. Harvey, *History of Burma*, p. 221.

²⁹A. Dalrymple, *Oriental Repertory*, p.192.

³⁰The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p.xxvi. Pearn, B.R. *History of Rangoon*, p. 43.

ปีน³¹ พร้อมยกพลเข้าปิดล้อมเมืองทุกด้านและสร้างป้อมประชิดกำแพงเมืองสิริเยมพร้อมยิงปืนใหญ่ระดมเข้าไปในเมือง หลังจากที่พม่าปิดล้อมสิริเยมนับแต่เดือน 9 เมษายน ค.ศ. 1756 จนมีชัยต่อสิริเยมในไม่ช้าพร้อมทั้งยึดเรือ ปืน กระจุนและทหารฝรั่งเศสรวม 300 นาย ซึ่งก็สิ้นสุดบทบาทของฝรั่งเศสในพม่าชั่วคราว³² เมื่อพม่าพร้อมที่จะโจมตีพะโคหลังจากที่ปิดล้อมนับแต่ปี ค.ศ. 1756 เป็นต้นมา สงครามก็อุบัติขึ้น หากการเตรียมการเป็นฝ่ายรับที่ดีของหงสาวดีทำให้พม่าเรียกร้องทั้งคนและอาวุธจากอังกฤษมากยิ่งขึ้น แต่อังกฤษจำเป็นต้องรักษาอาวุธของตนไว้สำหรับทำสงครามเจ็ดปีกับฝรั่งเศสในอินเดีย³³ โดยพม่าขอปืนใหญ่ 12 กระบอกเท่านั้นโดยมีน้ำหนัก 5 viss, 4 viss, 3 viss และ 1 viss ตามลำดับซึ่งทางพม่าทราบมาว่าทางฝรั่งเศสมีปืนมากทั้งยังให้แก่เมืองหงสาวดีปืนใหญ่ 60 กระบอกและปืนพก 300 กระบอกพร้อมกระจุนมากมาย³⁴ จนกระทั่งความอดทนของอังกฤษต่อพม่าถึงขีดจำกัด ต้นปี ค.ศ.1758 เมื่อบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่มีทราสจึงออกคำสั่งให้ถอนตัวออกจากพม่ารวมทั้งเกาะเนกรอสทั้งหมด แต่ด้วยผลประโยชน์มหาศาลที่รออยู่ข้างหน้าท่ามกลางปัญหาที่แก้ไม่ตกทำให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษต้องชะงักการอพยพครั้งนั้นไป โดยรอที่จะทำสนธิสัญญา Clive's First Act กับราชสำนักพม่าเพื่อรับรองฐานะของอังกฤษที่เกาะเนกรอส เมืองพะสิม และเมืองร่างกุ้งเพื่อแลกกับอาวุธและกระจุนดินดำซึ่งเนกรอสจะส่งไปถวายทุกปีได้แก่ปืนใหญ่จำนวน 20 กระบอก พร้อมกระจุนอย่างน้อย 1,000 ลูก³⁵ อันแสดงถึงบทบาทของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษที่ผ่านบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษต่อการสถาปนาราชวงศ์คองบองในรัชกาลพระเจ้าอลองพญาในภารกิจสำคัญของกัปตันบรู๊กในการสนับสนุนอาวุธและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ เพื่อแลกกับสนธิสัญญาการเป็นพันธมิตรต่อกัน 4 ประการคือ

1. การขอตั้งสถานีการค้าที่เกาะเนกรอส

³¹ในหมายรับสั่ง ลงวันที่ 4 มีนาคม ปี ค.ศ. 1755 หลังจากที่พระเจ้าอลองพญาปราบเมือง "ลุนเซย" (Lun Hsay) ได้แล้ว ได้ส่งพระราชสาส์นผ่านทูตพม่าที่ชื่อ "ทิริเตงงาเตทเชยรธา" (Thiri Theinga Thet Shay Nawyatha) ถึงกัปตันเฮนรี บรู๊ก (Henry Brooke) ที่เกาะเนกรอส ว่าต้องการสืบความสัมพันธ์ที่ดีมีแต่เก่าก่อน(ระหว่างพม่าและอังกฤษ)ขอแลกอำพัน ,ทองแดง ,ทองคำ ,เหล็ก ,พลอยสี และแร่เงิน(ของพม่า)กับปืนและผ้าสักหลาด(ของยุโรป) ทางพม่าได้มอบ(ประติมากรรมรูป)นกหงส์คู่ที่ทำมาจากทองคำและประดับพลอยสีอันหมายถึงความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างเรา อ้างจาก Than Tun, ed., The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, p. 4.

³²G. E. Harvey, History of Burma, p.229.

³³สงคราม 7 ปี เกิดขึ้นระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสใน 3 ทวีปคือยุโรป อเมริกาและอินเดีย สงครามนี้เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1756 และยุติลงในปี ค.ศ. 1763 เมื่อฝรั่งเศสพ่ายแพ้ทั้ง 3 แห่งและเมือง Pondicherry จึงถูกอังกฤษยึดไปในปี ค.ศ. 1761

³⁴The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. 6 - 7.

³⁵D.G.E. Hall, Early English Intercourse with Burma 1587-1743, p. 335.

2. การขอตั้งสถานีการค้าที่พะสิม
3. การค้าระหว่างราชสำนักพม่ากับบริษัทอินเดียตะวันออกภายใต้การปลดภาษี
4. บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจะช่วยราชสำนักพม่ารบกับมอญ

ซึ่งกษัตริย์พม่าจำต้องจ่ายค่าตอบแทนหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจนี้ เพื่อแลกกับปืนใหญ่ขนาด 12 ปอนด์ 1 กระบอกและกระสุนดินปืนอีกจำนวน 200 vis.³⁶

ยังไม่รวมถึงเรือและอาวุธปืนต่างๆ ที่พระเจ้าอลองพญาได้รับจากการติดต่อกับบริษัทอินเดียตะวันออกในการปราบกบฏกเวฉานและกบฏมณีปุระครั้งหลังสุดในปี ค.ศ. 1755 เป็นผลสำเร็จ³⁷ พร้อมเชลยศึกจำนวนมากนำมาช่วยรบกับมอญที่เมืองสิริเยมและหงสาวดี

ดังนั้นอังกฤษจึงสร้างโรงเก็บสินค้าและสถานีการค้าได้ที่เมืองพะสิมในปี ค.ศ. 1758 แต่มีทราสไม่สามารถปฏิบัติตามที่คณะกรรมการบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ สั่งการมาได้โดยเฉพาะในเรื่องสัญญาที่ทำไว้ จึงจำเป็นต้องถอนตัวออกจากทั้งเนกรอสและพะสิมในปี ค.ศ. 1759 แต่ด้วยทั้งไม้สักและข้าวจำนวนมากเกินจะขนครั้งเดียวหมดจึงทิ้งทหารไว้บางส่วนดูแลเฝ้ารักษาขณะเดียวกันเมื่อมณีปุระบุกพม่าตอนเหนืออีกครั้งพร้อมๆ กับกบฏมอญที่ลุกฮือขึ้นมาอีก ทำให้พระเจ้าอลองพญาจำต้องละทิ้งสมรภูมिरบทางตอนเหนือมาดูแลเมืองร่างกุ้ง ซึ่งมีข่าวลือถึงพระกรรมว่าหัวหน้านิคมเนกรอสของอังกฤษคือ กัปตันบริ๊กให้การช่วยเหลือกบฏมอญด้วยอาวุธต่างๆ และสัญญาจะตั้งสถานีการค้าที่เมืองสิริเยมโดยการแลกกับเพชรนิลจินดาต่างๆ บนพระธาตุดเวดากองแต่มอญปฏิเสธ ซึ่งพร้อมๆ กับการอพยพของอังกฤษไปเพราะกลัวความผิด เพราะมีชาวอาร์มีเนียมคนหนึ่งซึ่งรับราชการอยู่กับพระเจ้าอลองพญากระซิบทูลว่ามีข่าวลือว่าหัวหน้านิคมเนกรอสให้ความช่วยเหลือแก่พวกมอญซึ่งทำให้พระเจ้าอลองพญาไม่พอพระทัยพร้อมกับยกทัพไปประหารเจ้าหน้าที่บริษัทและทำลายอาคาร โรงเก็บสินค้าทั้งหมดบนเกาะเนกรอส จนเกิดเหตุการณ์สังหารหมู่เนกรอสขึ้น³⁸ ดีจีอี ฮอลล์ วิพากษ์เหตุการณ์นี้ว่า ที่ต้องทำไปเช่นนั้นก็เพราะพระเจ้ากรุงอังกฤษไม่ตอบพระราชสาส์นของพระองค์ พระองค์ก็เลยลงความเห็นที่ "คนอังกฤษและบริษัทอังกฤษเห็นพระองค์กับพสกนิกรของพระองค์เป็นคนโกงเลาเบาปัญญา"³⁹ แต่ในหลักฐานร่วมสมัยระบุดังถึงเจตนาที่ไม่ชื่อของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่ให้ความช่วยเหลือแก่มอญก่อนกบฏขึ้นในปี ค.ศ. 1759 ดังปรากฏในพระราชสาส์นของพระเจ้าอลองพญาต่อ หัวหน้านิคมเนกรอสนับแต่วันที่ 18 มิถุนายน 1755 เป็นต้นมา⁴⁰

³⁶G. E. Harvey, *History of Burma*, pp. 177-200.

³⁷*Ibid.*, p. 228.

³⁸A. Dalrymple, *Oriental Repertory*, pp.154, 200-226, 345-350.

³⁹ดีจีอี ฮอลล์, *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*, เล่ม 1, หน้า 503.

⁴⁰A. Dalrymple, *Oriental Repertory*, p.192.

ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษและพม่าจะกลับคืนมาอีกครั้งโดยภารกิจของกัปตันเอฟ (Alves) ซึ่งอาสาเป็นทูตของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษมาสืบถามเกี่ยวกับการสังหารหมู่ที่เนกรอส กัปตันเอฟเดินทางจากเบงกอลในเดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ. 1760 และมาถึงพักเพื่อรอเข้าเฝ้าพระเจ้าอลองพญาที่เมืองสะกาย ซึ่งที่นี้เขาได้พบกับนายโรเบิร์ตสันและนายเลวิส พนักงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่เกาะเนกรอสที่รอดชีวิตมาได้แต่ต้องเป็นนักโทษที่สะกาย ในการทำข้อตกลงระหว่างกัปตันเอฟกับราชสำนักพม่าในเรื่องที่จะขอล่าถอยนักโทษที่จับตัวมาจากเกาะเนกรอสทั้ง 5 คนแลกกับสิทธิในการค้าขายในพะสิมแทน และบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจะต้องมอบผงดินปีน 1,000 ตระกร้า ปืนคาบศิลา 10,000 กระบอก หินเหล็กไฟ 500,000 แท่ง เหล็กกล้า 1,000 หีบ แร่เหล็ก 1,000 หีบ และพนักงานหนึ่งคนที่สามารถยิงปืนใหญ่ได้ ต่อมาบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้ถอนตัวออกจากพม่า หลังจากนั้นการติดต่อกันอย่างเป็นทางการจะปรากฏอีกครั้งในคณะทูตของซิม (Mission of Symes) ปี 1795 สมัยพระเจ้าปดุง (1782-1819)⁴¹

สำหรับบทบาทของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสต่อพม่า เริ่มลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อ ฝรั่งเศสแพ้สงครามเจ็ดปีในอินเดียและเสียหายเป็นอันมากนับแต่ปี ค.ศ. 1760, แม้ฝรั่งเศสจึงเริ่มหันกลับมามองพม่าอีกครั้ง ในปี 1766 ทูตฝรั่งเศสจากเมืองปอนดิเชอร์ี่โดยการนำของเลอเฟวีเออ (Lefevre) ไปยังราชสำนักอังวะ หลังจากนั้นอีกสองปี ให้หลังบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสได้สร้างอาคารและอยู่ต่อและซ่อมเรือที่เมืองร่างกุ้ง สิเรียมและพะสิม⁴²

อาจสรุปได้ว่าการแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางด้านธุรกิจระหว่างบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ และบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสเกิดจากการเปลี่ยนแปลงความต้องการสินค้าภายในยุโรป ซึ่งแต่เดิมต้องการ สินค้าของป่า เครื่องเทศ เครื่องหอมต่างๆ ผลิตภัณฑ์ของป่า เครื่องถ้วยชามจีนและแร่ธาตุอันมีค่า ภายหลังกลับมุ่งไปที่สินค้านำเข้าเช่นพริกไทย ชา กาแฟ ผืน ผ้าฝ้าย ข้าว น้ำตาล และไม้สัก รวมถึงดีบุกมากขึ้นแทน⁴³ในขณะเดียวกันการพัฒนาทางองค์ความรู้แขนงใหม่ และพัฒนาการทางการเมืองทั้งของอังกฤษและฝรั่งเศสเองที่กำลังจัดตั้งรัฐทางธุรกิจอื่นๆ สังคมยุโรปที่เริ่มแปรเปลี่ยนเป็นสังคมการผลิตเชิงอุตสาหกรรมแบบใหม่ ทำให้ต้องการวัตถุดิบที่จะป้อนสู่ภาคอุตสาหกรรม ความต้องการตลาดในการถ่ายเทสินค้าที่ผลิตเองก็มีความ

⁴¹Michael Symes, *An Account of an Embassy to the Kingdom of Ava: Sent by the Governor-General of India in the Year 1795* (Westmead: [N.P.], 1969) And D.G.E. Hall, *Michael Symes: Journal of his second Embassy to the Court of Ava in 1802* (London: George Allen & Unwin, 1955).

⁴²G. E. Harvey, *History of Burma*, p. 354.

⁴³จอห์น แบสตันและแฮร์รี่ เจ เบ็นดา, *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่: ลัทธิชาตินิยม ลัทธิอาณานิคม และการสลายตัวของลัทธิอาณานิคม*, แปลโดย ชื่นจิตต์ อำไพพรรณและภรณี กาญจนันษริติ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521), หน้า 61.

สำคัญ ดังนั้นภาพการแข่งขันต่อสู้ระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงมีผลต่อสถานการณ์โลก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งพม่าด้วยเช่นกัน

สำหรับในพม่าระหว่างปี ค.ศ. 1740-1776 ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสพยายามอย่างยิ่งที่จะสร้างสัมพันธไมตรีที่ดีทั้งทางการเมืองและการค้ากับราชสำนักพม่าโดยราชวงศ์คองบองเองมั่งคั่งด้วยอาวุธสงครามสมัยใหม่ ทหารรับจ้าง ยานพาหนะโดยเฉพาะเรือ ฯลฯ ท่ามกลางการแข่งขันที่นำมาซึ่งสงครามระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในยุโรปและเอเชีย ในช่วงแรกทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสต่างเลือกที่จะสนับสนุนมอญแต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปชาติพาณิชย์ทั้งสองก็เริ่มเปลี่ยนฝ่าย แต่ด้วยเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสทั้งแปรเป็นสงครามในสมรภูมิรบในยุโรปและอินเดียกรณีสงครามสืบราชสมบัติออสเตรีย (ค.ศ. 1740-1748) สงครามคาร์นาติก (ค.ศ. 1741-1771)⁴⁴ ความปราชัยของฝรั่งเศสคือโอกาสของอังกฤษที่จะสร้างความสัมพันธ์กับราชสำนักคองบองได้โดยสะดวกและมีบทบาทมากกว่าฝรั่งเศส

ในกระบวนการสร้างราชอาณาจักรขึ้นมาใหม่นั้นจะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาประเด็นปัญหาอันสำคัญที่ว่าด้วยเรื่องการแทรกแซงของรัฐข้างเคียงอันได้แก่อยุธยาและจีน ดังจะได้กล่าวต่อไป

บทบาทและอิทธิพลของอยุธยาต่อการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง

กรุงศรีอยุธยาถือเป็นราชธานีที่มีอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นมหาอำนาจในภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปอาณาจักรหนึ่ง กระนั้นก็ดี พม่าซึ่งถือได้ว่าเป็นราชอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ไม่แพ้กันทั้งยังมีอาณาเขตและผลประโยชน์คาบเกี่ยวกันกับอาณาจักรและรัฐข้างเคียง จึงเกิดการปะทะสังสรรค์กันขึ้นด้วยศึกเมืองเชียงกราน ค.ศ. 1538 ครั้งรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา (ค.ศ. 1534-1547) และ พระเจ้าตะเบงชเวตี้แห่งกรุงหงสาวดี (ค.ศ. 1531-1550)

สุเนตร ชุตินธรานนท์ ได้สรุปถึงสาเหตุของสงครามครั้งนี้ว่า "...ศึกเชียงกราน พ.ศ. 2081 (ค.ศ. 1538) นั้นไม่ได้เป็นกิจการสงครามระหว่างอยุธยากับพม่า ดังที่เคยเข้าใจกันมา สงครามครั้งนี้สะท้อนถึงความพยายามของผู้ปกครองอยุธยาที่อาศัยโอกาสจากความไม่สงบภายในแดนมอญขยายอำนาจเข้าครอบครองเมืองท่าค้าขายทางทะเลด้านตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเติบโตและทวีความสำคัญมากขึ้นภายหลังจากที่มะละกาต้องตกไปอยู่ภายใต้การยึดครองของโปรตุเกส (พ.ศ. 2055/ค.ศ. 1511) แต่เป็นไปได้ว่าเงื่อนไขอันเป็นปัญหาที่ผูกพันกับเสถียรภาพการเมืองภายในของ

⁴⁴สงครามคาร์นาติก เกิดขึ้นระหว่างอังกฤษที่ Madras และฝรั่งเศสที่ Pondicherry ในอินเดียที่ต่างฝ่ายต่างแทรกแซงและสนับสนุนระหว่างคาร์นาติกและเมืองไฮเดอราบัดที่มีอิทธิพลเหนือคาร์เนติก, สาวิตรี เจริญพงษ์, ภารตารยะ: อารยธรรมอินเดียตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงหลังได้รับเอกราช (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 200.

อยุธยาและความผันผวนทางการเมืองในลุ่มน้ำอิระวดีอันเป็นผลจากการขยายอำนาจและปรับเปลี่ยนศูนย์กลางทางการเมืองของกษัตริย์พม่าในช่วงต้องอยู่คนกันเข้ามาเป็นอุปสรรคขวางกั้นไม่ให้พระไชยราชาธิราชทำศึกสืบเนื่องจากศึกเชียงใหม่ได้อีก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้ปกครองอยุธยาในยุคสมัยต่อมาจะละเลยความสนใจที่จะเข้าครอบครองเมืองท่าด้านตะวันตกของอ่าวเบงกอล การตีทวายในรัชกาลพระเจ้าจักรพรรดิตามหลักฐานในพงศาวดารพม่าดูจะเป็นหลักฐานที่ยืนยันอยู่ในตัวเอง..."⁴⁵ นำพาซึ่งสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ. 1569 (พ.ศ. 2112) ต่อพระเจ้าบุเรงนอง (King Bayinnaung ค.ศ. 1551-1581) และการประกาศเอกราชโดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ เมืองแครงในอีก 15 ปีต่อมา กระนั้นก็ดีสงครามระหว่างไทย-พม่าจะยุติลงหลังการสวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปี ค.ศ. 1605 แต่อยุธยาก็ยังคงแสดงบทบาทและอิทธิพลต่อรัฐบริวารของพม่าอยู่เสมอ อาทิครั้งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งกองทัพไปโจมตีเมืองเชียงใหม่ ในปี ค.ศ. 1660 ซึ่งถือว่าเป็นการแทรกแซงทางอำนาจในเขตเมืองประเทศราชของพม่า⁴⁶ และว่างเว้นจนกระทั่งปี ค.ศ. 1759 จึงเกิดศึกอลองพญาขึ้นดังจะอธิบายต่อไปนี้

สงครามระหว่างพม่าและสยามในรัชกาลพระเจ้าอลองพญาในปี ค.ศ. 1760

สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุกาฬได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสงครามครั้งนี้ในหนังสือไทยรบพม่าว่า "ครั้นฤดูแล้ง ปี เถาะ พ.ศ. 2302 (ค.ศ. 1769) พระเจ้าอลองพญาลงมาฉลองพระเกศธาตุที่เมืองร่างกุ้ง...ให้มังระราชบุตรที่ 2 กับมังฆ้องนรธายกกองทัพมีจำนวนพล 8,000 ลงมาตีเมืองทวายซึ่งยังแข็งเมืองอยู่ ครั้นตีได้เมืองทวายแล้ว ทราบความว่า เรือกำปั่นพวกพ่อค้าพากันหนีจากเมืองทวายอาศัยอยู่ในแดนไทยที่เมืองตะนาวศรีและเมืองมะริดหลายลำ รวบรวมเอาทรัพย์สินสมบัติขนมาด้วยเป็นอันมาก และสืบได้ความว่าที่เมืองตะนาวศรีและเมืองมะริดนั้น กำลังรู้พลไทยที่จะป้องกันรักษาหามีเท่าใดไม่ จึงบอกความไปทูลพระเจ้าอลองพญาที่เมืองร่างกุ้ง พระเจ้าอลองพญาเห็นได้ท่วงที ก็ยกกองทัพไทยไม่ยอมส่งตัวพญามอญกับเรือกำปั่นฝรั่งเศสให้ขึ้นอ้างว่าไทยทำให้เสียทางไมตรี สั่งให้พระเจ้าเจงพยูเจงยกกองทัพลงมาตีเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริดทั้ง 2 เมือง กองทัพพม่ายกล่วงแดนไทยเข้ามาครั้งนั้น จะเป็นเหตุใดไทยจึงมิได้เตรียมต่อสู้หาปรากฏไม่ ได้ความแต่ว่าพม่าตีเมืองได้โดยง่ายทั้งเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริด จนพม่า

⁴⁵สุนทร ชูตินธรรานนท์, "ศึกเชียงใหม่" ใน พม่ารบไทย: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2542), หน้า 145-162.

⁴⁶หม่อม ทิน อ่อง, ประวัติศาสตร์พม่า, แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร.(กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519), หน้า 94-95.

ประหลาดใจว่าไทยทำไมจึงอ่อนแอถึงเพียงนั้น จึงเลยเป็นเหตุให้พม่ากำเริบคิดอยากจะลงตีหัวเมืองไทยต่อเข้ามา"⁴⁷

ดังจะเห็นว่าสมเด็จพระยาตากสินมหาราชทรงพระประชวรด้วยโรคภัยไข้เจ็บอันเนื่องมาจากความไม่สงบภายในประเทศสยามระหว่างไทยและพม่าครั้งที่ 23 นี้ว่าเพราะ "ไทยไม่ยอมส่งตัวพญามอญกับเรือกำปั่นฝรั่งเศสให้ขึ้นขึ้นอ้างว่าไทยทำให้เสียทางไมตรี"⁴⁸ อันเนื่องจากความโลภในสินทรัพย์พร้อมทั้งสอดแทรกภาพความอ่อนแอทางทหารของไทยในการรบครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

ในขณะที่ ดิจีอี ฮอลล์ ได้เสนอความเห็นที่ "การที่คิดทำสงครามกับกรุงศรีอยุธยาเหมือนเมื่อสมัยก่อนอีกนั้น อลองพญาก็มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกับที่บูเรงนองเคยไฝ่ฝันมาแล้วเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 16 คือหวังว่าจะได้ครองเชียงใหม่อีก เป็นที่เข้าใจกันว่า พระองค์จะแผนการว่าจะกวาดต้อนผู้คนจากเมืองไทยเอาไปเป็นพลเมืองพม่าทางแควดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำให้ได้มากที่สุดที่จะทำได้"⁴⁹

ตามความเห็นของ ดิจีอี ฮอลล์ ที่คิดว่าสำนักประวัติศาสตร์ของพระเจ้าอลองพญาที่มุ่งหวังจะสร้างวีรกรรมเฉกเช่นเดียวกับพระเจ้าบูเรงนองแห่งราชวงศ์ตองอูตอนต้นและต้องการนำเชลยศึกเป็นแรงงานเกษตรกรรมในเขตสามเหลี่ยมปากน้ำอิระวดี ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวทำให้เข้าใจว่าพระเจ้าอลองพญาต้องการใช้พื้นที่พม่าตอนใต้เป็นอยู่อาศัยน้ำแห่งใหม่⁵⁰ เช่นเดียวกับในหนังสือเรื่อง "Burma" ที่ ศาสตราจารย์ ดิจีอี ฮอลล์ เสนอในแนวทางเดียวกันว่า "การปราบกบฏมอญที่เกิดขึ้นทำให้ชาวมอญหลายพันคนอพยพเข้ามาอาศัยในพรมแดนสยาม ทำให้เกษตรกรรมในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิระวดีย่ำแย่เพราะขาดแรงงานในการผลิต ทั้งยังล้มแหลมต่อเสถียรภาพทางอำนาจของราชสำนักเหนือดินแดนมอญ พระเจ้าอลองพญาได้วางแผนว่าสิ้นปี ค.ศ. 1756 จะเริ่มขบวนทัพตีเมืองทวายและตะนาวศรีจนถึงเขตอ่าวไทยและทางตอนเหนือของกรุงศรีอยุธยา พร้อมๆ กันกับทัพทางตอนใต้จะสร้างความประหลาดใจแก่กรุงศรีอยุธยาไม่น้อย"⁵¹ ซึ่งความคิดดังกล่าวผู้ทำวิจัยกลับเป็นความคิดของข้าราชการอังกฤษในสมัยอาณานิคมหลังสิ้นสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 2 และ 3 เป็นต้นมาถึงสมัยอาณานิคมช่วงต้นมากกว่า(The Second

ศูนย์วิทยพัชกร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁷สมเด็จพระยาตากสินมหาราช, ไทยรบพม่า ฉบับรวมเล่ม, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2520), หน้า 347 – 348.

⁴⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

⁴⁹ดิจีอี ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1, หน้า 503.

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 503.

⁵¹D.G.E.Hall, Burma (London: Hutchinson House, 1950), p. 86.

Anglo-Burmese War and The Third Anglo-Burmese War ในปี ค.ศ. 1823-1826 ถึง ค.ศ. 1885 ถึง the early Burma under British colonialism ค.ศ.1826-1948)⁵²

หนังสือพระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอนซึ่งเป็นหลักฐานเอกสารร่วมสมัยของไทยกลับให้เนื้อความที่แตกต่างไปคือ “พระเจ้ามวงลองเสวยราชย์มาได้ 8 ปี ทราบเหตุว่ากรุงศรีอยุธยาผลัดแผ่นดินใหม่จึงทรงดำริหาเหตุว่าจะมาทำแก่กรุง พอมีผู้นำความอันหนึ่งขึ้นทูลว่า กำปั่นฝรั่งข้างข้างอั้งวะไซ้ใบ ลมพัดไปเข้าเมืองตะนาวศรีที่ถ้ำมิตบุรี นายกำปั่นชื่อ อรัมณี ข้างกรุงศรีอยุธยาเอานายกำปั่นของเราไว้ พระเจ้ามวงลองทราบเหตุ ดีพระทัยนัก จึงดำรัสให้เกณฑ์พลสกรรจ์ลำเครื่อง 90,000 ข้าง 200 ม้า 1,000 สำเร็จแล้วเสด็จดำเนินออกจากกรุงอั้งวะ ทัดหน้าเข้าตีเมืองมะริด เมืองตะนาวศรีฯ มีบอกเข้ามากราบทูล”⁵³ จากเอกสารชิ้นนี้ทำให้คิดได้ว่าพระเจ้าอลองพญามีความประสงค์ที่จะยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาอยู่ก่อนแล้วเมื่อมีเหตุเรื่องเรือกำปั่นจึงเตรียมทัพใหญ่หมายจะเผด็จศึกในคราวเดียว

มหाराชวงศ์พงษาวดารพม่าฉบับนายต่อแปล ได้ให้เนื้อความว่า “พระเจ้าอะลองมวงตรายี ...ลงมานมัสการพระที่เมืองรางกุนแลพระมุเตากรุงหงษาวดีแล้ว...ได้ทราบข่าวว่าข้าราชการฝ่ายไทยรุกเข้าไปรบกวณปลายเขตแดนเมืองทวาย แลจับเรือของพม่าค้าพม่าที่จะเข้าไปเมืองรางกุนไว้ 3 ลำ แลเรือกำปั่นของพระองค์ที่ทรงใช้ให้ไปราชการเมืองทวายนั้นถูกพยุชัตติดอยู่ที่เมืองตะนาวศรี ฝ่ายไทยจับพวกนายเรือแลเก็บเอาสิ่งของต่างๆ ซึ่งบรรทุกในเรือนั้นไว้เสียสิ้น ครั้นพระองค์ได้ทรงทราบดังนั้นก็ทรงพระพิโรธเป็นอันมาก แล้วพระองค์ทรงตรัสกับพวกเสนาบดีข้าราชการว่าเราจะยกทัพกองใหญ่ไปตีกรุงศรีอยุธยาให้ขึ้นอยู่ในเงื้อมมือเราจงได้”⁵⁴ ดังความข้างต้นจะเห็นความต่างกันกับพระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอนอย่างมาก โดยเหตุแห่งการกรีธาทัพในครั้งนี้คือฝ่ายสยามเป็นฝ่ายผิดและกระทำหมิ่นพระบรมเดชานุภาพก่อนถึงกับพระพิโรธเป็นอันมาก นอกจากนี้ยังปรากฏอีกเหตุผลหนึ่งคือ “การสืบทอดพระพุทธศาสนา” ดังนี้ “ซึ่งเรายกพยุหโยธาทัพใหญ่มาครั้งนี้มิใช่เราประสงค์ยกมาทำร้ายให้ราชสมบัติของกรุงศรีอยุธยาเสียไปเมื่อไร เพราะเราเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นแห่งหนึ่งที่พระพุทธศาสนาตั้งอยู่แต่พระพุทธ

⁵²อ่านเพิ่มเติมใน Michael Adas, *The Burma delta: Economic Development and Social Change on an Asian Rice Frontier, 1824-1941* (Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1974); John S. Furnivall, *Colonial Policy and Practice: a Comparative Study of Burma and Netherlands India* Reprinted ed. (New York: [N.P.], 1956); Dorothy Laird, *Paddy Henderson, 1834-1961* (Glasgow, London: George Outram, 1961); George Bruce, *The Burma Wars 1824-1886* (London: Hart Davis, MacGivvon, 1973), Richard Cobden, *How Wars are got up in India: the Origins of the Burmese War* (London: William & Frederick G. Cash, 1853).

⁵³ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2537), หน้า 333.

⁵⁴มหाराชวงศ์พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล, หน้า 200 - 201.

ศาสนานั้นยังไม่สู้จะรุ่งเรืองสักใหนักเพราะฉะนั้นเราจึงได้ยกทัพมาปราบปรามซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองสักใให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อนนั้น⁵⁵

The Royal Orders of Burma หรือหมายรับสั่งของพระมหากษัตริย์เอกสารร่วมสมัยของพม่าเอง กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ว่า ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1760 พระเจ้ากรุงทวารวดี (กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา) คือเหตุผลหลักในการที่พระเจ้าอลองพญาตามมัสการ Thein Gottaya Hill ที่เมืองร่างกุ้งเมื่อทำการตรวจสอบรายงานกรมท่าพระองค์ทรงทราบว่า มีเรือหลายลำถูกลักขโมยไปยังเมืองมะริด ส่งคนไปทวงคืนแล้วแต่มีอาจได้กลับมาเพราะข้าราชการสยามที่เมืองมะริดไม่ส่งคืนให้เพราะเป็นราชอาณาจักรของกษัตริย์สยาม ในขณะที่เดียวกันมีการก่อกบฏที่เมืองทวายจึงได้ทำการปราบปรามลง ทำให้ชาวมอญจำนวนมากต่อสู้อละถอยหนีไปยังเมืองมะริดและตะนาวศรี เมื่อพระองค์ส่งคนไปตามอีกครั้งแต่ไม่พบเรือแล้ว จึงเป็นเหตุให้พระองค์ไปยังกรุงศรีอยุธยาโดยที่พระองค์คาดหวังว่าจะได้เข้าเฝ้ากษัตริย์อยุธยาที่ไม่ปฏิบัติตามทศพิธราชธรรมทั้งยังทำความผิดกับคนของพระองค์ พระเจ้าอลองพญาจึงตัดสินใจกรีธาทัพไปหวังจะสั่งสอนกษัตริย์อยุธยาในฐานะพระโพธิสัตว์เพื่อให้กษัตริย์อยุธยาเป็นธรรมราชาซึ่งกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาจำต้องมาเข้าเฝ้าและนั่งฟังการเทศนาสั่งสอนจากพระองค์แทบพระบาทเพื่อเป็นการลงโทษ⁵⁶ ย้ำด้วยหมายรับสั่งในวันที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 1760 อันมีความที่กล่าวถึงพระองค์ว่า “ พระเจ้าอลองพญา จักรพรรดิราชเหนือกษัตริย์ทั้งหมด เจ้าผู้ครองอรินตามะ พระเจ้าข้างเผือก ผู้ปกปักรักษาพระพุทธศาสนา กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่เหนือกษัตริย์ทั้งหมด เป็นที่เกรงกลัวแก่กษัตริย์อื่นๆ ผู้คิดต่อกรและปฏิเสศการนอบน้อมของพระองค์ กษัตริย์ผู้สืบสายสันตติวงศ์จากเผ่าชนแห่งอารยะ องค์จักรพรรดิเหนือ สุนะปารันตะ ทัมเปติปา กัมโพชา รามัญ มณีปุระ สาเรกิตาระ และอาณาจักรอื่นๆ (พระองค์) ใครผู้กัสมพันธ์ไมตรีต่อกษัตริย์แห่งทวารวดี ผู้เสมือนพระญาติวงศ์ของพระองค์และเหล่าข้าราชการ⁵⁷

จากเอกสารทั้งสองชิ้นหลังจะมีส่วนคล้ายกันหลายเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ถูกลักขโมยและการกรีธาทัพตีเมืองทวาย มะริด ตะนาวศรีด้วยเหตุการณ์หมิ่นพระบรมเดชานุภาพในฐานะที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ช่วยสัตว์โลกจึงจำเป็นต้องมาสั่งสอนเทศนาธรรมให้ฟัง อันเป็นเหตุสำคัญแห่งศึกสงครามระหว่างพม่าและไทยในปี ค.ศ. 1760 (พ.ศ. 2303)

โดยปกติแล้วเส้นทางการเดินทัพที่พม่าใช้เข้าตีกรุงศรีอยุธยามีสองเส้นทางคือ เส้นทางหนึ่งซึ่งหากไม่ยกมาทางเชียงใหม่ก็ยกตัดเข้ามาทางตากและระแหง(คือทางด้านแม่ละเมา แต่ในที่นี้ขอรวมเรียกว่าเส้นทางเชียงใหม่ตามพงศาวดารพม่า)และเส้นตะวันตก คือยกเข้ามาทางด้านพระเจดีย์

⁵⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 208.

⁵⁶ในหมายรับสั่งของพระเจ้าอลองพญา วันที่ 20 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1760 ระบุชัดเจนว่าเรือที่ถูกลักขโมยที่เมืองมะริดเหล่านั้นเป็นทรัพย์สินของพระองค์ ประกอบกับเกิดกบฏหุ่นในมณฑลเมะตะมะ พระองค์จึงถือโอกาสนี้ทวงถามเรือเหล่านั้นคืน, The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 70.

⁵⁷Ibid., p. 79.

สามองค์ ส่วนเส้นใต้หรือเส้นทแยงซึ่งยกเข้ามาด้านด้านสิงขรนั้นเป็นเส้นทางใหม่ ซึ่งพม่าริเริ่มนำมาใช้เป็นเส้นทางศึกในสมัยพระเจ้าอลองพญาตัวเอง ทั้งนี้เพราะในสมัยดังกล่าว พม่ามีกองทัพเรือที่ช่วยในการลำเลียงพลจากร่างกุ้งและเมะตะมะตลงสู่ทวายได้อย่างรวดเร็วประกอบกับพระเจ้าอลองพญาก็ทรงมีพระประสงค์ที่จะหันไปใช้เส้นทางใหม่ที่ฝ่ายไทยไม่เคยคาดคิด⁵⁸ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้โจมตีได้โดยฉับพลัน ในจำนวนเส้นทางเดินทัพทั้งหมดดังที่กล่าวมา เส้นทางศึกเหนือในสงครามปี ค.ศ. 1760 นี้ไม่ได้ใช้ แต่ได้ตัดเข้ามาทางด้านสิงขรทันที

ในการทำศึกครั้งนี้ ทัพพระเจ้าอลองพญาได้เตรียมทั้งกำลังพลหลัก-เสริม กองหนุนเสบียงอาหารและอาวุธเป็นอย่างดี ซึ่งแสดงถึงยุทธศาสตร์การสงครามระหว่างไทยและพม่าที่แปลกแตกต่างจากอดีตเป็นอันมาก ดังจะเห็นว่าหมายรับสั่งในวันที่ 3 มีนาคม ปี ค.ศ. 1760 ถึงดยุอินหลาจอ (Tuyin Hla Gyaw) แม่ทัพกองหน้าครั้งนี้หลังมีชัยเหนือเมืองตะนาวศรีและทัพพม่าได้เคลื่อนทัพเข้าสู่บริเวณอ่าวไทยว่า หนึ่ง รับสั่งให้สินธุรธา (Sithu Nawyatha) ผู้เป็นเมียหวุ่นแห่งพุกาม (Myo wun Pakhan) และมินจันรธา (Min Gyi Nawyatha) ส่งพลปืน 500 นายภายใต้การบังคับบัญชาของนันทาพยันชิ (Nanda Pyanchi) และ พลปืนอีก 400 คน โดยทางเรือโดยเร็วที่สุดเพื่อหนุนกำลังทัพหน้าที่มีทหารมากกว่า 1,000 คน และพลปืน 100 คนแห่งหน่วยชเวดอกเล็ทยาพอ (Shwe Daung Letyapaw) ใต้บังคับบัญชาของ ชเวดอกจอชวาติน (Shwe Daung Kyaw Zwa Thin), สอง บัญชาให้มินจันรธา (Min Gyi Nawyatha) และสินธุรธา (Sithu Nawyatha) นำทัพหนุนเคลื่อนทัพตามกองหน้าโดยทางบกและรอคอยพระราชโองการต่อไป, สาม บัญชาให้ธูราพยันชิ (Thura Pyanchi) พร้อมทหารม้า 25 นายจากเมืองอมยิน (Amyint) เป็นกองหน้าพร้อมอินดา พยินชิ (Ainda Pyanchi) สี่รับรายงานทันทีเมื่อได้ทราบเกี่ยวกับทัพทหารศัตรู (อยุธยา)⁵⁹

ในขณะที่เสบียงอาหารถูกเตรียมพร้อมก่อนหน้านี้นับแต่หมายรับสั่งวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1760 สั่งให้มินหลารธา (Min Hla Yaza) สินธุรธา (Sithu Nawyatha) โทหันบวา (Thohanbwa) นันทายอดา (Nanda Yawda) และอกา โบมุ (Aka Bohmu) นำข้าว 1,000 ตะกร้าที่ถูกส่งมายังเมืองร่างกุ้งแล้วให้ส่งไปที่เมืองทวาย เมืองเย และเมือง วาการู พร้อมกำลังทหาร เรือ และเรือคุ้มกันขบวนเรือเสบียง⁶⁰ เมื่อทุกอย่างพร้อมพรรคพระเจ้าอลองพญาคุมทัพ

⁵⁸ดังที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบเหตุแล้ว กำชับให้คนเร็วมาใช้รีบออกไปสืบราชการดูมาราบทูลว่า พม่ายกมาทางมะริด 1 ทางท่ากระดาน 1 ทางเชิงใหม่ 1 ที่จริงนั้นพม่ายกมาแต่ข้างมะริดทางเดียวพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงทราบแน่ ก็ตกพระทัย ด้วยมิได้มีวิจารณ์พระเชาวญาณ ก็พาลเขลาทรงเชื่อเอาทั้ง 3 ทาง." ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, หน้า 333.

⁵⁹The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. 71-72.

⁶⁰Ibid., pp. 68 - 69.

หลวงจากเมืองร่างกุ้ง สู่มืองทวาย มุ่งหน้าไปยังกรุงศรีอยุธยา นับแต่วันที่ 27 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1760 ในระหว่างที่การรบที่คงดำเนินต่อไป ทัพพูนอ์กระลอกจากพม่าก็มาถึงในวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 1760 โดยชเวตอกเลทยาพอ (Shwe Daung Letya Paw) พร้อมทัพม้า 75 นาย ชเวตอกเลทเวจอ (Shwe Daung Letwe Kyaw) พร้อมทหารม้าอีก 75 นาย สมทบทัพหน้า ในขณะที่ อุ ดิน โนนี (U Dain Ponny) และอุ ดิน ยันดาเมท (U Dain Yanda Mate) นำทหารม้า 250 นาย เข้าสมทบเช่นกัน มินหลานธธา (Min Hla Nawyatha) นำกองทหารปืน 300 นาย หนุนกองหน้า และทินกระมินจี (Tain Gya Min Gyi) นำทัพพลปืนกว่า 2,000 คนและแบ่ง สมทบกองหน้าอีก 300 คน ทัพหน้าได้บุกตีเมืองเพชรบุรีสำเร็จในปี วันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1760 และวันที่ 25 เดือนเดียวกันทัพหลวงส่งกระสุนปืนให้พลปืน ในขณะที่หลักฐานฝ่ายไทยระบุว่า ทัพพม่าเกณฑ์พลสกรรจ์ลำเครื่อง 90,000 คน ช้าง 200 ม้า 1,000⁶¹

ในเวลาเดียวกัน “ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงทราบก็ได้จัดการบ้านเมืองป้อมคูประตูหอรบแลค่ายสำหรับป้องกันไฟ แลทรงให้ลงหว่าก้างขวกม้าขวกคนหนามเสี้ยนไว้โดยแน่นหนา แล้วทรงให้เอาปืนใหญ่จุกช่องตามใบเสมากำแพงเมืองแลป้อมทุกช่องทุกทาง บรรดาพลเมืองชายหญิงช้างม้าโคกระบือเข้าปลาอาหารทั้งปวงที่อยู่นอกกำแพงเมืองนั้น ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปอยู่ในกำแพงเมืองทั้งสิ้น ครั้นจัดการบ้านเมืองเสร็จแล้ว จึงทรงคัดเลือกที่พลพลทหารฉกรรจ์เปนอันมาก เพื่อสำหรับออกไปสู้รบคอยรับทัพอยู่นอกกำแพงเมือง”⁶²

เมื่อทัพหลวงของพระเจ้าอลองพญามาถึงที่ตั้งอยุธยาพระนครด้านภูเขาทอง ปรากฏหัวเมืองรายรอบได้โดยเร็วทั้งสกัดทัพของอยุธยาทั้งยังจับพระยาวรรณสรพรพ พระยาจินตามณี พระยาเดโช พระยามณี พระยาอินทสุรจองจำไว้ในค่ายปราการพม่า⁶³ ขณะที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยามีรับสั่งกับอำมาตย์พระยาสิทธิ พระยาสุภาวดี พระยาสุกรกรม 3 คนนั้นว่า ให้เชิญช้างศรีต้นมงคล ม้าศรีต้นมงคล และเครื่องราชบรรณาการ แลรับสั่งให้อำมาตย์ 3 คน นั้นทูลเจ้าพม่าว่า ขอให้ราชสมบัติเราดำรงทรงอยู่ตั้งเท่าอย่าให้เปนอันตราย⁶⁴

แต่สงครามครั้งดังกล่าวก็จบลงอย่างรวดเร็วเมื่อพระเจ้าอลองพญาทรงประชวรหลังจากที่อำมาตย์อยุธยาทั้ง 3 กลับได้สัก 10 วันเศษและไม่มีอาการเคลื่อนไหวใดๆ จากอยุธยา ครั้นปรึกษากับมเหษีตุมางศรีธรรมราชา (พระเจ้าเนงพยูเนงหรือพระเจ้ามังระ (1763-1776) พระโอรสองค์ที่ 2) พระราชโอรสทูลว่า ถ้อยคำแลกริยาของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาที่เป็นไปนี้หาสุจริตไม่ พ่อหลวงหน่วงเราไว้ให้ช้ากว่าฝนจะลง ถ้าฝนลงมากน้ำจะท่วมรอบพระนคร ถ้าน้ำท่วมแล้วกองทัพเราทั้งหลายก็จะได้รับความลำบาก เมื่อกองทัพเราได้รับความลำบากก็จะถอยทัพไป เมื่อเห็นว่าเราถอยไป

⁶¹ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, หน้า 333.

⁶²มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล, หน้า 207-208.

⁶³เรื่องเดียวกัน, หน้า 204 - 206.

⁶⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 207-208.

แล้ว ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาที่จะกระทำแก่เราโดยตามถนัด บัดนี้ก็จวนฤดูฝนจะลงแล้ว อีก 2 เดือนฝนก็จะลงมาก เมื่อฝนลงมากน้ำจะท่วมไปทุกหนทุกแห่ง อย่าว่าแต่คนจะอยู่เลย แต่โคกกระบือแล้วยังต้องปลูกข้าวให้อยู่ แล้วพระองค์ก็ทรงประชวร เพราะฉะนั้นขอพระองค์ทรงเสด็จกลับพระนครก่อน ปีหน้าสิ้นฤดูฝนจึงค่อยยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาฯ ก็จะได้ตามความประสงค์อย่าว่าแต่กรุงศรีอยุธยาเลย ถึงแม้เจ้าเอกราชทั้งชมพูทวีปนี้ก็กะทนนบุญบารมีของพระองค์ไม่ได้⁶⁵ และในวันศุกร์ขึ้น 3 ค่ำเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1760 พระเจ้าอลองพญาเสด็จกลับพระนคร จนถึงตำบลบ้านดินยะวาแขวงเมืองมุตตะระ รวม 24 ตำบล ครั้งพระองค์เสด็จถึงตำบลนั้น พระองค์ก็เสด็จสวรรคต... ณ วัน จันทร์ แรม 12 ค่ำเดือนพฤษภาคมปีจุลศักราช 1122 (ค.ศ. 1760) เวลาแสงอรุณขึ้น⁶⁶

การสวรรคตของพระเจ้าอลองพญา⁶⁷ ถือว่ามีความสำคัญยิ่งเพราะถือว่าเป็นจุดสิ้นสุดแห่งสงครามในปี ค.ศ. 1760 ระหว่างไทยและพม่า แต่ประเด็นดังกล่าวกลับมีอยู่สองกระแสคือหนึ่งเหตุผลที่กล่าวถึงการประชวร ดังที่กล่าวแล้วใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 เรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน กล่าวว่า “พระเจ้าอลองพญาทรงพระประชวรจึงให้ถอยทัพไปทางเมืองเหนือ แต่ ณ เดือน 5 ขึ้น 2 ค่ำ (แต่พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหอสมุดแห่งชาติว่า ณ เดือน 6 ขึ้น 2 ค่ำ) ปีมะโรง โทศก ถึงตำบลตะเมาะกะโลกนอก ด้านระแหงเป็นระหว่างมัชฌิมวิถี ก็สวรรคต เสวนราชสมบัติได้ 8 ปี”⁶⁸ ดังจะเห็นว่าหลักฐานร่วมสมัยจะกล่าวเป็นไปในแนวทางเดียวกันแต่ในขณะที่ศาสตราจารย์ ดีจีอี ฮอลล์ ได้กล่าวไว้ว่า “วันหนึ่งในเดือนพฤษภาคมขณะที่พระองค์กำลังทอดพระเนตรการยิงปืนใหญ่อยู่นั้น เกิดอุบัติเหตุและพระองค์ได้รับบาดเจ็บสาหัส ทัพพม่าทั้งหมดจึงเร่งถอยร่นกำลังขึ้นไปทางเททกาลา (Taikkala) ก่อนที่จะข้ามแม่น้ำสาละวินพระองค์ก็เสด็จสวรรคตและนำพระศพกลับไปยังบำเพ็ญพระราชกุศลฌาปนกิจที่เมืองชเวโบนั่นเอง”⁶⁹ ซึ่งตรงกับความเห็นของ ดับบิว เอ อา วิต (W.A.R.

⁶⁵มหาราชวงศ์พงศาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล, หน้า 209-210.

⁶⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 212 และ 216-217.

⁶⁷การสวรรคตของพระเจ้าอลองพญานอกจากเหตุผลสองประการคือ การประชวรและอีกประเด็นคือได้รับบาดเจ็บสาหัสจากอุบัติเหตุปืนใหญ่ระเบิดขณะที่ทอดพระเนตรกองปืนใหญ่ระดมยิงพระราชวังหลวงบริเวณวัดหน้าพระเมรุ แต่จากการศึกษาเพิ่มเติมทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมคือ Walter Alves ผู้แทนของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษผู้ที่อยู่ในพม่าระหว่างช่วงเวลาแห่งการสวรรคตได้เขียนเรื่องดังกล่าวเป็นรายงานแก่บริษัทฯ ว่า “พระเจ้าอลองพญาสวรรคตด้วยอาการไข้หวัดใหญ่และถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือดบั้นทอความสามารถในการบัญชาการรบจนเกือบสิ้นพระชนม์ที่อยุธยา” ในขณะที่พงศาวดารพม่าฉบับคองบองกล่าวว่า “พระองค์ทรงประชวรหนัก”

⁶⁸ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, หน้า 336.

⁶⁹D.G.E.Hall, Burma, p. 86.

Wood) ที่กล่าวว่า "พระองค์ได้รับบาดเจ็บขณะที่ยิงปืนใหญ่ถล่มกรุงศรีอยุธยา"⁷⁰ ในขณะที่หมายรับสั่งหรือ The Royal Orders นั้นไม่ได้กล่าวถึงเลย เมื่อสืบค้นเอกสาร ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 เรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอนได้ ความว่า "...ครั้งเพลายืน พม่าเลิกข้ามปากไปข้างวัดภูเขาทอง ถึงเพลเข้าขึ้นค้ำหนึ่งเดือน 6 พม่าเอาปืนใหญ่เข้ามาตั้ง ณ หน้าวัดหน้าพระเมรุ จึงกำยั้งระดมเอาพระราชวังและ(พระ)ที่นั่งสุริยา สอมรินทร์ทั้งกลางวันกลางคืน..."⁷¹ ก่อนที่พระเจ้าอลองพญาจะประหาร และเสด็จสวรรคตในกาล ต่อมา

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำให้เห็นถึงยุทธศาสตร์ที่พม่าได้เตรียมใช้ในการรบระหว่างกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างดีมีระบบ โดยเฉพาะการใช้เรือในการลำเลียงไพร่กำลังพลเสบียงอาหาร, การเปลี่ยนเส้นทางการเดินทางทัพจากการปะทะโดยตรงเป็นการตลบอ่อนเข้าปากน้ำเจ้าพระเจ้าแล้วย้อนเข้าตีกรุงศรีอยุธยา รวบหัวเมืองต่างๆ ทางปากแม่น้ำเจ้าพระยาและหัวเมืองตะวันออกเสียสิ้น⁷² รวมถึงการตั้งเชิงเทินตั้งป้อมปืนใหญ่สูงเสมอกำแพงเมืองและพระราชวัง เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเกิดมาจากความสืบเนื่องทางภูมิปัญญาที่พระองค์ทรงรับสั่งให้มีการคัดลอกพระราชพงศาวดารและเอกสารสำคัญเพื่อศึกษาในกลยุทธ์ทั้งหลาย⁷³ ในขณะเดียวกันก็จะเห็นยุทธศาสตร์การตั้งรับและรบของฝ่ายกรุงศรีอยุธยาที่เตรียมอย่างดีด้วยเช่นกัน⁷⁴

แต่กระนั้นก็ดีหากวิเคราะห์ในเนื้อหาของหลักฐานและการอธิบายของนักประวัติศาสตร์ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าจะมีเหตุของศึกครั้งนี้ที่พม่าก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการชิงเรือกลับคืนซึ่งหากมองในมุมมองของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจคือการชิงความเป็นใหญ่เหนือเมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามันหรือการจะอ้างมาฟื้นฟูพระศาสนาของพระเจ้าอลองพญาก็ตาม หากมองในมุมมองของพม่าว่าเหตุใดพม่าจึงต้องเข้ามาทำศึกในครั้งนี้ เพราะเมื่อพม่าสามารถปราบกบฏมอญและความวุ่นวายต่างๆ ภายในพม่าเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ตาม ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ บทบาทและอิทธิพลของกรุงศรีอยุธยาต่อมอญ ซึ่งพม่าถือว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงในพระราชอำนาจของราชวงศ์คองบอง ดังจะเห็นได้จากครั้งรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ (ค.ศ.1733-1758) ถึงสิ้นกรุงฯ ได้กล่าวถึงการเจริญ

⁷⁰W.A.R. Wood, A History of Siam (London ,Fisher Unwin , 1926), p.242

⁷¹ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, หน้า 335-6.

⁷²Sunait Chutintaranond, "Myanmar Southward Political Extension of the Early Konbaung Kings," Paper present at the Myanmar Historical Commission 50th Anniversary Conference, Diamond Jubilee Hall, Yangon 12-14 January 2005, pp. 1-6.

⁷³The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. 11-14, 41-43.

⁷⁴สุนทร ชุตินทรานนท์. สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310) : ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2542).

สัมพันธไมตรี "...ระหว่างกรุงเจ้ร้ตันนะบุระอ้งวะกับกรุงศรีอยุธยาไปมาถึงกันเป็นหลายครั้ง..."⁷⁵ การซบเลียงสมิงทอพุทธเทศในราชสำนักอยุธยา การเปิดรับชาวมอญที่หนีภัยสงครามและการที่เจ้าเมืองทวายมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้เกิดสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ดังจะอธิบายดังนี้

สงครามการเสียกรุงฯ ครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1764-1766

ประสบการณ์จากศึกครั้งปี ค.ศ. 1760 ทำให้ทั้งฝ่ายพม่าและกรุงศรีอยุธยาต้องปรับปรุงยุทธศาสตร์การรบและการตั้งรับของตนใหม่ให้รัดกุม ทางฝ่ายพม่าหลังการสวรรคตของพระเจ้าอลองพญาในปี ค.ศ. 1760 พระเจ้ามังลอกหรือพระเจ้านอดอจี (Naungdawgyi) กษัตริย์พม่ารัชกาลต่อมาเต็มไปด้วยเหตุการณ์ที่ทำนายพระราชอำนาจของพระองค์และราชวงศ์คองบองอย่างยิ่งยวด แต่พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์คือการย้ายพระนครจากชเวโบกลับมาที่เมืองสะกาย และต่อมาพระเจ้ามังระหรือพระเจ้าเฉงพยูฉินได้ย้ายมาที่เมืองอ้งวะ⁷⁶

ด้วยเหตุผลที่ว่าเมืองชเวโบนั้นอยู่ไกลเกินไปที่อำนาจแห่งราชวงศ์จะควบคุมพม่าตอนบนได้ทั้งหมดและการที่อ้งวะตั้งอยู่ในบริเวณที่แม่น้ำสาละวินและแม่น้ำฉินวินมาบรรจบกัน ทำให้สามารถควบคุมเขตเกษตรกรรมจ๊อกเซซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุดอันเป็นฐานอำนาจที่สำคัญในอดีตมา นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้กับเส้นทางการค้าทางบกกระหว่างเมืองบาโมและเมืองด่าลี จีนยูนาน พร้อมทั้งสามารถปกครองเขตเมืองรัฐฉานได้โดยง่ายยิ่งขึ้น

การย้ายนครหลวงมาที่เมืองอ้งวะปุระในครั้งนี้มีผลอย่างยิ่งต่อการปราบกบฏในราชอาณาจักรทั้งหมดนับแต่ต้นรัชกาลของพระองค์และเป็นการสร้างความมั่นคงทางอำนาจแก่ราชวงศ์อีกด้วย กบฏครั้งสำคัญในรัชกาลนี้คือกบฏมอญถูกปราบลงอย่างรวดเร็ว การเล็งเห็นคุณค่ายิ่งของเมืองอ้งวะมิได้จำกัดเฉพาะพระเจ้านอดอจีเท่านั้น เพราะก่อนที่พระองค์จะย้ายพระนครนั้นเกิดกบฏครั้งใหญ่ที่สุด โดยหัวหน้ากบฏชื่อ "มินก่องนรธา" (Mingaug Naratha) ซึ่งเคยเป็นแม่ทัพคนหนึ่งของพระราชบิดา เข้ายึดเมืองอ้งวะและวางแผนรื้อฟื้นพระราชวงศ์ต่ออึ้งขึ้นใหม่⁷⁷ ทัพหลวงจำต้องเข้าไปปราบสำเร็จ แม้ว่าตลอดรัชกาลของพระองค์จะมีกบฏแต่รัชกาลของพระองค์ก็แสนสั้น ทำให้การปราบกบฏจำกัดเฉพาะแต่ในดินแดนพม่าบางส่วนเท่านั้น จนกระทั่งรัชกาลของพระเจ้ามังระหรือพระเจ้าเฉงพยูฉิน การปราบปรามกบฏครั้งใหญ่จึงเกิดขึ้น การสืบต่อเจตนาหมายของพระราชบิดาคือพระเจ้าอลองพญาที่จะเป็นองค์จักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับพระเจ้าบุเรงนอง นโยบายการขยายอำนาจ โดยยกกองทัพเข้ายึดเมืองต่าง ๆ ที่เคยขึ้นกับพม่า จึงเริ่มขึ้นอีก

⁷⁵กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, หน้า 389-393.

⁷⁶D.G.E.Hall, Burma, p. 88.

⁷⁷ดีจีอี ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1, หน้า 504.

ครั้งในรัชกาลนี้ โดยเฉพาะกรุงศรีอยุธยาซึ่งศึกครั้งที่ผ่านมา พระราชบิดาเกือบจะมีชัยได้แล้วแต่ พลันสวรรคตไปเสียก่อน เมื่อพระองค์เสวยราชย์พระราชกรณียกิจแรกที่พึงปฏิบัติแรกคือ การทำลายกรุงศรีอยุธยาโดยการปรับยุทธศาสตร์การรบเสียใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ทำการปราบปรามกบฏในรัฐต่างๆ ที่กระด้างกระเดื่องและสืบทอดพระประสงค์พระบิดาและการเป็นองค์จักรพรรดิ ตามคติของวัฒนธรรมการปกครองของพม่า บาทหลวง ซานเจอมาโน ผู้เข้ามาพำนักอยู่ในกรุงอังวะและร่างกึ่งระหว่างปี ค.ศ. 1783-1806 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในจดหมายเหตุเรื่อง *The Description of the Burmese Empire* ว่าสาเหตุที่พระเจ้ามังระทรงรุกรานอยุธยาเพราะอยุธยาบิดพลิ้วที่จะส่งบรรณาการให้กับพระเจ้าอลองพญาพระราชบิดาที่ได้สัญญาไว้⁷⁸ ดังที่กล่าวในข้างต้น

อีกเหตุผลหนึ่งที่สำคัญคือหลังศึกอลองพญาใน ค.ศ. 1760 แล้ว กรุงศรีอยุธยาได้ยอมตนเป็นที่พึ่งแก่ชนกลุ่มน้อยของพม่า ดังกรณีของหุยตองจาเจ้าเมืองทวายเข้ามาสวามิภักดิ์⁷⁹ อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการปรับระบบการป้องกันตัวเองอันเป็นยุทธศาสตร์การตั้งรับสำคัญของอยุธยาเอง⁸⁰ นำไปสู่การแทรกแซงเขตอิทธิพลทางอำนาจ (Mandala) ของราชวงศ์คองบอง

ดังจะเห็นได้จากแม้จะสิ้นศึกพระเจ้าอลองพญาแล้วก็ตาม อยุธยายังหมายเข้าไปมีอิทธิพลต่อล้านนา⁸¹ การทำศึกครั้งนี้จึงยิ่งกว่าเหตุผลของการต่ออายุพระศาสนาหรือการทำลายพระราชอำนาจดังสงครามในปี ค.ศ. 1760 หรือแม้กระทั่งการเป็นองค์จักรพรรดิราชผู้มีพระราชอำนาจทั้งสิบทิศตั้งพระเจ้าบุเรงนองเสียอีกอันนำมาสู่การทำลายกรุงศรีอยุธยาให้ย่อยยับจนไม่อาจจะเป็นที่พึ่งหรือแทรกแซงให้ความช่วยเหลือหัวเมืองขึ้นต่างๆ ของพม่าได้อีก

การศึกษาของสุเนตร ชุตินธรานนท์เรื่องสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง ได้มอบคำอธิบายอันครบถ้วนแล้วเกี่ยวกับสงครามครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งพม่าและอยุธยาเองต่างก็รำลึกถึงสงครามครั้งที่ผ่านมาในปี ค.ศ. 1760 ได้เป็นอย่างดี การปรับยุทธศาสตร์ของทั้งสองฝ่ายยิ่งทำให้ศึกครั้งนี้ล่วงเวลานานกว่า 10 เดือน แม้พม่าจะเป็นผู้มีชัยเพราะประสิทธิภาพที่ดีกว่าในการบริหารงานศึกที่กระชับ มีขั้นตอน

⁷⁸Vincenzo Sangermano, *A Description of the Burmese Empire*, trans. W. Tandy (Bangkok: White Orchid, 2000), p. 62.

⁷⁹ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, หน้า 337.

⁸⁰นิธิ เอียวศรีวงศ์, *การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี* พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2543), หน้า 11.

⁸¹ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของ บริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน, หน้า 337.

การเตรียมการอย่างเป็นระบบ⁸² ในขณะที่ฝ่ายอยุธยาจะเป็นผู้พ่ายแพ้ถูกทำลายย่อยยับในศึกดังกล่าวแต่ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสามารถยิ่งในยุทธศาสตร์การตั้งรับและตอบโต้

พระเจ้ามังระโปรดให้เตรียมการตีกรุงศรีอยุธยาไว้ก่อนล่วงหน้าเป็นเวลาช้านานโดยการเตรียมทัพที่ยกออกจากกรุงอังวะในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1763 โดยมีเป้าหมายที่จะปราบกบฏในล้านนา⁸³ เข้าตีล้านช้าง และขยายลงมาตีกรุงศรีอยุธยา

กองทัพทั้งหมดมาบรรจบกับทัพใหญ่อีกทัพที่ลงมาทางใต้ โดยจะควบคุมกบฏมอญและรวบรวมกำลังพลทั้งจากเมืองหงสาวดี เมาะตะมะ ตะนาวศรี มะริด ทวายเข้าทางด้านสิงขรและหัวเมืองปักษ์ใต้ ตลบเข้าทางปากน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา ตีเมืองสำคัญรายรอบเพื่อป้องกันการตีกระหนาบและเสียบยุทโธปกรณ์หนุน แล้วตั้งป้อมเตรียมการปราบหัวเมืองรายรอบพระนครศรีอยุธยาเพื่อตัดกำลังพลและเตรียมเสียบยงเช่นเมืองเพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ไทรโยค และสวานโปง ก่อนที่จะเข้าตีกรุงศรีอยุธยาโดยตั้งอยู่บนที่เนินดอนป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก เตรียมไพร่พลปลุกนาโดยรอบ พร้อมทั้งต่อเรือรบจำนวนมากหวังรบในฤดูน้ำหลากและนำกำลังพลตีประชิดกำแพงพระนคร โดยเริ่มในวันที่ 14 กันยายน ค.ศ. 1766 และทำลายสิ้นในวันที่ 7 เมษายน ค.ศ. 1767 ตามที่ ขจร สุขพานิชได้เสนอว่า ยุทธวิธีนี้เรียกว่า คิมหนีบ⁸⁴ คือการตีกระหนาบทั้งซ้ายขวาพร้อมกับตัดกำลังหนุนให้ยอมจำนนโดยง่าย

หากพิจารณาถึงการทำศึกครั้งนี้จะเห็นได้ว่าฝ่ายพม่าพยายามจะเผด็จศึกในตอนหลังจากฤดูน้ำหลากอย่างรวดเร็ว เหตุผลหนึ่งที่น่าพิจารณาคือการทำศึกกระหนาบพม่าและจีนซึ่งเริ่มเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงนับแต่ปี 1765 เป็นต้นมา จนเกิดสงครามขึ้นในปี ค.ศ. 1766 หลังการสลายกรุงศรีอยุธยาเพียง 3 เดือน แม้ทัพนายกองพร้อมพลทหารถูกส่งประจำการเป็นจำนวนมาก ระหว่างเขตแดนพม่าและจีนยูนนาน

การทำศึกกระหนาบไทย-พม่าทั้งสองครั้งมีความสำคัญประการหนึ่งที่น่าสังเกตคือ ทั้งพระเจ้าอลองพญาและพระเจ้ามังระหรือพระเจ้าเจงพยูจินนั้นต่างมุ่งพิชิตกรุงศรีอยุธยาเข้ามาในปริมณฑลทางอำนาจของตนให้ได้ ในเอกสารหลักฐานร่วมสมัยระบุไว้ชัดถึงความประสงค์จะยึดครองกรุง

⁸²การศึกษาอันกล่าวถึงยุทธศาสตร์การรบของทัพพม่าอย่างเป็นระบบใน 4 หัวข้อคือ 1. ว่าด้วยการเตรียมการตีกรุงศรีอยุธยา 2. ว่าด้วยยุทธศาสตร์การตีหัวเมืองรอบนอกของอาณาจักรอยุธยา 3. ว่าด้วยยุทธศาสตร์การตีกรุงศรีอยุธยา ก่อนฤดูน้ำหลากถึงสิ้นฤดูน้ำหลาก 4. ว่าด้วยยุทธศาสตร์การตีกรุงศรีอยุธยาหลังฤดูน้ำหลาก, สุนทร ชูตินธรานนท์, สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310) : ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง, หน้า 21.

⁸³การปราบกบฏที่ล้านนาในปี ค.ศ. 1763 เกิดขึ้นเพราะพม่าให้การช่วยเหลือเจ้าแก้ว เจ้าเมืองมอญซึ่งเป็นราชบุตรเขยขององค์เจ้าฟ้าหลังจากที่พม่าได้ทำการปราบกบฏมอญแล้ว, สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2539), หน้า 251.

⁸⁴ขจร สุขพานิช, "กรุงศรีอยุธยาแตกเพราะอะไร," ใน ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523).

ศรีอยุธยาให้ได้ก่อนที่จะกรีธาทัพเข้ามาในปี ค.ศ. 1760⁸⁵ เสียอีกดังปรากฏในพระราชสาสน์ที่ทรงมีไปถึงพระเจ้าจอร์จที่ 2 (George II)⁸⁶ แห่งจักรภพอังกฤษผ่านกัปตันบรู๊ก โดยพระเจ้าอลองพญาทรงอ้างว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นหนึ่งในจำนวนอาณาจักรที่อยู่ใต้ปริมณฑลทางอำนาจของพระองค์ ทั้งๆ ที่ในขณะนั้นและตราบจนสิ้นรัชกาลของพระองค์ในปี ค.ศ. 1760 จะไม่ได้ผนวกเอากรุงศรีอยุธยาเข้ามาไว้ในขอบเขตอาณาของพระองค์สำเร็จดังประสงค์ก็ตาม

ในรัชกาลพระเจ้ายมระหรือพระเจ้าเจงพยูฉิน แม้จะกล่าวอ้างถึงการบิดพลิ้วต่อสัญญาที่อยุธยามีต่อพระราชบิดาของพระองค์ที่จะส่งบรรณาการตามที่ได้ตกลงกันไว้ อันเป็นเหตุบังเกิดสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 โดยพระองค์ประสงค์ไม่เพียงแต่จะยึดกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการทำลายให้ย่อยยับในการรบครั้งนี้ เสมือนดังการสลายอำนาจทางการเมืองการปกครองเดิมที่ครอบคลุมปริมณฑลทางอำนาจในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาและใกล้เคียงให้หมดสิ้น⁸⁷ พร้อมทั้งสถาปนาศูนย์กลางอำนาจใหม่ขึ้นมาแทนที่ภายใต้การปกครองของพม่าในรัชกาลของพระองค์ภายหลังที่มีชัยสำเร็จดังประสงค์ ดังจะอธิบายในบทที่ 5 ถึงการผนวกกรุงศรีอยุธยาเป็นส่วนหนึ่งในปริมณฑลทางอำนาจของพระองค์ โดยเรียกมณฑลนี้ว่า มณฑลทวารวดี

ความคิดดังกล่าวสืบเนื่องถึงครั้งรัชกาลพระเจ้าปดุง ดังปรากฏในสงครามเก้าทัพ⁸⁸ ที่พระเจ้าปดุงทรงประกาศในที่ประชุมสภาอย่างชัดเจน หลังทรงทราบข่าวว่าพระโอรสทำสงครามมีชัยชนะเหนืออรากัน ว่าพระองค์มีพระประสงค์จะปราบปรามสยามประเทศ จีน และโมกุล ทางด้านตะวันตกเพื่อจะแสดงให้เห็นที่ประจักษ์ว่าพระองค์ทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชแห่งชมพูทวีป⁸⁹

⁸⁵U Tin, *Konbaungzet Mahayazawindawgyi* vol. I, (Rangoon, 1976), p.213, 214.

⁸⁶D.G.E. Hall, *Europe and Burma: A Study of Europe Relations with Burma to the Annexation of King Thibaw's Kingdoms, 1886* (Oxford University Press, London, 1945), pp. 66-67.

⁸⁷ปริมณฑลทางอำนาจของกรุงศรีอยุธยาตามที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ภายหลังการสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีว่า "ครั้งนั้นพระยาประเทศราชทั้ง 16 เมือง คือ เมืองมะละกา เมืองชวา เมืองตะนาวศรี เมืองนครศรีธรรมราช เมืองทวาย เมืองเมาะตะมะ เมืองสงขลา เมืองจันทบูร เมืองพิษณุโลก เมืองสุโขทัย เมืองพิชัย เมืองสวรรคโลก เมืองกำแพงเพชร เมืองนครสวรรค์" พระราชพงศาวดารสยาม, (พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2507), หน้า 21 และ สมเด็จพระวันรัต, *จุลยุทธการวงศ์* ผูก 2 *เรื่องพงษาวดารไทย* (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463), หน้า 31.

⁸⁸ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในศึกสงครามเก้าทัพใน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, "เรื่องพระราชนิพนธ์ นิราศฯ ทำดินแดง" ใน *ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่งชาติ* (พระนคร : คลังวิทยา, 2507); พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, เล่ม 2, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2535); สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ไทยรบพม่าฉบับรวมเล่ม*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2520).

⁸⁹Vincenzo Sangermano, *A Description of the Burmese Empire*, p. 71.

คำอธิบายที่น่าสนใจของ สุเนตร ชุตินทรานนท์ ถึงศึกระหว่างไทย-พม่าช่วงต้นราชวงศ์คองบองในเรื่องของการถือคติการเป็นองค์พระจักรพรรดิราชหรือจักรวาทิน⁹⁰ แล้วนั้น หากดูในเรื่องของเส้นทางการเดินทัพจะเห็นถึงความต่างระหว่างศึกครั้งพระเจ้าตะเบงชเวตี้และศึกพระเจ้าบุเรงนองโดยเฉพาะการมุ่งยาดราท้พลงไปในเขตเมืองชายฝั่งทะเลอันดามัน ดังที่กล่าวในข้างต้นว่าศึกไทย-พม่าช่วงต้นราชวงศ์คองบองได้ยกทัพมาทางด้านสิงขร โดยใช้เรือเป็นพาหนะหลักหลังจากที่มีชัยเหนือเมืองมะริด ตะนาวศรี ในศึกครั้งพระเจ้ามังระ พระองค์ก็ใช้เส้นทางนี้เช่นกัน ทั้งยังมีเพิ่มในการเพิ่มเส้นทางรัฐฉาน ล้านนา และลงมาถึงกรุงศรีอยุธยา ส่วนทางตอนล่างวกเข้าถึงเขตปากน้ำเจ้าพระยา ธนบุรี ขึ้นมาถึงเขตชายพระนคร โดยทั้งนี้รวมถึงการตีเมืองนครศรีธรรมราช เมืองไชยา และเมืองชุมพลอีกด้วย⁹¹ ซึ่งศึกสงครามเก่าทัพเองถึงศึกเมืองถลางก็ใช้ยุทธวิธีเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการมุ่งสนใจตีเมืองชายฝั่งทะเลอันดามันเรื่อยลงไปถึงเมืองถลางหรือภูเก็ตในปัจจุบันถึง 4 ครั้ง (ศึกอลองพญา ค.ศ. 1760 สงครามคราวเสียกรุงฯ ครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1767 ศึกเก่าทัพ ค.ศ. 1785 ศึกถลาง ค.ศ. 1809-1810) เพื่อหมายยึดครองเมืองชายฝั่งทะเลอันดามัน และเมืองนับแต่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาเหล่านั้นให้อยู่ในขอบเขตปริมณฑลทางอำนาจของพม่า เนื่องจากเล็งเห็นความสำคัญทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นตลอดในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา⁹² ดังจะเห็นได้ครั้งรัชกาลพระเจ้ามังระหลังมีชัยเหนือกรุงศรีอยุธยาและหัวเมืองรายรอบโปรดให้แม่ทัพนายกองกองทหารส่วนหนึ่งประจำการในเขตกรุงศรีอยุธยาไว้ส่วนหนึ่ง พร้อมทั้งแต่งตั้งให้คนพื้นถิ่นเช่นนายบุญส่งคุมเมืองธนบุรี ส่วนนายทองสุกคุมค่ายโพธิ์สามต้น ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของสถานที่ทั้งสองแห่ง ให้เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการตรึงอำนาจของพม่าเหนือเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างให้คงอยู่โดยยกความสำคัญให้กับเมืองธนบุรีและค่ายโพธิ์สามต้นอย่างมาก ดังที่นายบุญเมืองหัวหน้าชุมนุม "หลวงบางละมุง" เป็นผู้ถือหนังสือพม่ามาเกลี้ยกล่อมพระยาจันทบูรให้แต่งตั้งดอกไม้เงินทองไปยังค่ายโพธิ์สามต้น⁹³ ทั้งยังมีการวางระบบการบริหารราชการแผ่นดินส่วน

⁹⁰สุเนตร ชุตินทรานนท์, "จักรพรรดิราช: ความคิดทางการเมืองเบื้องหลังสงครามไทยรบพม่า (พ.ศ. 2081-2397)", ใน พม่ารบไทย: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า, หน้า 107-108.

⁹¹David K. Wyatt, "Konbaung Chronicle: Attack on Siam, 1764-67," (Vol. 1: Unpublished paper), pp. 382-383.

⁹²Sunait Chutintaranond, "Mergui and Tenasserim as Leading Port Cities in the Context of Autonomous History" and Dhiravat na Pombejra, "Port, Palace, and Profit: An Overview of Siamese Crown Trade and the European Presence in the Seventeenth Century" in *Port Cities and Trade in Western Southeast Asia*, (Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 1998), 65-84; Yumio Sakurai and Takako Kitagawa, "Ha Tien or Banteay Meas in the Time of the Fall of Ayutthaya", in *From Japan to Arabia: Ayutthaya's Maritime Relations with Asia*, (Bangkok: the Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project, 1999), pp. 150-220.

⁹³นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, หน้า 134-135.

ภูมิภาคพร้อม โดยสุกีนายกอง เป็นกรมการเมืองอยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้น⁹⁴ ซึ่งแสดงถึงความพยายามของพม่าในการขยายอิทธิพลและครองอำพันที่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา

จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า สงครามระหว่างไทย-พม่า ตลอดช่วงต้นราชวงศ์คองบอง อย่างน้อยระหว่างปี ค.ศ. 1760-1810 เป็นต้นมา สรุปความด้วยเหตุในคดีจักรพรรดิราชอันเป็นแนวคิดทางการเมืองที่สืบเนื่องมาแต่ครั้งราชวงศ์ตองอูที่ชนชั้นปกครองสมัยราชวงศ์คองบองรับมาประการหนึ่ง, ประการต่อมาคือ อิทธิพลและบทบาททางการเมืองการปกครองของกรุงศรีอยุธยา นับแต่ปลายรัชกาลพระเจ้าบรมโกศถึงสิ้นรัชกาลพระเจ้าเอกทัศที่มีลักษณะการแทรกแซงทางการเมืองในเขตเมืองปริมณฑลของพม่า โดยเฉพาะเขตตะมะเป็นต้นและเหตุประการสุดท้ายในแง่ความสำคัญของเศรษฐกิจคือความต้องการหมายยึดครองเมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามันและเมืองบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความสำคัญในด้านการค้าพาณิชย์ทางทะเล

บทบาทและอิทธิพลของจีนต่อการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและพม่ายังกระเทือนกระแทนและกระทบกระทั่งกันเสมอ ไม่ว่ากรณีของกองทัพของวังซีรกับสอหันพวาทที่ตะไก่จันทพจินแตกพ่ายไปในปี ค.ศ. 1445 และปัญหาจีนเข้าแทรกแซงรัฐไทยใหญ่ในปี ค.ศ. 1472 จนกระทั่งสิ้นราชวงศ์เหม็งในปี ค.ศ. 1644 เมื่อจักรพรรดิยฺหฺงหลี ถอยทัพหนีพวกแมนจูมาที่ยูนนานและได้เข้ามาในพม่าตามเส้นทางมณฑลทะเล-เมืองบามาโม (Bhamo) พร้อมบริวาร 700 คนซึ่งขณะนั้นพม่าอยู่ในช่วงราชวงศ์ตองอูรื้อฟื้น ในปี ค.ศ. 1662 พระเจ้าปเยมัน(ค.ศ.1661-1671) ส่งจักรพรรดิยฺหฺงหลีไปยังเมืองยูนนานฟูและถูกรัดพระศอกกลางตลาด ตามที่อุปราชชาวแมนจูที่ประจำที่เมืองยูนนานร้องขอพร้อมราชทูตของพม่า

นับแต่สิ้นราชวงศ์หยวนและราชวงศ์เหม็ง การติดต่อระหว่างจีนและพม่าถูกจำกัดเฉพาะทางการค้า มีการส่งบรรณาการบ้างบางครั้งและเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญดังที่กล่าวข้างต้น ซึ่งหลังปี ค.ศ. 1622 เป็นต้นมาก็มีปรากฏการสู้รบสงครามครั้งใหญ่ๆ ระหว่างพม่าและจีนเลย จนกระทั่งปี ค.ศ. 1766 อันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่พระเจ้าอลองพญา(ค.ศ. 1752-1760) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์คองบองได้ทำการปราบปรามรัฐไทยใหญ่ในปี ค.ศ. 1758-1759 ทำให้ผู้คนจากเมืองมิด,เมืองแสนหวิ,เมืองเหลียว อพยพหนีตายและซ่อมสุ่มกำลังพลโจมตีเมืองต่างๆ บริเวณชายแดนจีน พร้อมๆ กับกรณีเมืองเชียงตุงและเชียงรุ่งที่เป็นปรปักษ์ต่อกัน โดยเมืองเชียงรุ่งขึ้นต่อจีน การที่พม่าใช้เมืองเชียงตุงเพื่อไปตีเมืองเชียงแสน เมืองเชียงใหม่และเวียงจันทน์หลวงพระบางในช่วงปี 1765 ในรัชกาลพระเจ้ามั่งระ (Hsinhpyushin ค.ศ.1763-1776) พร้อมกับการเก็บส่วยคนและสิ่งของจำนวนมากในรัฐเล็กรัฐน้อยซึ่งขยายไปในดินแดนจีนด้วยเพื่อรวบรวมกำลังพลตีกรุงศรีอยุธยาคุมกองทัพโดยเนเมียวสีหบดี ประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดเป็นชนวนศึกระหว่างจีนและ

⁹⁴ความสำคัญของเมืองธนบุรี และค่ายโพธิ์สามต้น ดูเพิ่มเติมในบทที่ว่าด้วยเรื่อง เมืองธนบุรีและค่ายโพธิ์สามต้น และ ยุทธศาสตร์และการเมืองที่เมืองธนบุรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 136-141,

พม่าครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1776 หลังการสิ้นกรุงศรีอยุธยาเพียง 3 เดือนเท่านั้น จึงเปิดโอกาสให้เกิดกลุ่มทางการเมืองและกำลังพลจำนวนมากในสยามหรือพื้นที่กำลังพลและตีกลับไปในเวลาเพียง 15 เดือนหลังการเสียกรุงฯ โดยก๊กพระเจ้าตากสิน⁹⁵

สงครามระหว่างพม่าและจีนในปี ค.ศ. 1766 รอบกัน 4 ครั้ง โดยกองทัพจีนได้ตั้งมั่นที่เมืองชเวินยงบิณและได้สร้างป้อมปราการที่แข็งแกร่งไว้ที่นั่นและการสงครามระหว่างพม่าและจีนทุกครั้งพม่าก็มีชัยทั้งสิ้น แม้ว่าบางครั้งทัพจีนจะลงมาประชิดกรุงอังวะก็ตาม ความล้มเหลวและการพ่ายแพ้ของจีนต่อพม่า นำพาความเหิมเกริมต่อทัพพม่าเป็นอย่างยิ่ง จนกระทั่งปี ค.ศ. 1769 ฝ่ายจีนต้องเป็นฝ่ายขอเจรจาสันติภาพและทำสนธิสัญญาสันติภาพต่อกันในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1769 เรียกว่า "สนธิสัญญาเมืองกวตตัน" นำมาซึ่งการเรืองอำนาจทางทหาร การค้าพาณิชย์ตามลำดับ

สนธิสัญญากวตตันได้รื้อฟื้นศักราชใหม่แห่งการค้าบริเวณเมืองเมืองบาโม (Bhamo) ของพม่าและยูนนานของจีน ขบวนเกวียนและวัวต่างนับร้อยเดินทางหมุนเวียนระหว่างชายแดนทั้งสองประจำ กองเกวียนจากทางยูนนานและพม่าตอนบนก็บรรทุกสินค้าหลายร้อยเล่มเกวียนพร้อมสัตว์มากมายเดินทางไปตามเส้นทางถนนสายพม่าเก่านี้ ผ่านเมืองตาลีฟู เมืองเหลียง เชียงรุ่ง เชียงตุง (บ้างก็ลงไปยังเชียงแสน-เชียงใหม่)⁹⁶ เมืองบาโม (Bhamo) ลงแม่น้ำอิระวดี และลงบริเวณตอนใต้ของเมืองมณฑลทะเลซึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่สุดของสินค้าจีนและเป็นชุมชนจีนด้วย บ้างก็ล่องตามแม่น้ำอิระวดีมาต่อเรือที่เมืองสะกาย เมืองท่าตรงข้ามฝั่งน้ำเมืองอังวะและอมระปุระ และบ้างก็ใช้เส้นทางวัวต่างจากเมืองลาเซียว-เมเมียว (Lashio-Maymyo Route) ในการเดินทางทางบก ซึ่งจะแวะพักที่เมืองแปรหรือเมืองแปร เส้นทางดังกล่าวทอดยาว 13 กิโลเมตรจากเมืองบาโม (Bhamo) ถึงอมระปุระและที่ราบสูงรัฐฉาน ซึ่งกองคาราวานวัวต่างจะมีขนาดเล็กๆ คือ มีพ่อค้า 50 คนและวัวต่าง 400 ตัวแต่ละปีจะเดินทางในฤดูแล้งเดือนธันวาคม และมาถึงเมืองแปรประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์บางขบวนก็มีพ่อค้ามาด้วยถึงพันคนและวัวต่างถึงสองพันตัว การค้ากับจีนได้นำเอาแผ่นทอง กระดาษ ไหมดิบ ไหมจู้ (Floss) ผ้าตานแพร กำมะหยี่ เชือก สารหนู ขา เหล้า น้ำผึ้ง ผลไม้แห้ง มันฮ่อ ผลไม้แช่อิ่ม ฝ่าย เป็นต้นและขบวนพ่อค้าวัวต่างจะซื้อสินค้ากลับไปด้วยเช่นอำพัน งา หินสีมีค่า ถั่วพู ริงนกนางแอ่น และฝิ่นจากเบงกอล⁹⁷

นอกจากนี้การเปิดเส้นทางการค้าได้นำเอาช่างฝีมือชาวจีนที่มีทักษะเป็นจำนวนมากมาด้วย เช่นช่างไม้จากฉาน เชียงตุง ช่างเหล็กและช่างหล่อจากตาลีฟู และการผลิตน้ำตาลจากอ้อยดังจะพบว่ามีชุมชนชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณเมืองอังวะและมณฑลทะเลประมาณ 2,000 ครอบครัวและที่เมืองเมืองบาโม (Bhamo) ประมาณ 500 ครัวเรือน ความสัมพันธ์ทั้งการค้าและการเมืองระหว่าง

⁹⁵สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, จดหมายเหตุความทรงจำและไทยรบพม่า (พระนคร: คลังวิทยา, 2505), หน้า 115 และ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, หน้า 121-183.

⁹⁶สร้อยสวัสดิ อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า 178 - 184.

⁹⁷Michael Symes, An Account of an Embassy to the Kingdom of Ava, London, 1800, หน้า 789.

จีนและพม่ามีไมตรีติดต่อกันนี้⁹⁸ ทำให้สินค้าจีนจำนวนมากได้ไหลเข้ามาสู่พม่านับแต่รัชกาลพระเจ้ามังระที่ทำสัญญาทวิภาคี ค.ศ. 1769 และรื้อฟื้นให้รุ่งโรจน์อีกครั้งในรัชกาลพระเจ้าปดุง

สำหรับการค้าในรัชกาลพระเจ้ามังระนั้นแม้จะมีบันทึกไว้น้อยมากจากเอกสารพม่าแต่ก็พอจะเข้าใจได้บ้างว่าหลังจากที่พระเจ้าอลองพญาให้อังกฤษมาตั้งสถานีการค้าที่ร่างกุ้ง พะสิมและสิริเยม และภายหลังอังกฤษต้องถอนตัวออกไปด้วยปัญหาการสังหารหมู่ที่เกาะเนกรอส⁹⁹ แต่การค้าระหว่างอังกฤษและบริเวณพม่าตอนล่างก็ไม่สิ้นสุด โดยแต่ละปีจะมีเรือจากตะวันตกนำผ้าฝ้ายเส้นด้ายไหมดิบ และฝิ่นมาขาย และยังมีสินค้าจากเปอร์เซียเช่นผ้าขนแกะ พรม ผ้าสักหลาด ผ้ากำมะหยี่ และกีฬิน ซึ่งพ่อค้าจะนำทอง เงิน หินสีมีค่า งา ดีบุก ตะกั่ว ทองแดง รัก เหล้าที่ทำจากข้าว และน้ำตาลกลับไปด้วยเสมอ โดยเฉพาะไม้ซึ่งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้ทำการค้าในช่วงนี้กับร่างกุ้งและสิริเยม โดยแต่ละปีมีการส่งออกไม้ไปกัลกัตตาเพื่อต่อเรือและทำเครื่องเรือนปีหนึ่งมีมูลค่าถึง 200,000 ปอนด์¹⁰⁰

การค้าจะเฟื่องฟูอีกครั้งในรัชกาลของพระเจ้าปดุงที่จะรื้อฟื้นเส้นทางการค้าระหว่างจีนและพม่าให้รุ่งโรจน์อีกครั้ง ในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษและอังกฤษได้เสนอในสนธิสัญญาในปี ค.ศ. 1786 ด้วยที่จะช่วยเหลือพระองค์ในการปราบปรามกบฏและจะส่งอาวุธมอบให้เป็นการแลกเปลี่ยนกับการมีสิทธิทำการค้าที่เมืองเมืองบาโม (Bhamo) จนกระทั่งปี ทศวรรษ 1860 เมื่อเกิดกบฏชาวจีนยูนนานมุสลิม (Panthay)¹⁰¹ และการปราบปรามได้ใช้กองทหารจากอังกฤษส่วนหนึ่งช่วยรบด้วย ซึ่งภายหลังรัชกาลพระเจ้าปดุงคือพระเจ้าบจิตอ (Bagyidaw) เกิดความบาดหมางระหว่างพม่าและอังกฤษจนเกิดสงครามระหว่างกันขึ้นทำให้อังกฤษที่ครอบครองพม่าตอนล่างในปี ค.ศ. 1824¹⁰² และอีกครั้งในรัชกาลพระเจ้าพุกามมินในปี ค.ศ. 1852 อันเนื่องจากความต้องการครอบครองเส้นทางการค้าพม่า-ยูนนานและการได้เห็นและสัมผัสกับสภาพการค้าในเส้นทางการค้าพม่า-ยูนนานที่คึกคัก พร้อมทั้งประสงค์อย่างเต็มที่ที่จะเข้า

⁹⁸ ดีจีอี ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1, หน้า 507 - 508.

⁹⁹ D.G.E.Hall, Early English Intercourse with Burma 1579-1743, pp. 127 - 139.

¹⁰⁰ John F. Cady, A History of Modern Burma (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1958), p. 47.

¹⁰¹ Victor Purcell, The Chinese in Southeast Asia (Oxford: Oxford University Press, 1966), p. 71.

¹⁰² "Introduction and chapter 1." In John James Snodgrass, Major. Narrative of the Burmese War : Detailing the operations of Major General Sir Archibald Campbell's army, from its landing at Rangoon in May 1824 ,to the conclusion of a treaty of peace at Yandaboo in February 1826 (Bangkok : Ava House 1997)

มาค้าโดยตรงที่เมืองเมืองบาโม (Bhamo)¹⁰³ เช่นกรณีของเวลเลอร์ เจ เทลบอย (Wheeler J. Talboys.) ในหนังสือเรื่อง Journey of a Voyage up the Irrawaddy to Mandalay and Bhamo การเดินทางของ เวลเลอร์เกิดขึ้นในรัชกาลพระเจ้ามินดง ซึ่งโดยสารเรือกลไฟล่องแม่น้ำอิระวดีจากเมืองร่างกุ้งถึงมณฑลและต่อไปถึงเมืองเมืองบาโม (Bhamo) และทำการสำรวจเส้นทางโดยตลอดเพื่อหา แหล่งทรัพยากร และที่ตั้งสถานีการค้าของอังกฤษ โดยเฉพาะที่เมืองเมืองบาโม (Bhamo) นั้น เวลเลอร์ ได้เดินทางเข้าไปยังพรมแดนจีนและได้พบสภาพสังคมและการค้าที่นั่น ภายหลังจากการกลับมาที่ร่างกุ้ง เขาได้รับจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในปลายปีต่อมาอย่างรวดเร็ว ซึ่งสะท้อนความสนใจของอังกฤษที่มีต่อเส้นทางการค้าที่เมืองเมืองบาโม (Bhamo) เป็นอย่างยิ่ง และนโยบายการใช้พม่าเป็นประตูหลังติดต่อกับจีนที่ยูนานานี้เองจะเป็นนโยบายที่ต่อเนื่องไปจนถึง ปี ค.ศ. 1885 และเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งอันนำไปสู่การตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอินเดียของจักรวรรดินิยมอังกฤษในวันที่ 29 พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1885¹⁰⁴

การเรื่องอำนาจของราชวงศ์คองบอง: อำนาจสิทธิธรรมและการสืบสันตติวงศ์

เหตุแห่งการเรื่องอำนาจของราชวงศ์คองบองในเวลาอันสั้นนั้นสัมพันธ์กับระบบการบริหารราชการแผ่นดินโดยตรงและเหตุปัจจัยอันเกิดจากบริบทภายในสังคมพม่าร่วมสมัยเป็นหลักในการผลักดันให้ชนชั้นปกครองของราชวงศ์คองบองเร่งรังสรรค์ระบบการบริหารราชการแผ่นดินอันยึดโยงกับโครงสร้างทางสังคมโดยรวมอันสัมพันธ์กับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงร่วมสมัย

เหตุแห่งการสร้างระบบการบริหารราชการแผ่นดินในทันทีที่พระเจ้าอลองพญา สถาปนาราชวงศ์คองบองเนื่องจากปัญหา "สิทธิธรรม" ในการปกครองราชอาณาจักรระหว่างปี ค.ศ. 1752-1760 และพัฒนาไปสู่ประเด็นปัญหา "การสืบสันตติวงศ์" นับแต่รัชกาลพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ถึงต้นรัชกาลพระเจ้าปดุง (Bodawphaya) ระหว่างปี ค.ศ. 1760-1782 เป็นต้นมา ซึ่งการแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความต่างในเงื่อนไขของบริบท เหตุการณ์ และเวลาของยุคสมัยอันสัมพันธ์ต่อระบบการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งยังสร้างความเข้าใจในเหตุและที่มาของการเรื่องอำนาจของราชวงศ์คองบองในเวลาอันรวดเร็วร่วมกัน

นอกจากนี้จากการสำรวจวรรณกรรมในเบื้องต้น พบปัจจัยภายในสังคมหนึ่งอันระบุถึง "ระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์" อันเกี่ยวพันระหว่างชนชั้นปกครองด้วยกันให้โครงสร้างระบบการบริหารราชการแผ่นดินเร่งสถาปนามีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นก่อให้เกิดการเรื่องอำนาจของราชวงศ์คองบองในเวลาอันสั้นดังปรากฏ

¹⁰³J. Talboys Wheeler. Journey of a Voyage up the Irrawaddy to Mandalay and Bhamo (Bangkok : White Orchid Press ,1996)

¹⁰⁴นิมิเมียนต์, พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ. 1885-1895, หน้า 10 - 46.

ปัญหาเรื่องอำนาจสิทธิธรรมในการปกครองของชนชั้นปกครองสมัยราชวงศ์คองบองเป็นเรื่องที่พระเจ้าอลองพญาและพระมหากษัตริย์รัชกาลต่อมาอย่างน้อย 4 พระองค์คือพระเจ้านอดอจี (Naungdawgyi ค.ศ. 1760-1763) พระเจ้ามังระหรือพระเจ้าเจงพยูชิน (Hsinbhyushin ค.ศ. 1763-1776) และพระเจ้าปดุง (Bodawphaya ค.ศ. 1782-1819)¹⁰⁵ จำต้องคบคิดและแก้ไขปัญหาที่ต้องเผชิญขึ้นเพื่อสิทธิธรรมในการปกครองราชอาณาจักรที่เพิ่งสถาปนาขึ้นมา รวมถึงการดำรงอยู่ต่อไปของราชวงศ์ที่มีเหตุปัจจัยและปัญหาที่เกิดควบคู่กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์รวมถึงบริบททางเหตุการณ์ของราชวงศ์ นั่นคือ “ปัญหาการสืบราชสมบัติ” ซึ่งในบทนี้จะขออธิบายเป็นช่วงรัชกาลไป คือ ช่วงรัชกาลพระเจ้าอลองพญา ระหว่างปี ค.ศ. 1752-1760 และ ช่วงรัชกาลพระเจ้านอดอจีถึงต้นรัชกาลพระเจ้า พระเจ้าปดุงระหว่างปี ค.ศ. 1760-1782 เนื่องจากบริบทเหตุการณ์และเงื่อนไขทางสังคมหลายประการในสองช่วงเวลาดังกล่าว มีความแตกต่างอันมีผลต่อการสถาปนาและเสริมสร้างระบบการบริหารราชการแผ่นดินที่มีพัฒนาการสืบเนื่องต่อกันอันบังเกิดการเรื่องอำนาจของราชวงศ์คองบองในที่สุด

ปัญหาเรื่องอำนาจสิทธิธรรมในการปกครองของชนชั้นปกครองสมัยราชวงศ์คองบอง: ช่วงรัชกาลพระเจ้าอลองพญา ระหว่างปี ค.ศ. 1752-1760

ปัญหานี้เริ่มปรากฏขึ้นมาอย่างรวดเร็วที่สุด นับแต่เมื่อกรุงอังวะแห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยานแตกในวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1752 และการสวรรคตของพระเจ้ามหาธรรมาธิปไตยในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1754 อันเป็นการสิ้นสุดราชวงศ์ตองอู-นยองยานโดยสมบูรณ์

ดังที่พระเจ้าอลองพญาทรงวิพากษ์เหตุแห่งความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์ตองอู-นยองยานในปี ค.ศ. 1752 ในหมายรับสั่ง วันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1755 ว่า เกิดจากเหตุปัจจัย 3 ประการดังนี้คือการไร้ประสิทธิภาพขององค์กษัตริย์ การโกงกินเหล่าเสนาอำมาตย์ และการกบฏมอญ¹⁰⁶

แม้ความในหมายรับสั่งดังกล่าวจะสันแต่หากพิจารณาแล้วการวิพากษ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการสิ้นบุญญาธิการของพระเจ้ามหาธรรมาธิปไตยและมิได้มีคุณสมบัติโดยชอบต่อการบริหารราชการแผ่นดินให้ปกติสุขสมดังที่เป็นพระโพธิสัตว์ (Bodisatta) หรือผู้ถูกเลือกสรรจากคนทั้งมวล (Maha

¹⁰⁵โดยเฉพาะในกรณีของ กบฏงาโปน (Nga Hpon) ในปี ค.ศ. 1782 และ กบฏงาตอง (Nga Tawng) ในปี ค.ศ. 1805 ซึ่งมีการอ้างอำนาจสิทธิธรรมโดยเฉพาะการอ้างการสืบสันตติวงศ์จากบรรพบุรุษผู้ชอบด้วยอำนาจการปกครองอันยาวนานก่อนหน้าที่บรรพบุรุษของพระเจ้าอลองพญาเสียด้วยซ้ำ อ้างจาก William J. Koenig, *The Burmese Polity, 1752 - 1819: Politics, Administration, and Social Organization in the early Kon-baung Period*, p. 89.

¹⁰⁶The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. xvi.

Thammada) เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น (Mahasammata) และขาดพระจริยวัตรเสมือนเอกมหาราช (The Great Man) ดังปรากฏในกฎมณเฑียรบาลและพระราชกรณียกิจต่างๆ อันพึงปฏิบัติทุกกาลกิริยา โดยเฉพาะนับแต่ปี ค.ศ. 1735-1752 ล้วนแต่เกิดภาวะมิดัสสัมผัส ทุกข์เข็ญมากมายต่อประชากรชาวมอญซึ่งแสดงว่าพระองค์มิได้เป็น กษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยธรรม (Dhammaraja) ทั้งยังขาดคุณสมบัติอันควรเป็นองค์จักรพรรดิราชหรือ จักรวาทีน (Cakkravatti) ที่ต้องเป็นกษัตริย์เหนือกษัตริย์ทั้งหมดและ“มินตยาจี” (Mintayagyi) อันมีความหมายว่า กษัตริย์ผู้มีสถานะอันสูงสุด ในการถ่ายทอดทัมมอญที่นำมาโดยอุปราชแห่งหงสาวดี ทั้งยังถูกคุมตัวไปยังเมืองหงสาวดีเฉกเช่นเฉลยศึกจนสิ้นพระชนม์โดยถูกจับถ่วงน้ำในปี ค.ศ. 1754 ดังกล่าวข้างต้น

ความเสื่อมดังกล่าวจึงเปรียบดังการสิ้นกัปหรือเวลาในความเชื่อเรื่องระบบโลกภูมิและระบบจักรวาลของพม่าอันมีวัฏจักรแต่ละรอบอันมีจุดกำเนิดและจุดสิ้นสุดอันสัมพันธ์กับฐานะขององค์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข คือสัญลักษณ์แห่งอำนาจโดยชอบธรรมสูงสุดที่ปกครองรัฐอันหมายรวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารผู้ที่จักรังสรรคหน้าที่และความรับผิดชอบก่อเกิดความสุขสงบแก่สังคมและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินดังที่ปรากฏใน กฎระเบียบทางการเมืองการปกครองและกฎหมายมนุธรรมศาสตร์ (Manu Dhammasattha) ตามความเชื่อในคติและความคิดทางการเมืองการปกครองของสังคัมพมายุคจารีต

กระนั้นกิติการที่พระเจ้าอลองพญาจะแก้ไขปัญหาในเรื่องสิทธิธรรมในการปกครองจึงเป็นปัญหาที่พระองค์และชนชั้นปกครองต้องขบคิดหัดองแสดงคุณสมบัติตามแบบอย่างในจารีตคติและแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพม่าในฐานะ “มินหลง” (Mingyi) พระองค์ใหม่อย่างระมัดระวังและมีขั้นตอน

1. การสถาปนาราชวงศ์คองบองและเมืองรัตนสิงฆะ

ทันทีที่พระเจ้าอลองพญาประกาศตนเป็น “มินหลง” (Mingyi) พระองค์ใหม่ภายใต้ราชวงศ์คองบอง พระราชกรณียกิจอันสำคัญคือการสร้างเมือง “รัตนสิงฆะ” (Ratanasingha/Yadanatheinga) เริ่มก่อสร้างวันที่ 21 มิถุนายน ค.ศ. 1753 จนแล้วเสร็จในวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1754 โดยพระราชวังและตำหนักต่าง ๆ แล้วเสร็จในวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 1754 พร้อมทำการราชาภิเษกตามราชประเพณี และสมโภชพระนคร ในวันที่ 24 ธันวาคม ปีเดียวกัน¹⁰⁷ ณ เมืองม็อกโซโป (Moksobo) คือเมืองแห่งนายพราน ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น เมืองชเวโบ (Shwebo) คือเมืองแห่งทอง ขึ้นมาเปรียบเสมือนการสถาปนาศูนย์กลางทางอำนาจใหม่ทดแทนศูนย์กลางอำนาจเดิม ณ เมืองอังวะ แห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยานที่ถูกทำลาย ในวันที่ 9-11 มีนาคม ค.ศ. 1752

¹⁰⁷ในหมายรับสั่ง วันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1755 ดูใน The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 3.

เป็นที่น่าสังเกตว่า การก่อสร้างเมือง “รัตนสิงขะ” (Ratanasingha/Yadanatheinga) ถูกสร้างขึ้นตามชนบราชประเพณีตามที่ปฏิบัติกันมาทั้งสิ้น ที่ต้องมืองค์ประกอบ 7 ประการอันมงคลของเมืองอันได้แก่ ชื่อเมืองคือ “รัตนสิงขะ” (Ratanasingha/Yadanatheinga) และในหมายรับสั่งพระเจ้าอลองพญาลงวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1755 กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า พระเจ้าอลองพญารับสั่งให้สร้างเมือง “รัตนสิงขะ” ตามแบบอย่างของราชคฤห์ (Rajagaha) ของพระเจ้ามหาโกวินธะ (Mahagovinda) แห่งเมือง มคร (Magadha) ¹⁰⁸อันสืบทอดมาสู่การสร้างเมืองอังวะ ในวันที่ 19 เมษายน ปี ค.ศ.1673 ซึ่งมีลักษณะตามแบบของเมืองกบิลพัสดุ์, เมืองในชมพูทวีปและเป็นเมืองที่พระพุทธเจ้าทรงพำนักก่อนที่เสด็จอุปสมบทและตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า, มงคลของเมืองที่ 2 คือคูเมือง, มงคลของเมืองที่ 3 คือ พระราชวังและตำหนักต่างๆ, มงคลของเมืองที่ 4 คือ ทะเลสาบเก็บกักน้ำ หรือ มหานันดา (Mahananda Lake), มงคลของเมืองที่ 5 คือ องค์เจดีย์ชเวเจ็ทโร (Shwe Chet Tho) ซึ่งถูกสถาปนาให้เป็นเจดีย์ขวัญของเมืองชเวโบด้วยเช่นกัน, มงคลของเมืองที่ 6 คือ หอผืนผ้าและกำแพงเมือง

การก่อสร้างในส่วนนี้ถูกสร้างขึ้นอย่างพิถีพิถันทั้งจากพิธีกรรมพื้นเมืองและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยมีหลักเกณฑ์ที่ต้องการสร้างเมืองให้ปลอดภัยทั้งจากภูตผีและมนุษย์ผู้ปองร้ายต่อราชวงศ์ โดยมีศาลันต์ของทุกมุมประตูด้านละ 2 ศาล ชาย/ขวา และใต้ฐานรากของประตูเมืองแต่ละแห่งทำพิธีพุทธมนต์โดยพระสงฆ์และฝังบาตรพระใต้ฐานรากของประตูทุกแห่งเพื่อความปลอดภัยของเมืองและผู้คนที่อาศัยในเมือง, และมงคลของเมืองสุดท้ายคือ หอระฆัง สร้างอยู่บริเวณพระราชวังของเมืองไปทางด้านขวา นอกจากจะบอกเวลาโมงยาม, การเข้า-ออกเวรยาม, ยามไฟไหม้ และบอกเหตุศึกศัตรูแล้ว หอระฆังของเมืองยังถูกเปรียบให้เสมือนเขาพระสุเมรุอันมีพระราชวังขององค์อมรินทร์สถิตอยู่เบื้องล่างด้านขวาคือศูนย์กลางของจักรวาลในระบบคติและความเชื่อเรื่องโลกภูมิของพม่าอีกด้วย¹⁰⁹ รวมถึงองค์ประกอบของเมือง 8 ประการได้แก่

1. โหราจารย์ผู้ประสิทธิประสาทศาสตร์วิชาการคำนวณและดาราศาสตร์ ฤกษ์ยามยามดีแก่เมืองและพระมหากษัตริย์
2. อุปัชฌายจารย์ ผู้บ่งชี้จุดยุทธศาสตร์ของเมืองตามตำราพิชัยสงคราม ทั้งยังเป็นผู้เขียนอักษรบนผนังกำแพงเมือง เพดานพระราชวัง ท้องพระโรง ตำหนักพระบรรทม รวมถึงกำแพงเมืองทุกแห่ง เพื่อปกป้องรักษาเมืองให้รอดพ้นจากสิ่งอวมงคลทั้งมวล

¹⁰⁸ The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 9.

¹⁰⁹ Ibid., p. 3. และ U Tin, The Royal Administration of Burma, pp. 288 – 289. และ R.C. Temple, The Thirty-seven Nats: A Phase of Spirit-Worship prevailing in Burma, Reprinted (London: Paul Strachan Kiscadale Publications, 1991). ในบทที่ 1 และบทที่ 2 จะกล่าวถึงความเชื่อเรื่องนัตและระบบโลกภูมิของพม่ายุคจารีต.

3. ประติมากรรมขององค์อมรินทร์ (Sakka) จตุโลกบาล (Catulokapala) องค์มหেশวร (Mahesara) พระกาฬเมือง (Cani), Paramisva (?) พระพิฆเนศ (Genesa) พระวิษณุ (Visnu) อสูร (Asura) พระอาทิตย์ พระจันทร์ เป็นต้น และวาดภาพจิตรกรรมเทพเจ้าซุมนุม 108 พระองค์ 124 พระองค์ และ 550 พระองค์ บริเวณซุ้มประตูเมืองและห้องพระโรง

4. หอระฆัง ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

5. กลองใหญ่ 5 ใบ เพื่อบอกเวลาโมงยามและเรียกกำลังพลยามเข้าศึกบุกประชิดเมือง สำหรับกลองนั้นได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ พวกแรกคือกลองที่ตั้งไว้ ณ ประตูเมืองหลักทั้ง 4 ทิศ, พวกที่สองเรียกว่าอินชิน (Ain Shin) ใช้ตีเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จออกและเข้าพระราชฐาน พวกที่สามเรียกว่าบาโฮ (Baho) คือกลองใช้ตีบอกเวลาบนหอกกลองหอระฆัง และพวกสุดท้ายคือ กลองบอกเหตุฤกษ์ยาม ที่เรียกว่ามินกาลาซี (Mingala Si) เป็นต้น

6. พระราชพิธีราชาภิเษก อันเป็นพระราชพิธีที่สำคัญอันจักป่าวประกาศให้ทั้งเทวดา เหล่าราชาและไพร่ฟ้าจักทำงานเพื่อสนองพระเดชพระคุณแห่งพระองค์ ดำรงสันติสุขและความเจริญรุ่งเรืองแห่งราชอาณาจักร

7. เครื่องราชกกุธภัณฑ์ อันแสดงถึงพระเกียรติยศแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ได้แก่ ฉัตรขาว 5 คัน (ซึ่งมีชื่อตั้งนี้กาเนทกาดัน (Kanetkadan) กัมพัต (Kampat) ใช้เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จประพาสองค์พระเจดีย์และศาสนสถาน ใช้ 2 คัน ยินที (Yinhti) ใช้เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จประพาสองค์พระเจดีย์และศาสนสถาน ใช้ 4 คัน อยู่ (U Yu) ใช้ต่อเมื่อองค์พระมหากษัตริย์เสด็จในเขตพระราชฐานฝั่งตะวันออกเฉียงใต้, และกวางัน (Kyangon) ใช้ต่อเมื่อองค์พระมหากษัตริย์เสด็จในเขตพระราชฐานฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ) กริช 1 ด้าม ฉลองพระบาท 1 คู่ แส้วชนี้ 1 ด้าม และผ้าพันหน้าผาก 1 ผืน และมีฉัตรขาวแยกต่างหากอีก 4 คันที่ชื่อว่ากาเนทกาดัน (Kanetkadan) 1 คัน กัมพัต (Kampat) 1 คันและ Yinhti) 2 คันตั้งด้านซ้ายมือของสีหसनบัลลังค์ รวมถึงพัดโบก หรือยัตมะ (Yat Ma) ตั้งสลับระหว่างฉัตร 3 คัน และด้านขวาของสีหसनบัลลังค์อีก 3 คัน

8. สิ้นน้ำใจอันพระมหากษัตริย์พึงมอบแก่เหล่าข้าราชการบริวารผู้จงรักภักดีและมีเกียรติภูมิในสนามรบ เป็นต้น¹¹⁰

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเครื่องมโหรีประกอบพระราชพิธีที่เรียกว่า “ซีดอโซน” (Si Daw Zon) อันได้แก่ กลองเล็กตีประโคมที่เรียกว่ามยูกซี (Hmyauk Si) 7 ใบ ใช้เมื่อพระมหากษัตริย์ปรากฏพระวรกายในห้องพระโรง แตรเขาสัตว์ที่เรียกว่า ดาโบจี (Dabo Gyi) 4 อัน แตรสั้นที่เรียก

¹¹⁰The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. 9 - 10, 14 - 15.

ว่าทันมเว (Tan Hmwa) 4 ตัว แตรยาวที่เรียกว่าทันเซย (Tan Shay) 4 ตัว สังข์ที่เรียกว่าหกายูทิน (Hkayuthin) 2 ตัว กัมปนาทที่เรียกว่าลักกัท (Lak Khat) 2 คู่ แตรเขาสัตว์ที่เรียกว่าที่เรียกว่าดาโบ (Dabo) 2 อัน กลองกลมที่เรียกว่าซีหุ่่น (Si Wun) 4 ใบ ปี่เงินที่เรียกว่าวงเว หเน (Ngwe Hne) 4 อัน กลองยาวที่เรียกว่าซี บยอ (Si Byaw) 5 อัน กลองสั้นที่เรียกว่าปนทา (Pon Tha) 1 อัน กลองเล็กที่เรียกว่าซีป็อก (Si Poke) 1 อัน กัมปนาทที่เรียกว่าลินกวิน (Lin Gwin) 1 คู่ ปี่ใหญ่ที่เรียกว่าหเนจี (Hne Gyi) 4 อัน ปี่เงินเล็กที่เรียกว่าวงเวหเน (Ngwe Hne) 4 อัน กลองที่ใช้ตีเมื่อสิ้นพระราชพิธีที่เรียกว่าวินซี (Win Si) 5 ใบ ปี่มอญที่เรียกว่า ตะเลงหเน (Talaing Hne) 3 อันและ กลองเล็กที่เรียกว่าซีป็อก (Si Poke) 1 ใบ เป็นต้น¹¹¹ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการจักระบบการบริหารราชการแผ่นดินอันสืบเนื่องมาจากโครงสร้างของระบบการบริหารราชการแผ่นดินครั้งราชวงศ์ตองอู-นยองยานเดิม อันเป็นการสร้างให้เมือง “รัตนสิงฆะ” ให้เป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองใหม่เฉกเช่นราชประเพณี ซึ่งจะกล่าวต่อไป

2. ความสืบเนื่องทางภูมิปัญญา

พระเจ้าอลองพญาได้รับคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ทั้งจากพระราชพงศาวดารและเอกสารในราชสำนักที่เหล่าเสนาอำมาตย์ผู้เคยรับราชการในกรุงอังวะเดิมได้แก่ทันโดมินจี (Thado Mingyi) ทันโดมินเง (Thado Minnge) ทิริเซยาจอชเว (Thiri Zayya Kyaw Zwa) เนเมียวชเวดอก (Nay Myo Shwe Daung) และทิริอุซานา (Thiri Uzana) นำพระราชพงศาวดารและเอกสารในราชสำนักมาถวายจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มหาสามันตวงศ์ (Mahasammatawamsa) ฉับบติลาหุ่่นทา (Thilawuntha) เขียนในปี ค.ศ. 1520และมหายาชาวินจี (Mahayazawingyi หรือ The Great

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹¹The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. 14 - 15.

Chronicle of Kings) ฉบับอุกาลา (U Kala) งานประวัติศาสตร์นิพนธ์เล่มนี้ถูกเขียนขึ้นในรัชกาลพระเจ้าตะนินกานเว (Taninganwe ค.ศ. 1714-1733) แห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยาน ในปี ค.ศ. 1724¹¹²

นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 1750 พระองค์ยังได้รับ มนุริงธรรมศาสตร์ (Manu Ring Dhammathat) จากพระสงฆ์ที่ชื่อสนทะ ซายาดอ (Sonta Sayadaw) แห่งวัดเจงพยูญ (Hsinbyugyun) ในมณฑลหมยิบู (Minbu) เป็นผู้รวบรวมธรรมศาสตร์ (Dhammathat) นับแต่รัชกาลพระเจ้ากิงซา (Kaingsa) ฉบับภาษาบาลีและแปลเป็นภาษาพม่าแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1755 เป็นต้น นอกเหนือจากฉบับมนุกเยธรรมศาสตร์ (Manu Kye Dhammathat) ที่มหาศิริอุตตะมะราชา (Mahasiriuttamajaya) เสนาบดีได้รวบรวม ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง โดยมีการขบขันตลกคนสำคัญชื่อยานางบาลา (Yanaingbala) และเล็ทเวทอนดารา (Letwethondara) เป็นผู้ชำระ¹¹³ การก่อสร้างพระราชวังเริ่มในวันที่ 21 มิถุนายน ค.ศ. 1752 แล้วเสร็จในวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1754¹¹⁴ จึงอาจกล่าวได้ว่า คติและแนวความคิดทางการเมืองการปกครองอันเป็นผลจากความสืบเนื่องสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาผ่านปัญญาชน ชุนนาง พระสงฆ์และเอกสารเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้พระเจ้าอลองพญายึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติและแนะนำให้ข้าราชการทุกชั้นสังคมปฏิบัติตาม อันนำมาซึ่งระเบียบและความเรียบร้อย

¹¹²หนังสือทั้งสองเล่มนี้ เป็นเอกสารชิ้นสำคัญที่ชนชั้นปกครองของราชวงศ์ตองอูของยึดถือเป็นแบบอย่างในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ อันสร้างสิทธิธรรมทางอำนาจการปกครองเป็นอันมาก โดยเล่มแรกคือมหาสามนต์วงศ์ (Mahasammatawamsa หรือ The Chronicle of the Great Ancient Rulers) เขียนโดยพระสงฆ์ที่ชื่อทิลาวุนธา (Thilawuntha) ในปี ค.ศ. 1520 ในสาระแล้วกล่าวถึงสังสารวัฏในโลกนี้และโลกหน้า แต่เป็นที่น่าเสียดายที่สาระส่วนมากกล่าวถึงการกำเนิดโลกมนุษย์ พุทธประวัติและเรื่องราวต่าง ๆ ในชมพูทวีป อินเดียและศรีลังกาเป็นหลัก ในขณะที่เสนอเรื่องราวของพม่าเพียงเล็กน้อย นับแต่สมัยราชวงศ์พุกามจนถึงสมัยราชวงศ์อังวะ ในปี ค.ศ. 1496 เท่านั้น กระนั้นก็ตาม มหาสามนต์วงศ์ กลายเป็นแบบฉบับในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในกลุ่มของพงศาวดาร คือยาซาวิน (Yazawin) ฉบับต่อ ๆ มา ที่สำคัญคือมหายาซาวินจี (Mahayazawingyi) นิพนธ์โดยอุ กาลา (U Kala) ในปี ค.ศ. 1724 ที่รับแบบการนิพนธ์มาจากมหาสามนต์วงศ์ หากแต่เน้นในสาระที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์พม่านับแต่เริ่มต้นการกำเนิดโลกจนถึงทศวรรษที่ 1730 นอกจากนี้ยังลงไปรายละเอียดที่กล่าวถึงประวัติ ผลงานและบทบาทของกษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ชุนนาง รวมถึงคนธรรมดาสามัญในสังคมไม่เว้นแต่หัวขโมย ดังนั้นมหายาซาวินจี (Mahayazawingyi) กลายเป็นต้นแบบงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ในกลุ่มพงศาวดารของพม่าในระยะหลัง โดยเฉพาะ มัณนั่มมหายาซาวินดอจี (Hmannan Mahayazawindawgyi) หรือ พงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว The Glass Palace Chronicle ซึ่งยึดเนื้อหาของมหายาซาวินจี (Mahayazawingyi) เป็นหลักและขยายเนื้อหาต่อมาถึงต้นรัชกาลของพระเจ้า Bagyidaw (ค.ศ. 1819-1837) คือ ปี ค.ศ. 1829 เป็นต้น, Hla Pe, "Observations on Some of the Indigenous Sources for Burmese History Down to 1886", in *Burma: Literature, Historiography, Scholarship, Language, Life, and Buddhism* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985), pp. 35 - 51.

¹¹³G. E. Harvey, *History of Burma*, p. 238.

¹¹⁴The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. VIII - XII.

ในสังคมระดับหนึ่งในความเข้าใจและการรับรู้โดยรวมของชุมชนซึ่งสามารถสถาปนาอำนาจความชอบธรรมและสิทธิธรรมในการบริหารราชการแผ่นดินโดยสร้างสภาพขุนนางขึ้นมา บริหารราชการแผ่นดินร่วมกับพระองค์

3. การสร้างเอกภาพและความสงบในราชอาณาจักร

ถึงอย่างไรก็ตามเป็นที่ประจักษ์ในเอกสารหลักฐานทั้งชั้นต้นและชั้นรองที่กล่าวถึงพระราชประวัติของพระเจ้าอลองพญาดังที่กล่าวในบทที่ผ่านมาว่าพระองค์มีสถานภาพเป็นเพียงผู้นำท้องถิ่นที่ปกครองหมู่บ้านและชุมชนต่างๆ ในเขตเมืองชเวโบเท่านั้น ดังที่กัปตันจอร์จ เบเกอร์ (George Baker) ให้ความเห็นว่า “ตำแหน่งและสถานภาพของพระเจ้าอลองพญาเป็นเพียงผู้นำหมู่บ้านทั่วไปมิใช่ชุมชนใหญ่ระดับเมือง”¹¹⁵ ซึ่งมีอำนาจการบริหารเพียง 37 หมู่บ้านหากเปรียบเทียบกับผู้นำท้องถิ่นคนอื่นๆ เช่นตะล็กเมียว (Talokmyo) ซึ่งปกครองหมู่บ้านถึง 145 แห่ง¹¹⁶ ปัญหาดังกล่าวทำให้พระองค์และชนชั้นปกครองของพระองค์จำเป็นต้องเร่งสร้างอำนาจสิทธิธรรมในการปกครองเพื่อรองรับอำนาจที่เพิ่งสถาปนาใหม่ให้เป็นที่ยอมรับและกลบรัศมีอำนาจเดิมและอื่นๆ อันเป็นเหตุแห่งการทำทลายอำนาจของพระองค์และราชวงศ์ให้สิ้นโดยพลัน

ปัญหานี้เด่นชัดมากยิ่งขึ้นเมื่อมีผู้ที่มีสิทธิธรรมอื่นๆ แสดงตนพร้อมประกาศอำนาจในสิทธิธรรมดังกล่าวจำนวนมาก อาทิพระโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้ามหาธรรมราชาธิบดีแห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยานที่ชื่อชเวด็อก (Shweidaung) ซึ่งเคยปกครองหัวเมืองต่างๆ ของพม่าและหนีการจับกุมของกองทัพมอญครั้งเมื่อทำลายและจับกุมพระบรมวงศานุวงศ์ไปยังเมืองหงสาวดี ภายหลังพระโอรสชเวด็อก (Shweidaung) ได้ร่วมกับทัพมอญโจมตีชุมชนต่างๆ หนึ่งในนั้นก็คือชุมชนของพระเจ้าอลองพญา ที่เมืองชเวโบ รวมถึงพระโอรสอีก 2 พระองค์ซึ่งเป็นขุนนางที่เข้าไปปกครองเมืองโมกา (Mogaung) ในมณฑลมิทจินา (Myitkyina) และเมืองซาลิน (Salin) ในมณฑลมินบู (Minbu) และขุนนางคนอื่นๆ ที่เคยมีฐานันดรศักดิ์และชาติกำเนิดที่สูงสืบสายตระกูลมายาวนานรับใช้ราชวงศ์ตองอู-นยองยานมาเป็นเวลานาน¹¹⁷ ประกาศตนเป็น “มินหลวง” (Mingyi) พระองค์ใหม่

¹¹⁵Victor B. Lieberman, *Burmese Administrative Cycles: Anarchy and Conquest c.1580-1760*, (New York: Princeton University Press, 1987), p. 233.

¹¹⁶แม้ว่าใน พระราชพงศาวดารพม่าฉบับคองบอง (Konbaungzet Mahayazawindawgyi) จะกล่าวว่าพระองค์ทรงมีพันธมิตรถึง 69 ชุมชนก็ตามแต่ใน เมียนมามินน็อกจ๊กบงซาดัน (Myanmaminokckokponsadan) กลับให้ข้อมูลที่นำเชื่อถือกว่าว่า ในเริ่มแรกพระองค์ทรงมีไพร่พลในสังกัดอยู่เพียง 200 คนเท่านั้น อ้างจาก U Tin (Mandalay), *Konbaungzet Mahayazawindawgyi Vol. One*, Reprinted (Rangoon: n.d., 1967), pp. 33-34. และ U Tin (Pagan Wun Dauk), *Myanmaminokckokponsadan Vol. III* (Rangoon: n.d., 1931-33), p. 208.

¹¹⁷G. E. Harvey, *History of Burma*, p. 221.

พร้อมทั้งจะฟื้นฟูราชวงศ์ตองอูขึ้นมาใหม่รวมถึงสร้างราชวงศ์ใหม่ เช่นกรณีของสมิงทอพุทธเกตงเวกุนมู (Ngwegunhmu) แห่งตองอู ขุนนางระดับเมียวหฺวุ่น (Myowun) แห่งเมืองหฺวุ่นโท (Wuntho) และเมืองกอลิน (Kawlin) พวกฉาน กเว (Shan Gwe) แห่งเมืองมันดาเยา อักโป (Madaya-Okpo) และเมืองทองทอนเซน (Taung Thon Sint) และชุมชนต่าง ๆ ของผู้นำท้องถิ่นคนอื่น ๆ เช่นชุมชนของ มยองหฺวุ่น (Myaung Wun) ชิ่นเล็ท (Khin Lat) ชิ่นอู (Khin U) เซนยวา (Zin Ywa) เย อู (Ye U) เทดอ (Te Daw) จิดอจี (Kyi Daw Gyi) มินจิน (Min Gin) ลองทา (Laung Tha) ชเวเจ็กเย็ท (Shwe Kyek Yet) ทัดจี (Tat Kyi) อันยาซินโบมินจิน (Anya Sin Bo Min Gin) เงจัน (Nge Kyan) และซอดอชิน (Saw Daw Shin)¹¹⁸ เป็นต้น สงครามที่เริ่มมานับแต่ วันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1752 ถึงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1755 เป็นการปราบชุมนุมใหญ่่น้อยจนเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม ค.ศ. 1757 เมื่อพระองค์มีชัยเหนือเมืองหงสาวดี จึงเป็นอันสิ้นภารกิจในลำดับหนึ่ง สมเด็จพระราชาธิบดีกษัตริย์องค์แรกที่พระองค์ทรงกระทำคือ การเปลี่ยนพระนามของพระองค์จาก “อองไจยะ” หรือ “อองไซยะ” (Aung Zeya) นายบ้านมุตไซโปเป็น พระเจ้าอลองพญามินตยาจี (Alaung Mintayagyi) อันมีความหมายว่า “พระพระโพธิสัตว์” (Embryo Buddha) หรือ “ธรรมราชาผู้มีสิทธิธรรมโดยชอบ” (The King of Righteousness)¹¹⁹ รวมถึงการสถาปนาราชวงศ์ของพระองค์ขึ้นมาปกครอง คือ ราชวงศ์คองบอง (The Konbaung Dynasty) อันเสมือนหนึ่งการประกาศตนถึงอำนาจโดยชอบธรรมที่พระองค์มีเหนือผู้อื่นเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีสถานะอันสูงสุด

4. การสืบสายสกุลวงศ์

กระบวนการสร้างสิทธิธรรมของพระเจ้าอลองพญานั้นรวมถึงการสืบสายสกุลวงศ์ของพระองค์ที่เชื่อมต่อกับเชื้อสายของมยูกเพ็ทหมยิมมู (Myaukpet Myinhmu) ผู้เป็นเชษฐาธิราชของพระเจ้า โมหยินทาโด (Mohnyinthado) ผู้ครองอังวะเมื่อ ค.ศ. 1427 ถึง 1140¹²⁰ วิลเลียม เจ โคนิก (William J. Koenig) อธิบายเพิ่มเติมว่า บรรพบุรุษของพระองค์น่าจะเป็นพระญาติวงศ์ของพระเจ้านราเต็นกา (Naratheinhka ค.ศ. 1170-1173) และเป็นพระญาติวงศ์ของพระเจ้านราปาดิสิทฐ (Narapati Sithu ค.ศ.1173-1210) แห่งราชวงศ์พุกาม และสืบสกุลต่อมาถึง รัชกาลพระเจ้าโมหนยิน แห่งราชวงศ์อังวะ (Mohnyin ค.ศ. 1427-1440) ซึ่งน่าจะเป็นพระเชษฐาที่พระนามว่าเวบานรธา (Waba Nawratha) ผู้ปกครองเขตพม่าทางตอนเหนือ และเป็นบรรพบุรุษที่สืบโคตรวงศ์มาถึงพระเจ้าอลองพญา

¹¹⁸The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, pp. xxii-xxix.

¹¹⁹U Tin (Mandalay), Konbaungzet Mahayazawindawgyi Vol. One, pp. 34 - 35.

¹²⁰Ma Mya Sein, Administration of Burma, p. 14.

แนวความคิดดังกล่าวยังกล่าวอ้างไปไกลถึงว่า บรรพบุรุษของพระองค์มีต้นเค้ามาจาก พระพุทธรูปในชมพูทวีปหรือ “พระโพธิสัตว์” (Bodisatta) ดังเช่น ในพระราชพิธีราชาภิเษกของ พระเจ้ามินดงเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1857 มีการอ่านคำกราบบังคมทูลระหว่างถวายน้ำ มหาอภิเชกเหนือพระเศียร ว่า “(โดยเจ้านายฝ่ายในแปดพระองค์) ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท ขอได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี ทรงคุณธรรม ดุจพระมหากษัตริย์ทั้งหลายตั้งแต่องค์ พระมหาสมมตเมื่อสมัยเริ่มกัทรกับนี้เป็นต้นมา”¹²¹ และพระเจ้าธิบอร์ชกาลต่อมาทรงอ้างการสืบ เชื้อวงศ์มาจากมหาสมมต โดยพระองค์ทรงนับเป็นเชื้อสายชั้นที่ 334,571¹²²แห่งองค์มหาสมมต เป็นต้น

การกล่าวอ้างว่าสืบเชื้อวงศ์จากมหาสมมตนั้นน่าจะมีเค้าเงื่อนมากจากการที่พระเจ้าอลอง พญาประกาศตนเป็นพระโพธิสัตว์ (Bodisatta) เสมอ ดังปรากฏในหมายรับสั่งเอกสารร่วมสมัย ของพม่าเอง กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ว่า ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1760 พระเจ้ากรุงทวารวดี (กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา) คือเหตุผลหลักในการที่พระเจ้าอลองพญาตามมัสการเขาเดินโกตะมะ (Thein Gottaya Hill) ที่เมืองร่างกุ้งเมื่อทำการตรวจสอบรายงานกรมท่าพระองค์ทรงทราบว่า มีเรือ หลายลำถูกลักขโมยไปยังเมืองมะริด ส่งคนไปทวงคืนแล้วแต่มีอาจได้กลับมาเพราะข้าราชการสยาม ที่เมืองมะริดไม่ส่งคืนให้เพราะเป็นราชโองการของกษัตริย์สยาม ในขณะที่เดียวกันมีการก่อกบฏที่ เมืองทวายจึงได้ทำการปราบปรามลง ทำให้ชาวมอญจำนวนมากต่อสู้อและถอยหนีไปยังเมืองมะริด และตะนาวศรี เมื่อพระองค์ส่งคนไปตามอีกครั้งแต่ไม่พบเรือแล้ว จึงเป็นเหตุให้พระองค์ไปยังกรุง ศรีอยุธยาโดยที่พระองค์คาดหวังว่าจะได้เข้าเฝ้ากษัตริย์อยุธยาที่ไม่ปฏิบัติตามทศพิธราชธรรมทั้งยัง ทำความผิดกับคนของพระองค์ พระเจ้าอลองพญาจึงตัดสินใจกรีธาทัพหวังจะสั่งสอนกษัตริย์อยุธยา ในฐานะพระโพธิสัตว์เพื่อให้กษัตริย์อยุธยาเป็นธรรมราชาซึ่งกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาจำต้องมาเข้า เฝ้าและนั่งฟังการเทศนาสั่งสอนจากพระองค์แทบพระบาทเพื่อเป็นการลงโทษ¹²³ เป็นต้น

5. ลักษณะมหาบุรุษและความสามารถเฉพาะบุคคล

กระนั้นก็ดีความคิดประการที่สำคัญในเรื่องลักษณะมหาบุรุษและความสามารถเฉพาะ บุคคล (The Great Man Theory and the Personal Achievements) ของพระเจ้าอลองพญาที่

¹²¹Ma Yi Yi, “Life at the Burmese Court under the Konbaung Kings,” JBRs Vol. XLIV, Part I (June 1967): 122 - 123. อ้างถึงใน นิธิเมียนต์, พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ. 1885 -1895, หน้า 56.

¹²²Kani Sitke Minhtinyaza, Mandalay Yadabon Mahayazawindawgyi (Mandalay: Tetnaylin, 1969), pp. 177 - 178. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

¹²³The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun., p.70

สอดแทรกในหลักฐานจำนวนมากอันกล่าวถึงบุญญาธิการของพระองค์ยังมีส่วนส่งเสริมอำนาจสิทธิธรรมในการปกครองของพระองค์เช่นกัน อาทิ ในระยะเริ่มแรกที่พระเจ้าอลองพญาต่อต้านทัพมอญนั้น พระองค์ขาดยุทธปัจจัยจำนวนมาก แต่ขณะที่พระองค์ทรงบรรทมพร้อมเหล่าผู้กล้าทั้งหลาย ปรากฏชายผู้หนึ่งขี่ม้าขาวในหม่อมมอกควัน ซึ่งชาวพม่าเชื่อว่า นั่นคือมยีนบูชินนัต (Myinbyushin Nat) กำลังต่อสู้กับทัพมอญที่เร่งฝีพายตรงมายังกรุงอังวะพุ่งชนใส่พระเจ้าอลองพญาอย่างจัง ทันใดนั้นอาวุธยุทธโศปกรณ์ต่างๆ ก็กองต่อหน้าพระเจ้าอลองพญา และ มยีนบูชินนัตได้มอบชุดเครื่องต้น ม้าและยุทธปัจจัยทั้งหลายแก่พระเจ้าอลองพญา เมื่อข่าวทั้งหลายแพร่สะพัดผลสาบกับกระแสและอิทธิพลคติและแนวความคิดในการบริหารราชการแผ่นดินทั้ง ผู้มีบุญญาธิการ (Kramma) มินหลวง (Mingyi) มหาธรรมะ (Maha Thammada) หรือ ปฐมบรมกษัตริย์ในภัทรกัปนี้คือ พระโพธิสัตว์ (Bodisatta) ธรรมราชา(Dhammaraja) และ พระจักรพรรดิราช (Cakkravatti) เป็นต้น¹²⁴ (ถึงตอนนี้ไม่อาจจะถกเถียงว่านั่นเกิดขึ้นจริงหรือเป็นเพียงการยอพระเกียรติ) หากแต่ผลที่บังเกิดคือความเชื่อและความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระองค์อย่างมาก

6. การเป็นองค์ศาสนูปถัมภกในพระพุทธศาสนา

เมื่อใดที่พระองค์ทรงกรีธาทัพและมีชัยเหนือศัตรูในเมืองนั้นๆ พระราชกรณียกิจหนึ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติเสมอจนเป็นแบบแผนต่อรัชกาลต่อๆ มาคือการเข้าไปไหว้สักการะศาสนสถานและพุทธเจดีย์ประจำเมืองนั้น ๆ เสมอ รวมถึงการสร้างเจดีย์ ฉัตรและบูรณะศาสนสถานและพุทธเจดีย์เหล่านั้นมิได้ขาด อาทิ เจดีย์ที่ชเวเจ็ทเย็ท (Shwekyetyet) ยานองมยีน (Yanaungmyin) ชเวตองกูจันทา (Shwetaunguchantha) ชเวเจ็ทโท (Shwe Chet Tho) และธิดาดอ (Thidadaw) ในเมืองชเวโบเจดีย์ ชินาองยาชเวโบทา (Zina-Aunggya-Shwebontha) ในเมืองทากอง (Tagaung) เจดีย์ชเวทซันดอ (Shwehsandaw) ในเมืองแปร ชเวมอดอ (Shwemawdaw) และ มูเตา (Mutow) ในเมืองหงสาวดี ทรงสร้างฉัตรใหม่ถวายเจดีย์เจงพยูกุน (Hsinbyugyun) ในมณฑล มยีนบู (Minbu) ชเวซิกอง (Shwezigon) ในเมืองพุกามและชเวดากอง (Shwedagon) ในเมืองร่างกุ้ง ทรงสร้างเจดีย์ชเวบอมทา (Shwebomtha) ในเมืองหลุนเซ (Lunhse) ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองมยานอง (Myanaung) ที่แปลว่า “ชัยชนะอันรวดเร็ว” ในมณฑลเฮนซาดา (Henzada)

¹²⁴G. E. Harvey, *History of Burma*, p. 220-1. นอกจากนี้ยังมีตำนานที่กล่าวถึง เมื่อครั้งพระองค์ประสูติจากครรภ์มารดา เกิดแผ่นดินไหว และพระมเหสีของพระเจ้าอลองพญาครั้งพระองค์ทรงยังดำรงตำแหน่งเป็น อองไจยะ นายบ้านมุตโซโป นางได้เห็นพระกรข้างขวาของสามีเปล่งประกายสีทองอร่ามตาขึ้นมา เป็นต้น อ้างจาก U Tin (Mandalay), *Konbaungzet Mahayazawindawgyi Vol. One*, p. 16.

พร้อมฉลององค์พระเจดีย์ถึง 30 วัน เป็นต้น¹²⁵ อันแสดงออกถึงการเป็นองค์พระโพธิสัตว์ (Bodisatta) และเอกอัครอุปถัมภกในพุทธศาสนาอย่างยิ่งยวด

หรือแม้กระทั่งประโยคอมตะวาจาหนึ่งในหลายๆ บทสนทนาของพระเจ้าอลองพญาที่มักถูกเน้นย้ำในประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์พม่ายุคทองของเสมอ อาทิกครั้งพระองค์ยังเป็นเพียงนายบ้านมุตโซโปและเมื่อทหารมอญส่งคนมาเรียกอาการจากพระองค์ พระราชบิดาของพระองค์หวังจะมอบให้ พร้อมกับตรัสว่า “เรามีอาจทำการใดได้ กองทัพมอญจะบดขยี้เราหากเราปฏิเสธพวกเขา กองทัพมอญเข้มแข็งเกินกว่าที่เราจะต้านทานได้ เพื่อความอยู่รอดของพวกเราทั้งหมดเราควรมอบในสิ่งที่พวกเขาต้องการเสียโดยดี” ทันทันนั้นพระเจ้าอลองพญาทรงตรัสว่า “มิได้เป็นอันขาด! การต่อสู้เพื่อประเทศของเราเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติแม้ว่าเราจะมีกำลังน้อยนิดหรือไม่มากนักก็ตาม เพื่อพวกพ้องของเราผู้มีหัวใจแห่งนักรบและกำลังที่กล้าแข็งแท้จริง” เมื่อกล่าวเสร็จพระองค์และพวกพ้องก็เดินหน้าลัดเข้าป่าทางตอนใต้ของเมืองฮาลิน (Halin) ในมณฑลชเวโบ (Shwebo) เพื่อปฏิเสธการจํานนต่อทัพมอญ¹²⁶

การแสดงถึงวีรกรรมอันกล้าหาญของพระองค์เป็นคุณสมบัติประการสำคัญหนึ่งอันเรียกเร้าความเคารพศรัทธาของผู้คนทั่วไปที่มีมากอยู่แล้วให้มากยิ่งขึ้นขึ้นไปอีก ครั้งที่สำคัญที่สุดอันพิสูจน์ถึงการยอมรับและเคารพสิทธิธรรมของพระองค์ คือ เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงสร้างเจดีย์ชเวบอมธา (Shwebomtha) ในเมืองหลุนเซ (Lunhse) ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองมยานอง (Myanaung) ที่แปลว่า “ชัยชนะอันรวดเร็ว” ในมณฑลเฮนซาดา (Henzada) พร้อมฉลององค์พระเจดีย์ถึง 30 วัน ขุนนางอำมาตย์ระดับเมียวหุ่่น (Myo Wun) และเมียวตุจี (Myothugyi) ในมณฑลมยินจัน (Myingyan) ตองอู (Toungoo) เฮนซาดา (Henzada) มยองมยา (Myaungmya) พะสิม (Bassein) รวมถึง เจ้าผู้ครองเมือง ซันดอเว (Sandoway) แห่งอาระกัน¹²⁷ เข้ามาเฝ้าพระองค์และร่วมงานฉลองพระเจดีย์นี้เช่นกัน และเมื่อใดที่ทัพของพระเจ้าอลองพญาเสด็จถึง ชาวเมืองจะตะโกนว่า “ชเวโบทา! ชเวโบทา!” (Shwebotha! Shwebotha!) ทุกครั้งไป

7. สายสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบอุปถัมภ์

ถึงอย่างไรก็ตามอำนาจที่แท้จริงของพระองค์ที่ช่วยเกื้อหนุนฐานกำลังของพระองค์รวมถึงการสร้างสิทธิธรรมทางอำนาจใหม่ขึ้นมาแทนที่อำนาจเดิมที่เสื่อมสลายไปนั้นและพร้อมโต้ตอบอำนาจ

¹²⁵G. E. Harvey, *History of Burma*, pp.222-233. และ *The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781*, Trans. and ed. by Than Tun, p. xxviii. หมายถึงรับสั่งวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1754 ให้บูรณะองค์เจดีย์ต่าง ๆ ในเมือง Sagaing ที่เสียหายจากการรบ และหน้า XXV หมายถึงรับสั่งวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1754 กล่าวถึงงานบูรณะองค์เจดีย์ Shwe Chet Tho ในเมืองชเวโบแล้วเสร็จ

¹²⁶G. E. Harvey, *History of Burma*, p.220.

¹²⁷*Ibid.*, pp. 223 – 224.

ใหม่ที่มาทำทนายพระองค์ ควรพิจารณาในประเด็นเรื่อง "สายสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบอุปถัมภ์" ที่พระองค์ได้มาจากการแต่งงานกับตระกูลขุนนางท้องถิ่นที่ชื่อว่ามินทิริยันดาซา (Min Thiri Yandaza) ขุนนางท้องถิ่นที่ปกครองเมืองซิบ็อกทารา (Siboktara) ในมณฑลชเวโบนั่นเอง ตามที่วิลเลียม เจ โคนิก (William J. Koenig) เสนอว่า การแต่งงานของพระองค์กับเมยูนซาน (Me Yun San) (ที่มีอายุมากกว่าพระองค์ 1 ปี) น่าจะจัดขึ้นราวทศวรรษที่ 1730 หลังการครองราชย์ของพระเจ้าอลองพญา โปรดเกล้าแต่งตั้งนางเป็นพระอัครมเหสี ทรงพระนามว่า "มหามิงกา ลาร์ตันบดีศิริราชาจันทรเทวี" (Mahamangalaratanadhipatisirirajacandadevi)¹²⁸ นางได้ถือกำเนิดพระโอรสถึง 6 คน และพระธิดาถึง 3 คน ทั้งหมดมีชีวิตรอดวัยเด็กอย่างปลอดภัยและพระองค์ยังทรงมีพระโอรสชื่อหม่องหละ (Maung Hla) ผู้กำเนิดจากภรรยาอีกคนหนึ่งชื่อชินพเย (Shin Pyei) ผู้เป็นบุตรสาวของขุนนางท้องถิ่นในมณฑลเดียวกันที่ชื่อว่าซิทมิงยี (Sitha Mingyi) ผู้มีศักดิ์เป็นบุตรของมินทิริยันดาซา (Min Thiri Yandaza) อีกด้วย¹²⁹ ซึ่งสตรีในสายตระกูลของมินทิริยันดาซา (Min Thiri Yandaza) หลายคนมีอิทธิพลอย่างมากในโครงสร้างทางการเมืองการปกครองของพม่าในช่วงต้นของราชวงศ์

สายสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ในลักษณะนี้เองที่เป็นปัจจัยเสริมสร้างความมั่นคงระหว่างราชวงศ์ใหม่ที่เพิ่งสถาปนากับฐานอำนาจของขุนนางที่สั่งสมกันมาหลายชั่วอายุคนจากราชวงศ์ก่อนหน้านี้นี้ ดังปรากฏในรัชกาลพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) รัชกาลที่ 2 ทรงอภิเษกกับชินพยูโอ (Shin Hpyo O) ธิดาของมหาทิริตินกายา (Maha Thiri Thinkkaya) ผู้ดำรงตำแหน่งหว่านยี (Wungyi) ครั้นรัชกาลพระเจ้ามหาธรรมาธิปดี และมีโอรสพระนามหม่อง หม่อง (Maung Maung) และพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ยังทรงอภิเษกกับมเหสีตำแหน่งกลางชื่อมินชเวกยา (Min Shwei Gya) ผู้เป็นธิดาองค์เล็กของพระเจ้ามหาธรรมาธิปดี ทรงมีพระธิดา 2 พระองค์แต่สิ้นพระชนม์เมื่อยังเด็กเสียหนึ่งคน ส่วนมเหสีตำแหน่งเหนือชื่อมินกเวโบ (Min Ywa bo) มีพระโอรสหนึ่งพระองค์แต่สิ้นแต่ทรงเยาว์ คงเหลือพระธิดาหนึ่งพระองค์ และพระโอรสผู้ประสูติกาลจาก

¹²⁸The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 55.

¹²⁹William J Koenig, *The Burmese Polity, 1752-1819: Politics, Administration and Social Organization in the early Kon-baung Period*, pp. 190 - 191. ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พบความสับสนทางภาษาในเรื่องของชื่อเดิมของพระเจ้าเจงพยูชิน (Hsinphyushin) ก่อนการครองราชย์ ซึ่งมีปรากฏในพระราชพงศาวดารไทย โดยเฉพาะ, U Aung Thein, Trans., "Intercourse between Burma and Siam as record in Hmannan Yazawindawgyi," JSS Vol. VII (1969). ที่แปลและเรียกชื่อพระเจ้าเจงพยูชิน (Hsinphyusin) ก่อนครองราชย์ว่าหม่องหละ "Maung Hla" ซึ่งจะซ้ำกับ ชื่อพระโอรสผู้เกิดกับชินพเย (Shin Pyei) ผู้เป็นบุตรสาวของขุนนางท้องถิ่นในมณฑลเดียวกันที่ชื่อว่าซิทมิงยี (Sitha Mingyi) ผู้มีศักดิ์เป็นบุตรของมินทิริยันดาซา (Min Thiri Yandaza) ว่าหม่องหละ (Maung Hla) เช่นกัน ดังนั้นในวิทยานิพนธ์จึงได้เรียกพระนามพระเจ้าเจงพยูชิน (Hsinphyushin) ก่อนครองราชย์ว่ามั่งระ (Maung Ywa)

พระสนมอีก 3 คน หนึ่งในนั้นชื่อว่าธิดาเทวี (Thida Deiwi) นางเป็นธิดาของเสนาบดีฝ่ายพลรบ ฝ่ายเหนือ และมีโอรสด้วยกันหนึ่งพระองค์ชื่อหม่องชิตโอ (Maung Chit O)¹³⁰

พระอัครมเหสีของพระเจ้ามังระหรือพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhpyushin) ชื่อเมหလာ (Me Hla) นางเป็นธิดาของเมียวหฺวุ่น (Myo Wun) ของมณฑลชเวโบทั้งยังเป็นหลานของมินทิริยันดาซา (Min Thiri Yandaza) พระโอรสของนางเพียงพระองค์เดียวที่มีชีวิตรอดพ้นวัยเด็กคือพระเจ้าชินกู (Singu) มเหสีตำหนักเหนือผู้เป็นพระธิดาในพระเจ้าตะนินกานเว (Taninganwei ค.ศ. 1714 -1733) แห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยาน แต่ไม่ปรากฏว่ามีพระโอรสธิดา มเหสีตำหนักกลางผู้เป็นธิดาในขุนนางที่ชื่อซิทามินยี (Sitha Mingyi) และเป็นหลานสาวในมินทิริยันดาซา (Min Thiri Yandaza) อีกด้วย ไม่มีโอรสธิดาเนื่องจากนางสิ้นพระชนม์เสียก่อน มเหสีตำหนักกลางคนต่อมาเป็นธิดาในขุนนางที่ชื่อชเวดอวกหฺวุ่น (Shwei Daik Wun) มีพระโอรส 5 พระองค์ พระธิดา 5 พระองค์ นอกจากนี้ พระเจ้าเจงพยูฉิน ทรงมีพระสนม 1 พระองค์ทรงเป็นพระธิดาในพระมหาธรรมาธิบดินทร์รัชกาลสุดท้ายแห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยาน และมีพระโอรส 1 พระองค์ชื่อหม่องพองชอง (Maung Paung Chaung) ซึ่งต่อมาดำรงตำแหน่งเป็นเจ้ากินเมืองซาลิน (Salin Prince)¹³¹ และมีสนมอีกหนึ่งคนเป็นธิดาในเจ้าฟ้าเมืองสีป้อ (Hsipaw) และถวายนามว่า “พาดันมะวันดี” (Padonma Waddi)¹³² เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ที่พระมหากษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์ได้มาจากการแต่งงานกับตระกูลพระบรมวงศานุวงศ์เดิมและตระกูลขุนนางท้องถิ่นแล้ว จะพบว่า ผลที่ได้รับคือความกล้าแข็งในสิทธิธรรมทางอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินโดยมีสถาบันขุนนางคอยสนับสนุน แม้ว่าหากศึกษาลงไปในระยะละเอียดจะพบว่า ในรัชกาลแรก คือรัชกาลของพระเจ้าอลองพญา ปัญหาที่พบคือสิทธิธรรมทางอำนาจในการปกครองที่พระองค์ด้อยกว่ามากด้วยหลายๆ เหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น หากเปรียบเทียบกับผู้ที่มาทำทลายกับพระองค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³⁰William J Koenig, *The Burmese Polity, 1752-1819: Politics, Administration and Social Organization in the early Kon-baung Period*, p. 197.

¹³¹Ibid., p. 200.

¹³²Sai Kam Mong, *The History and Development of The Shan Scripts* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2004), p. 42.

ปัญหาเรื่องอำนาจสิทธิธรรมในการปกครองของชนชั้นปกครองสมัยราชวงศ์คองบอง:
ช่วงรัชกาลพระเจ้านอดอจีถึงต้นรัชกาลพระเจ้าปดุงระหว่างปี ค.ศ. 1760-1782

แต่ในรัชกาลต่อมา คือ รัชกาลของพระเจ้านอดอจี¹³³ (Nawdawgyi ค.ศ. 1760-1763) รัชกาลพระเจ้าเจงพยูฉิน¹³⁴ (Hsinhpyushin ค.ศ. 1763-1776) รัชกาลพระเจ้าชินกู¹³⁵ (Singu ค.ศ. 1776-1782) และต้นรัชกาลพระเจ้าปดุง (Bodawphaya)¹³⁶ กลับมีเหตุปัจจัยอื่นในการทำลายอำนาจสิทธิธรรมในการปกครอง นั่นคือ “ปัญหาการสืบสันตติวงศ์” อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสวรรคตอย่างกะทันหันของพระเจ้าอลองพญา บาทหลวงซานเจอมาโน (Sangermano) ได้กล่าวถึงปัญหาการสืบสันตติวงศ์นี้ว่า “เป็นเหตุแห่งปัญหาทั้งหมดที่ต้องจัดการอย่างรวดเร็วที่สุด อันนำมาซึ่งปัญหาที่ร้ายกาจตามมามากมายรวมถึงสงครามกลางเมืองในระยะสั้นๆ”¹³⁷ ตลอดราชวงศ์คองบองและเป็นสาเหตุประการสำคัญที่ชนชั้นปกครองในช่วงต้นของราชวงศ์ตระหนักที่ต้องเร่งบูรณาการระบบโครงสร้างการเมืองการปกครองที่เกื้อหนุนต่อการดำรงอยู่ของแต่ละรัชกาลต่อการทำลายทางอำนาจอันก่อเกิดจากกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ผู้มีสายเลือดและสิทธิธรรมทัดเทียมกับพระมหากษัตริย์ รวมถึงการสั่งสมอำนาจของเหล่าเสนาอำมาตย์ส่วนกลางผู้มีส่วนผลักดันกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ต่อการทำลายอำนาจกษัตริย์

ปัญหานี้ในช่วงต้นของราชวงศ์คองบองถูกแก้ไขได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงต้นรัชกาลของพระเจ้าอลองพญา พระองค์ทรงประกาศอย่างแน่ชัดว่าให้พระโอรสองค์โตของพระองค์ คือ มังลอกหรือพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi ค.ศ. 1760-1763) สืบราชสมบัติต่อจากพระองค์¹³⁸ โดยการประกาศแต่งตั้งให้เป็นพระมหากษัตริย์ (Yuwaraja/Awratha) ทันทีหลังจากที่พระองค์ทรงประกาศตนเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่แห่งราชวงศ์คองบอง พร้อมสร้างพระราชวังขึ้นที่เมืองชเวโบ และประกาศไม่ยอมรับอำนาจของมอญพร้อมกระทำสงครามต่อกัน ในวันที่ 9 เมษายน

¹³³พระเจ้านอดอจีพระนามเต็มว่า “พระเจ้า ศิริพนรัตนมหาราชา” (Siripavaradhammaraja), อ้างจาก U Tin, *The Royal Administration of Burma*, p. 165.

¹³⁴พระเจ้าเจงพยูฉินพระนามเต็มว่า “พระเจ้าศิริบรรรัตนสุธรรมมหาราชาอินทริบดี” (Siripavarasudhamma Maharajindadhipati), *Ibid.*, p. 165.

¹³⁵พระเจ้าชินกูพระนามเต็มว่า “พระเจ้ามหาราธรรมราชา” (Mahadhammaraja) *Ibid.*, p. 165

¹³⁶พระเจ้าปดุงพระนามเต็มว่า “พระเจ้าศิริบรรรัตนวิไชยะ นันทยาสาธิ สุวรรณหุตยธิบดี ปณิธานธรรมราชาอิราชา” (Siripavaravijaya Nantayasatri Suvanadityadhipati Panditadhammarajadhiraja) *Ibid.*, p. 165.

¹³⁷Vincenzo Sangermano, *A Description of the Burmese Empire*, p. 72.

¹³⁸ในเอกสารฝั่งไทยเรียกพระนามของพระเจ้านอดอจีว่า “ศิริสุธรรมราชา” (Thiri Thudamayaza/ Siri Suddhammaraja) อ้างจาก U Aung Thein, *Trans., Intercourse between Burma and Siam as Recorded in Hmannan Yazawindawgyi*, p. 4.

ค.ศ. 1752 เป็นต้นมา ไม่เพียงเท่านั้น พระองค์ยังไว้วางพระราชหฤทัยให้มังลอก (Maung Hlauk) หรือพระเจ้านอดอจีในอนาคตว่าราชการแทนพระองค์ในช่วงที่พระองค์ติดพระราชกรณียกิจสงคราม¹³⁹ เนื่องจากตลอดรัชกาลของพระเจ้าอลองพญาทรงตราศึกอย่างน้อยที่สุดนับแต่วันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1752 ถึง 12 พฤษภาคม ค.ศ. 1757 หลังมีชัยเหนือเมืองหงสาวดี และเริ่มสงครามระหว่างพระองค์กับอยุธยา นับแต่วันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1759 ตราบจนสวรรคต ในวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1760¹⁴⁰ หากว่างเว้นการทำศึกต่อกันเพียงระยะสั้น ๆ ในฤดูเพาะปลูกเท่านั้น คือ 4 เดือนในฤดูฝนระหว่างเดือนมิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม และกันยายนเท่านั้น¹⁴¹ การที่พระเจ้าอลองพญาทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้มังลอก (Maung Hlauk) หรือพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ในอนาคตแม้ว่ามังลอก ผู้เป็นพระมหาอุปราช (Yuwaraja/Awratha) ขณะทรงมีพระชันษาเพียง 18 ปี เท่านั้น ให้ว่าราชการแทนพระองค์ ทั้งดูแลความสงบสุขในเขตเมืองหลวงพร้อมองค์อัครมเหสี พระมารดาของพระองค์และพระเชษฐาทั้งหมด ยกเว้น มังระ (Maung Ywa) หรือพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhpushin)¹⁴² ที่พระเจ้าอลองพญาโปรดให้ตามเสด็จด้วยเสมอ ดังนั้นพระราชกรณียกิจของพระเจ้านอดอจีจึงเริ่มปรากฏนับแต่รัชกาลของพระเจ้าอลองพญาเป็นต้นมา โดยเฉพาะการร่วมสร้างและสถาปนาโครงสร้างระบบบริหารราชการแผ่นดินของราชวงศ์คองบอง ร่วมกับพระราชบิดาของพระองค์ (ซึ่งจะกล่าวต่อไป)

ปัญหาในการสืบราชสันตติวงศ์เริ่มบังเกิดเมื่อ พระเจ้าอลองพญาทรงโปรดแต่งตั้งและมอบตำแหน่งบรรดาศักดิ์ให้แก่พระโอรส 4 ใน 6 พระองค์ที่ประสูติกับพระอัครมเหสีของพระองค์ ซึ่งพระโอรสที่ 4 พระองค์ทรงเจริญชันษาครบแก้วัย ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่า พระโอรสองค์โตของพระองค์ คือมังลอก (Maung Hlauk) ประกาศแต่งตั้งให้เป็นพระมหาอุปราช (Yuwaraja/Awratha) อยู่ที่เมืองชเวโบพร้อมพระอัครมเหสีและปกครองเมือง ดาบเยเดียง (Debyedaing), พระโอรสองค์ที่สอง คือมังระ (Maung Ywa) หรือพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhpushin) อวยยศให้ปกครองเมืองมเยดู (Myedu) จึงปรากฏบ่อยครั้งที่เอกสารหลักฐานชั้นต้นทรงเรียกพระนามของพระองค์ว่ามเยดูมิน (Myedu Min) ด้วยเช่นกัน บัญชาการพลรบ 10,000 คนพร้อมเรือรบ 300

¹³⁹ในหมายรับสั่งวันที่ 6 มีนาคม ค.ศ. 1760 กล่าวอย่างชัดเจนที่ให้ พระอัครมเหสีและพระมหาอุปราช ศิริธรรมราชา (Sirisudhammaraja) หรือมังลอก (Maung Hlauk) หรือ พระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ว่า ราชการแทนพระเจ้าอลองพญา, อ้างจาก The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 72-73.

¹⁴⁰Ibid., pp. XXII-XXXIII.

¹⁴¹U Tin (Mandalay), Konbaungzet Mahayazawindawgyi Vol. One, pp.69-101.

¹⁴² ในเอกสารฝั่งไทยเรียกพระนามของพระเจ้ามังระหรือพระเจ้าเจงพยูฉินว่า ศิริธรรมราชา Thiri Damayaza (Siri Dhammaraja), Intercourse between Burma and Siam as Recorded in Hmannan Yazawindawgyi, Trans. U Aung Thein, p. 4. และ “มะเยดูมางศิริธรรมราชา” เป็นต้น, มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล, หน้า 201.

ลำ, พระโอรสองค์ที่สาม นามมังโบ (Maung Bo) หรือทาโดมินหลา จอ (Thado Minhla Kyaw) ปกครองเมืองอัมยีน (Amyin) เอกสารหลักฐานชั้นต้นทรงเรียกพระนามของพระองค์ว่าอัมยีนมิน (Amyin Min) บัญชาการทหารราชองครักษ์ (Kala Panthes) หรือ ทหารรับจ้างชาวโปรตุเกส 10 หน่วย พลรบ 5,500 คน พร้อมเรือรบ 100 ลำ เช่นเดียวกันกับพระโอรสองค์ที่สี่ คือมังเว (Maung We) หรือ ทาโดมินซอ (Thado Minsaw) หรือพระเจ้าปดุง (Bodawphaya) ปกครองเมืองบาดน (Badon) เอกสารหลักฐานชั้นต้นทรงเรียกพระนามของพระองค์ว่าบาดนมิน (Badon Min)¹⁴³ ส่วนพระโอรสที่เหลืออีก 2 พระองค์ทรงเยาว์ชันษาเกินไปซึ่งต่อมาในรัชกาลพระเจ้าเงงพยูฉิน (Hsinhypushin) แต่งตั้งให้ปากานมิน (Pakan Min) กินเมืองพุกาม และพินดาเลมิน (Pindale Min) กินเมืองพินดาเล (Pindale) เป็นต้น

แม้จะคงระบบเจ้ากินเมือง หรือเมียวซา (Myo sa system) ตามที่เคยปฏิบัติในชนบทของราชวงศ์ตองอู-นยองยานในจารีตระบบการบริหารราชการแผ่นดินของราชวงศ์คองบอง แต่ด้วยบริบทของสังคมพม่าร่วมสมัยที่ยังตกอยู่ในภาวะมิกซ์คัลเจอร์ บ้านเมืองโดยรวมยังไม่สงบสุขและไร้เอกภาพนั้น เหล่าพระโอรสที่เจริญชันษา มิต้องพำนักอยู่แต่ในราชสำนักแต่กลับต้องเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการระบบระเบียบในสังคมอย่างเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะมังลอก (Maung Hlauk) หรือพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ผู้เป็นพระมหาอุปราช (Yuwaraja/Awratha) และมังระ (Maung Ywa) หรือพระเจ้าเงงพยูฉิน (Hsinhypushin) ด้วยบริบททางสังคมดังกล่าวกลับเป็นการส่งเสริมการสั่งสมอำนาจของพระโอรสทั้งสองพระองค์ รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์และต่อมาเหล่าเสนาอำมาตย์ส่วนกลางที่ค่อยๆ สั่งสมอำนาจนับแต่เริ่มก่อตั้งราชวงศ์ ในการท้าทายอำนาจกับผู้ที่ถูกเลือกให้เป็นพระมหากษัตริย์

ทางออกสำคัญหนึ่งของปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ซึ่งเป็นกุศโลบายที่พระเจ้าอลองพญาตรัสก่อนสวรรคตที่ต้องการให้พระโอรสของพระองค์ทั้ง 6 พระองค์ผู้ประสูติจากครรภ์ของพระอัครมเหสี เมยูนซาน (Me Yun San) มีสิทธิ์ครองราชสมบัติตามธรรมเนียมราชประเพณีโดยลำดับอาวุโส¹⁴⁴

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าพระราชโองการนี้เป็นกุศโลบายที่เปิดช่องทางให้เฉพาะมังลอก (Maung Hlauk) หรือพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ผู้เป็นพระมหาอุปราช (Yuwaraja/Awratha) ได้ครองราชสมบัติอย่างราบรื่นพร้อมทั้งปิดโอกาสผู้ที่มีสิทธิ์ทัดเทียมกันโดยเฉพาะมังระ (Maung Ywa) หรือพระเจ้าเงงพยูฉิน (Hsinhypushin) ซึ่งขณะนั้นมีอำนาจบัญชาการทหารกว่าครึ่งก่อนอาณาจักรต้องปฏิบัติตามความประสงค์ของพระเจ้าอลองพญา รวมถึงพระอนุชาของคือนุชาที่เฝ้ารอ

¹⁴³เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

¹⁴⁴Carmignari, R, La Birmania, Relazione Inedita del 1784 del Missionario Barnabita G.M. Mantegazza (Rome: n.p., 1950), pp. 106-7, 109. อ้างถึงใน William J Koenig, The Burmese Polity, 1752-1819 : Politics , Administration and Social Organization in the early Kon-baung Period, pp. 189, 199.

อย่างมีความหวังทั้งยังจำกัดสิทธิ์ของผู้ที่แสวงหาสิทธิธรรมคนอื่นๆ ที่มีได้เป็นไปตามกฎหมายเชียรบาลและไม่เห็นด้วยกับพระราชโองการนี้ของพระเจ้าอลองพญา เช่นพระบรมวงศานุวงศ์ ชั้นสอง และเหล่าเสนาอำมาตย์ ไม่มีสิทธิธรรมในการครองราชสมบัติ (ซึ่งปรากฏตลอดราชวงศ์คองบองที่ไม่พบว่าเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ ชั้นสอง และเหล่าเสนาอำมาตย์ ก่อกบฏและอภิเษกตนเป็นพระมหากษัตริย์เลย) ในระยะแรกของรัชกาลจึงเกิดการท้าทายอำนาจกับพระมหากษัตริย์ ดังกรณีกบฏมินกอนรธา (Min Gaung Nawyatha) ผู้เป็นสหายสนิทของพระเจ้าอลองพญาแต่้วยเยาว์บุกยึดเมืองอังวะในวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 1760 และกบฏทาโดเต็นกาฑู (Thado Theingathu) ผู้มีศักดิ์เป็นลุงของพระองค์และปกครองเมืองตองอู (Toungoo) ด้วย ในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1761¹⁴⁵ เป็นต้น

เมื่อพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhypushin) เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติในวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1763 โดยไม่ปรากฏความขัดแย้งใดให้ปรากฏ หลังการสวรรคตของพระเจ้าสุริยราช พระเจ้า นอดอจี (Nawdawgyi) ในวันที่ 28 พฤศจิกายน ปีเดียวกัน สิริพระชนมายุได้ 29 ชันษา, วิลเลียม เจ โคนิก (William J. Koenig) เสนอว่า การสวรรคตอย่างกะทันหันของพระเจ้านอดอจี Nawdawgyi อาจเป็นได้ว่าพระองค์ถูกลอบวางยาพิษโดยพระอนุชาของพระองค์เอง เนื่องจากไม่พบเอกสารร่วมสมัยชิ้นใดกล่าวถึงปัญหาสุขภาพของพระองค์ ตรงข้ามเอกสารร่วมสมัยกลับกล่าวว่าพระองค์ทรงมีพลานามัยที่แข็งแรงกระฉับกระเฉงดี โดยยกตัวอย่างการที่พระเจ้านอดอ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴⁵The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 80, William J Koenig, The Burmese Polity, 1752-1819 : Politics Administration and Social Organization in the early Kon-baung Period, p. 197. และ Harvey, G.E. History of Burma, p. 247.

จี (Nawdawgyi) ทรงใส่ช้างเข้าสับยุทท์กับ ทาโดเตินกาหู (Thado Theingathu) ผู้มีศักดิ์เป็นลุงของพระองค์อย่างห้าวหาญและมีชัยอย่างง่ายดาย¹⁴⁶

การสวรรคตของพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) เป็นเครื่องชี้ชัดให้เห็นถึงการท้าทายอำนาจของเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ต่อพระมหากษัตริย์อันสัมพันธ์กับปัญหาการสืบสันตติวงศ์โดยตรงท่ามกลางความกดดันจากผู้มีสิทธิธรรมต่อพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhypushin) คือพระอนุชาอีก 4 พระองค์ อันได้แก่มังโบ (Maung Bo) หรืออัมยิมิน (Amyin Min) มังเว(Maung We) หรือบาดนมิน(Badon Min) บากานมิน (Pakan Min) และพินดาเลมิน (Pindale Min) เป็นต้นทั้งหมดเข้าพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระองค์ในวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1764 และต้องพำนักเฉพาะในเขตที่กำหนดเท่านั้น รวมถึงพยายามลดบทบาทของพระอนุชาโดยให้เหล่าเสนาอำมาตย์เข้ามาแทนที่พร้อมทั้งจัดโครงสร้างและระบบการบริหารราชการแผ่นดินที่เริ่มกระทำมานับแต่รัชกาลพระเจ้าอลองพญาและพระเจ้า นอดอจี (Nawdawgyi) พระเชษฐาธิราชของพระองค์อีกครั้งอย่างเคร่งครัด (ซึ่งจะกล่าวต่อไป) และการแต่งตั้ง ซิงกู (Singu) พระโอรสเป็นพระมหาอุปราช (Yuwaraja/ Awratha) ในรัชกาลของพระองค์

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองที่ทำให้เหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ผู้มีสิทธิธรรมทั้งหลายจำต้องผูกสัมพันธ์กับสถาบันขุนนางให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการแต่งงานเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนพร้อมฐานกำลังมากพอภายใต้ระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ ดังเช่น พระเจ้าซิงกู (Singu ค.ศ. 1776-1782) พระองค์ทรงตกอยู่ภายใต้แรงกดดันสูงท่ามกลางผู้มีสิทธิธรรมที่สูงกว่าตน เช่น มังโบ (Maung Bo) หรืออัมยิมิน (Amyin Min) มังเว (Maung We) หรือ บาดนมิน (Badon Min) บากานมิน (Pakan Min) และ พินดาเล มิน (Pindale Min) เป็นต้นในเรื่องนี้ตามกฎมณเฑียรบาลและพระราชโองการก่อนสวรรคตของพระเจ้าอลองพญา แม้พระองค์จะมีฐานะเป็นพระมหาอุปราช (Yuwaraja/ Awratha) ในรัชกาลพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhypushin) พระราชบิดาของพระองค์ก็ตาม หากแต่พระองค์จำต้องสร้างฐานอำนาจของพระองค์เองด้วย ภายใต้การสนับสนุน

¹⁴⁶William J Koenig, *The Burmese Polity, 1752-1819 : Politics Administration and Social Organization in the early Kon-baung Period*, pp. 198, 296. ขิ่นหลาฮาน (Khin Hla Han) อาจารย์ชาวพม่าผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง แห่งมหาวิทยาลัยศูนย์กลางวิจัยทางประวัติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง (Universities Historical Research Centre/UHRC of Yangon University), เมืองย่างกุ้ง, ประเทศเมียนมาร์ ได้อธิบายถึงปัญหาการสวรรคตของพระเจ้า นอดอจี (Nawdawgyi) ยังคงเป็นคำถามทางประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองที่สำคัญและถกเถียงกันโดยมาก อันส่งผลกระทบต่อเรื่องราวในรัชกาลต่อมาคือรัชกาลพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinphyushin) และพระเจ้าซิงกู (Singu) ในประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่าที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยเรื่องทั้งหมดมีปฐมเหตุมาจากพระราชโองการสุดท้ายของพระเจ้าอลองพญาที่ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์นี้เองซึ่งสามารถตีความหมายได้สองทางคือ หนึ่ง พระเจ้าอลองพญาต้องการให้พระโอรสทั้ง 6 พระองค์ขึ้นครองราชย์สืบต่อกันตามลำดับ และสอง การครองราชย์สมบัติเป็นไปตามลำดับคือบิดามอบให้บุตร ความคลุมเครือของพระราชโองการสุดท้ายของพระเจ้าอลองพญานี้คือเหตุที่ทำให้เกิดการแข่งขันทางอำนาจและบารมีทางการเมืองการปกครอง รวมถึงสงครามกลางเมืองในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ และการสั่งสมอำนาจของขุนนางนับแต่รัชกาลพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ถึง ต้นรัชกาลพระเจ้าปดุง เป็นต้นมา

จากพระราชบิดา โดยเฉพาะสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1767 นั้น แม่ทัพ
 นายกองคนสำคัญที่บัญชาการรบ 3 คนคือมหาที่หาทูระ (Maha Thiha Thura) มินเยไซยาจอ
 (Minye Zeyagyaw) และเนเมียวที่หาบาไต (Nei Myo Thiha Patei)¹⁴⁷ เนื่องจากเสนาบดีทั้งสาม
 มีความเชี่ยวชาญในการรบสูงเคยร่วมรบกับพระเจ้าอลองพญาและพระเจ้า เจงพยูฉิน
 (Hsinhypushin) ครั่งศึกอลองพญาที่อยู่ชานในปี ค.ศ. 1759-1760 ทั้งยังมีสายสัมพันธ์ทางเครือ
 ญาติกับพระองค์และพระเจ้าซิงกู (Singu) อีกด้วย พระมเหสีตำหนักเหนือชื่อมามินอ่อง (Ma Min
 Aung) เป็นธิดาของมหาที่หาทูระ (Maha Thiha Thura) เช่นเดียวกับบุตรของมินเยไซยาจอ
 (Minye Zeyagyaw), และเนเมียวที่หาบาไต (Nei Myo Thiha Patei) โดยเฉพาะมหาที่หาทูระ
 (Maha Thiha Thura) หลังมีชัยเหนืออยุธยา พระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhypushin) โปรดเกล้าฯ ให้
 เป็นอะทิวุ่นจี (Athiwungyi) ขณะที่ เนเมียวที่หาบาไต (Nei Myo Thiha Patei) แต่งตั้งให้เป็นห
 วุ่นจี (Wungyi) หนึ่งใน 4 ของสภาหลุดตอในตำแหน่งไชยาทูเมียววุ่น (Zeyathu Myo wun) ผู้
 ปกครองมณฑลทวาย เป็นต้น และด้วยความช่วยเหลือของมหาที่หาทูระ (Maha Thiha Thura) ผู้
 ดำรงตำแหน่งอะทิวุ่นจี (Athiwungyi) และเหล่าเสนาบดีได้อัญเชิญพระเจ้าซิงกู (Singu)
 ราชากิเชกขึ้นในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ. 1776 หลังการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าเจงพยูฉิน
 (Hsinhypushin) เพียง 1 คืนในทันที ทั้งยังช่วยปราบกบฏซาลินมิน (Salin Min) พระโอรสต่าง
 พระมารดาของพระเจ้าเจงพยูฉินซึ่งคบคิดกับอะทิวุ่นมหาทินกาสิทธุ (Athiwun Maha Thinkha
 Sithu) และขุนนางอีก 2 คน เกิดขึ้นในวันที่ 1 กรกฎาคม ปีเดียวกันนั่นเอง รวมถึงการสำเร็จโทษ
 อัมยินมิน (Amyin Min) ฐานกบฏ โดยร่วมมือกับ ขุนนางที่ชื่อเลยาดูดา (Leya Duda), นัตซุโบ
 เตินกา (Natsubo Theinhka), และพยานชิ (Pyanchi) ในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1777

ในกรณีกบฏในรัชกาลพระเจ้าซิงกู (Singu) จะเห็นได้ว่า อำนาจของศูนย์กลางที่พระมหา
 กษัตริย์เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากพอที่จะเผชิญกับการท้าทายอำนาจอื่น ๆ ได้จนกระทั่งถึงปี
 ค.ศ. 1782 ภายใต้การช่วยเหลือจากเหล่าขุนนางอำมาตย์ในระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ซึ่ง
 กันและกัน ขณะเดียวกัน กลุ่มกบฏก็พยายามพึ่งพิงกลุ่มขุนนางเช่นกัน โดยเฉพาะการสำเร็จโทษ
 อัมยินมิน (Amyin Min) ฐานกบฏส่งผลต่อ พระเจ้าอา ผู้เป็นโอรสของพระเจ้าอลองพญาทั้งหมด
 ถูกลดทอนฐานอำนาจ สิทธิธรรม รวมถึงเครือข่ายทางอำนาจเดิมที่สั่งสมมานานับแต่รัชกาลพระเจ้า
 ลองพญา โดย บาดนมิน (Badon Min) จำต้องย้ายที่พำนักอยู่ในเมืองสะกาย (Sagaing) บากา
 นมิน (Pahkan Min) จำต้องย้ายพำนักในเมืองพินยา (Pinya) และพินดาเลมิน (Pindale Min) ก็
 ต้องย้ายพำนักอยู่ในเมือง ยวาที้ดีจี (Ywathitkyi) ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งเมืองเหล่านี้เป็น
 เมืองที่อยู่รายรอบเมืองอังวะไม่เกิน 10 ไมล์ ซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองหลวงของพระเจ้าเจงพยูฉิน
 (Hsinhypushin) และ พระเจ้าซิงกู (Singu) นโยบายนี้ยังปฏิบัติต่อหม่อง หม่อง (Maung
 Maung) โอรสในพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ที่ต้องพำนักในหมู่บ้านหพองกา (Hpaungga)
 ในเมืองสะกาย (Sagaing) เช่นกัน

¹⁴⁷ในเอกสารของไทยเรียกชื่อของเสนาบดีทั้งสามคนนี้ว่า อะแซหฺวุ่นกี มังมหานรธา และเนเมียวสีหบดี

กระทั่งบาดนมิน (Badon Min) ซึ่งภายหลังคือ พระเจ้าโบดอพญา (Bodawphaya) ร่วมกับพระอนุชาที่เหลือทั้งสองพระองค์คือปากานมิน (Pahkan Min) และพินดाल (Pindale Min) ภายใต้การช่วยเหลือของเหล่าเสนาอำมาตย์สายมินทิริยันดาซา (MinThiriYandaza) ผู้มีศักดิ์เป็นพ่อตาของพระองค์และญาติวงศ์สายภรรยาคือ นางเมลุนเม (Me Lun Me) บุตรีของมินทิริยันดาซา (MinThiriYandaza) ที่มีเครือข่ายอิทธิพลขุนนางในส่วนกลางและระดับภูมิภาคจำนวนมาก ซึ่งสายตระกูลขุนนางของ มินทิริยันดาซา (MinThiriYandaza) มีสายสัมพันธ์กับพระบรมวงศานุวงศ์ราชวงศ์คองบองนับแต่รัชกาลพระเจ้าอลองพญาเป็นต้นมา (ดังที่กล่าวข้างต้นในช่วงรัชกาลพระเจ้าอลองพญา) และกลุ่มเสนาบดี 4 หุ่นจี (Wungyi) แห่งสภาหลุดอ ได้แก้แค้นที่หาทูระ (Mahathihathura) หรืออะทิวุ่นจี (Athiwungyi), มหาชิทู (Mahasithu), เนเมียวทิรินราธา (Neimyothirinawratha), และ เนเมียวไซยากาณิ (Neimyozeiyagamani) ผู้เป็นข้าราชการคนสนิทอีกคนหนึ่งของพระเจ้าเจงพยูฉิน (Hsinhypushin) และมีส่วนผลักดันให้พระเจ้าชินกู (Singu) ครองราชย์สมบัติอย่างราบรื่นร่วมทศวรรษ ทำการปฏิวัติ โดยในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1782 ทำการสำเร็จโทษหม่อง หม่อง (Maung Maung) พระโอรสของพระเจ้านอดอจี (Nawdawgyi) ที่ร่วมกับนายบ้านหองกา (Hpaungga) ในเมืองสะกาย (Sagaing) กบฏต่อพระเจ้าชินกู (Singu) ก่อนหน้านี้เพียง 7 วันรวมถึงสำเร็จโทษพระเจ้าชินกู (Singu) และข้าราชการส่วนพระองค์ทั้งหมด ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ในปีเดียวกันนั่นเอง¹⁴⁸

จะเห็นได้ว่าการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1782 เกิดขึ้นได้ด้วยการสนับสนุนของเหล่าเสนาอำมาตย์ผู้มีฐานอำนาจทางการเมือง กำลังพลและทรัพยากรในขณะที่เหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง 3 พระองค์มีเพียงสิทธิธรรม เนื่องจากถูกลดทอนอำนาจลงในรัชกาลพระเจ้าชินกู (Singu) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ระหว่างกันจนเป็นผลสำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว ภายใต้คติและแนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่พัฒนามาแต่ครั้งรัชกาลพระเจ้าอลองพญาที่วิพากษ์ทั้งพระเจ้าชินกู (Singu) และหม่อง หม่อง (Maung Maung) ว่ามิได้มีคุณสมบัติโดยชอบต่อการบริหารราชการแผ่นดินให้ปกติสุขสมดังที่เป็นพระโพธิสัตว์ (Bodisatta) หรือผู้ถูกเลือกสรรจากคนทั้งมวล (Maha Thammada) เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น (Mahasammata) และขาดพระจริยวัตรเสมือนเอกมหาบุรุษ (The Great Man) ดังปรากฏในกฎมณเฑียรบาลและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ อันพึงปฏิบัติทุก กาลกิริยาเช่นที่พระเจ้าอลองพญาปฏิบัติ โดยเฉพาะการกบฏของหม่อง หม่อง (Maung Maung) ที่เข้ามาบุกวังหลวงพร้อมสังหารเหล่าเสนาอำมาตย์ในเขตพระราชฐาน และการหมดบุญญาธิการของพระเจ้า ชินกู (Singu) ผู้ก่อให้เกิดภาวะมิดัสยูนิ ทุกข์เข็ญมากมายต่อประชากรชาวจีนซึ่งแสดงว่าพระองค์มิได้เป็น กษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยธรรม

¹⁴⁸The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885 Part Three, A.D. 1751-1781, Trans. and ed. by Than Tun, p. 80, William J Koenig, The Burmese Polity, 1752-1819: Politics Administration and Social Organization in the early Kon-baung Period, p. 197; Harvey, G.E. History of Burma, p. 247. และ Father Vincenzo Sangermano, The Burmese Empire A Hundred Years Ago, pp. 64-65.

(Dhammaraja) ทั้งยังขาดคุณสมบัติอันควรเป็นองค์จักรพรรดิราชหรือ จักรวาทีน (Cakkravatti) ที่ต้องเป็นกษัตริย์เหนือกษัตริย์ทั้งหมดตั้งกรณีการฟื้นตัวและการทำหายของสยามต่อพม่าในระหว่างปี ค.ศ. 1768-1782 โดยพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี อันมีส่วนสัมพันธ์ต่อการกบฏของอาณาจักรล้านนาในเวลาเดียวกันของพระยาจำบ้านและพระเจ้ากาวิละและอาณาจักรล้านช้าง¹⁴⁹ จนในที่สุดพม่าต้องสูญเสียเมืองประเทศราชเหล่านี้ไปอยู่ภายใต้อาณัติของสยามนับแต่ครั้งรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ท่ามกลางปัญหาใน "การสิทธิธรรมและการสืบสันตติวงศ์" ที่มีเงื่อนไขดังที่กล่าวข้างต้นในการบริหารราชการแผ่นดินของราชวงศ์คองบองตอนต้นนี้เองเป็นตัวเร่งให้กลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์จำต้องพึ่งพากลุ่มขุนนางเป็นอันมาก ในการแสดงออกถึงสิทธิธรรมและสร้างฐานรากทางการเมืองการปกครองเหนือกว่าผู้ที่มีสิทธิธรรมคนอื่น ๆ ทำให้สถาบันขุนนางเติบโตและเพิ่มความสำคัญขึ้นมากภายใต้ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน ขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์เองยังใช้ระบบการบริหารราชการแผ่นดินสร้างความเอกภาพและควบคุมกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางมิให้สามารถทำหายอำนาจของพระองค์ด้วยเช่นกันดังจะกล่าวในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, หน้า 121-183; สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า 259-268. และ "จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศกรุงธนบุรี และ กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น," ใน ประชุมพงศาวดาร เล่ม 23 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), หน้า 91-102, 167-172, 192-193, 204-207, 208-218.